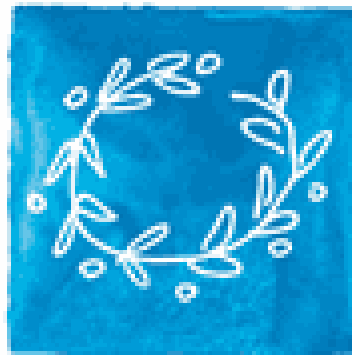

Πτυχιακή Εργασία

«Συγκριτική Μελέτη της Τουριστικής Ανάπτυξης της Αθήνας και των υπόλοιπων Ολυμπιακών Πόλεων – Οι Επιπτώσεις της Ολυμπιάδας στον Τουρισμό και στην Οικονομία στη Χώρα μας»

ATHENS 2004

Εισηγητής: κος Σωτηρόπουλος

Σπουδάστριες: Καλτσά Αικατερίνη –Κιντά Αικατερίνη

ΠΑΤΡΑ 2004

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελίδα
• Περιεχόμενα	2
• Ιστορική αναφορά των Ολυμπιακών Αγώνων από την αρχαιότητα έως και σήμερα	3
• Ο τουρισμός και η σημασία του στην Ελληνική Οικονομία	5
• Προσφορά τουριστικών Υπηρεσιών	10
• Εκτίμηση της αναγκαίας πρόσθετης υποδομής καταλυμάτων	15
• Σημασία του τουρισμού για την Ελλάδα	31
• Εμπειρία των άλλων Ολυμπιακών Πόλεων	33
• Ολυμπιακά Έργα στις Ολυμπιακές Πόλεις	47
• Οι θετικές επιπτώσεις των Ολυμπιακών Αγώνων για τον τουρισμό	64
• Εκτίμηση των συνολικών οικονομικών επιπτώσεων	75
• Τουριστικές επιπτώσεις	84
• Διεθνής τουριστική Ζήτηση	100
• Προτάσεις για την αξιοποίηση της Ολυμπιάδας	116
• Συμπεράσματα	128
• Επίλογος	131
• Βιβλιογραφία	133

Ιστορική αναφορά των Ολυμπιακών Αγώνων από την αρχαιότητα έως σήμερα

Οι Ολυμπιακοί αγώνες στην αρχαιότητα σύμφωνα με τα παλαιότερα γραπτά στοιχεία που διαθέτουμε, ξεκίνησαν το 776 π.Χ. Διεξάγονταν στην αρχαία Ολυμπία. Για περίπου 12 αιώνες οι Αγώνες πραγματοποιούνταν κάθε τέσσερα χρόνια, μέχρι την κατάργησή τους από τον Αυτοκράτορα Θεοδόσιο, ο οποίος τους θεωρούσε «ειδωλολατρικό» έθιμο με αθλητικές και πνευματικές προεκτάσεις που επηρέαζαν το κοινό. Το γεγονός ότι οι Έλληνες αφιέρωναν τους αγώνες στους θεούς, προσέδωσε στη διοργάνωση ιδιαίτερα θρησκευτική εργασία και την καθιέρωσε ως εκδήλωση που συνδύαζε την πνευματική πλευρά των θρησκευτικών τελετουργικών με τον αθλητισμό.

Το πρόγραμμα των αγώνων παρέμεινε σχεδόν το ίδιο καθ' όλη τη διάρκεια της διεξαγωγής τους κατά τους αρχαίους χρόνους. Η πρώτη ημέρα ήταν αφιερωμένη στις θυσίες, ενώ τη δεύτερη ημέρα οι αθλητές αγωνίζονταν στις ιπποδρομίες και στις αρματοδρομίες καθώς και στο πένταθλο, που περιελάμβανε τη ρίψη δίσκου και ακοντίου. Την Τρίτη ημέρα πραγματοποιούνταν θρησκευτικές τελετές και τα αγωνίσματα νέων και την τέταρτη ημέρα λάμβαναν χώρα τα αγωνίσματα δρόμου (περιλαμβανομένου του αγώνα δρόμου πάνοπλων στρατιωτών) και τα αθλήματα επαφής (πυγμαχία, πάλη, και το παγκράτιο που συνδύαζε και τα δύο). Την Πέμπτη και τελευταία μέρα γίνονταν συμπόσια και οι τελετές λήξης των Αγώνων. Η μόνη σημαντική αλλαγή στους τελευταίους χρόνους των αρχαίων αγώνων ήταν η εισαγωγή αγωνισμάτων για τους αγγελιοφόρους και τους σαλπικτές.

Η έννοια του ερασιτεχνισμού είχε κεντρική θέση στην ελληνική κλασική αρχαιότητα, αλλά εκφράζονταν διαφορετικά σε σύγκριση με τα σημερινά δεδομένα. Οι πρωταθλητές δε λάμβαναν χρηματικό έπαθλο, αλλά επιβραβεύονταν από την υποδοχή ήρωα που τους επεφύλασσε η πόλη τους. Οι νικητές λάμβαναν διάφορα δώρα και τους αποδίδονταν τιμές, συμπεριλαμβανομένης και της απαλλαγής από τη φορολογία.

Η πορεία των Ολυμπιακών Αγώνων συνεχίστηκε ανεμπόδιστη κατά την περίοδο τη Ρωμαϊκής κυριαρχίας με τη διεξαγωγή περισσότερων από 290 διοργανώσεων.

Τελικά οι αγώνες τερματίστηκαν από το Χριστιανό αυτοκράτορα Θεοδόσιο, ο οποίος με διάταγμα το 393 μ.Χ. απαγόρευσε όλες τις «λατρείες των ειδώλων».

Αν και οι αναβίωση των Ολυμπιακών Αγώνων αποδίδεται στο Γάλλο βαρόνο Pierre de Coubertin, φαίνεται ότι η αρχαιολογία έδωσε και εκείνη το δικό της έναυσμα. Η Αρχαία Ολυμπία ήρθε πάλι στο φως το 1776 αλλά δεν απασχόλησε ιδιαίτερα τους αρχαιολόγους μέχρι τη δεκαετία του 1870. Τότε, οι ανασκαφές που πραγματοποιήθηκαν με επικεφαλής το γερμανό αρχαιολόγο Ernst Curtius, έφεραν στο φως πολλούς θησαυρούς μεταξύ των οποίων και ένα θαυμάσιο γλυπτό του Ερμή από το ναό της Ήρας. Ορισμένοι ιστορικοί όπως ο Michael Biddiss του πανεπιστημίου Reading της Βρετανίας υποστηρίζουν ο Curtius, με αφορμή τα θαυμάσια ευρήματά στην Ολυμπία, έκανε πρώτος τη πρόταση για την αναβίωση των Ολυμπιακών Αγώνων – μια ιδέα που τελικά υλοποιήθηκε από τον Coubertin.

Ο ενθουσιασμός του Coubertin για τους Αγώνες προέρχονταν από την πίστη του σε ένα γαλλικό εκπαιδευτικό σύστημα το οποίο θα περιελάμβανε την κοινωνική και ηθική εκπαίδευση των μαθητών μέσω των σχολικών αγώνων. Ο Γάλλος βαρόνος εδραίωσε τους σύγχρονους Αγώνες ως έναν ευτυχή συνδυασμό του αθλητισμού και του κλασσικού ελληνικού πνεύματος.

Στις 23 Ιουνίου του 1894, ο Γάλλος βαρόνος Pierre de Coubertin ίδρυσε τη Διεθνή Ολυμπιακή Επιτροπή (ΔΟΕ), μια διεθνή μη κυβερνητική, μη κερδοσκοπική οργάνωση, υπεύθυνη για τη διοργάνωση και την επίβλεψη των Ολυμπιακών Αγώνων. Ο Coubertin ίδρυσε και το Ολυμπιακό Κίνημα, το οποίο αποτελείται από τη ΔΟΕ, τις Διεθνείς αθλητικές Ομοσπονδίες, τις 199 Εθνικές Ολυμπιακές Επιτροπές, τις Οργανωτικές επιτροπές των Ολυμπιακών Αγώνων, τις Εθνικές Αθλητικές Ενώσεις και άλλα σωματεία και, βεβαίως και αθλητές. Έτσι στις 6 Απριλίου του 1896, Δευτέρα του Πάσχα, περίπου 100.000 άτομα συγκεντρώθηκαν για να παρακολουθήσουν τους Αγώνες - πιθανότατα μια από τις μεγαλύτερες ειρηνικές συγκεντρώσεις εκείνης της εποχής.

Ο τουρισμός και η σημασία του στην Ελληνική οικονομία

Κλαδικά Συγκριτικά Πλεονεκτήματα της Ελληνικής Οικονομίας

Μια χώρα, όπως η Ελλάδα, με μικρή ανοικτή οικονομία είναι ιδιαίτερα εύάλωτη στις επιδράσεις της διεθνούς οικονομικής πραγματικότητας. Για να αντιμετωπίσει τις αυξανόμενες πιέσεις από τον εντεινόμενο διεθνή ανταγωνισμό, την απελευθέρωση των αγορών αγαθών, κεφαλαίων και υπηρεσιών και, γενικότερα, από την παγκοσμιοποίηση των αγορών, πρέπει να δημιουργήσει και να αναπτύξει μια παραγωγική βάση, που θα της επιτρέψει να ανταποκριθεί με επιτυχία και διάρκεια στις παγκόσμιες αυτές προκλήσεις.

Οι συνθήκες, μέσα στις οποίες πρέπει να λειτουργήσει η ελληνική οικονομία περικλείουν αυξημένους κινδύνους, αλλά και σημαντικές ευκαιρίες. Μικρές, όμως, οικονομίες, όπως η ελληνική, δεν έχουν απεριόριστη δυνατότητα επιλογής από τις δυνητικά προσφερόμενες ευκαιρίες. Έτσι, είναι υποχρεωμένες να επιλέξουν την ανάπτυξη τομέων και κλάδων, στους οποίους έχουν ή μπορούν να αναπτύξουν κάποιο συγκριτικό πλεονέκτημα. Η Ελλάδα, λοιπόν, της οποίας η εξάρτηση από το εξωτερικό εμπόριο υπερβαίνει το 30%, οφείλει να αναπτύξει κλάδους με σαφή εξαγωγικό προσανατολισμό, αν επιθυμεί διατηρήσιμη αναπτυξιακή πορεία.

Προκύπτει, επομένως, η ανάγκη επιλογής προϊόντων, στην παραγωγή των οποίων ενδείκνυται η εξειδίκευση. Η αξιοποίηση, δηλαδή, δυνατοτήτων που θα είναι ανθεκτικές στο διεθνή ανταγωνισμό και θα απευθύνονται σε μία μεγάλη και αυξανόμενη αγορά, με ελαστική ζήτηση για το προϊόν της. Ως αξιόπιστος δείκτης για την επιλογή των ανταγωνιστικών κλάδων μπορούν να χρησιμοποιηθούν τα σχετικά συναλλαγματικά ισοζύγια, στα οποία αποτυπώνεται η θετική ή η αρνητική επίδοση του αντίστοιχου κλάδου.

Κατά την εικοσαετία 1960-80 ενώ ο μέσος ετήσιος ρυθμός αναπτύξεως του τουρισμού ήταν περίπου διπλάσιος από τον αντίστοιχο της βιομηχανίας, την επόμενη 20ετία (1980-2000) γίνεται 12πλάσιος. Παράλληλα, ο αγροτικός τομέας φθίνει συνεχώς και την τελευταία 20ετία καταγράφει αρνητικούς ρυθμούς αναπτύξεως. Η αναπτυξιακή πορεία των τριών αυτών κλάδων της 2ελληνικής οικονομίας αποτυπώνεται και στα αντίστοιχα ισοζύγια, όπου φαίνεται η διαχρονική ελλειμματικότητα της βιομηχανίας, η φθίνουσα πορεία και η ελλειμματική εξέλιξη του αγροτικού τομέα, καθώς και η αναπτυξιακή δυναμική του τουριστικού τομέα, ο οποίος καταγράφει σημαντικό πλεόνασμα. Η εξέλιξη αυτή καθίσταται ακόμα πιο εμφανής, αν ληφθούν υπόψη και τα μερίδια των τραπεζικών χρηματοδοτήσεων, αλλά και των αναπτυξιακών νόμων, που έχουν αποκομίσει τα τελευταία χρόνια οι τομείς αυτοί, με τη βιομηχανία να καρπώνεται τη μερίδα του λέοντος. Παρά δε τη μεροληπτική σε βάρος του τουρισμού χρηματοδότηση, η συμβολή του τουρισμού στο ΑΕΠ παρουσιάζει συνεχή αύξηση και περίπου έχει 10πλασιαστεί τα τελευταία 40 χρόνια, ενώ της βιομηχανίας – και κυρίως της γεωργίας – συρρικνώνεται.

Τέλος, η ελληνική εμπορική ναυτιλία παρουσιάζει αναπτυξιακή δυναμική ανάλογη με αυτή του τουρισμού, αφού κατά την περίοδο 1965-2000 ο ελληνόκτητος στόλος αυξήθηκε 5 φορές έναντι 3 του παγκόσμιου και αύξησε, έτσι, το μερίδιο του στον παγκόσμιο από 11,% σε 15,2%. Η εισροή ναυτιλιακού συναλλάγματος καλύπτει το 46% του ελλείμματος του βιομηχανικού ισοζυγίου και το ποσοστό του ΑΕΠ που παράγεται άμεσα ή έμμεσα από αυτό είναι της τάξεως του 7%. Η δυναμική αναπτυξιακή ικανότητα της ναυτιλίας είναι πολύ μεγαλύτερη, αν ληφθεί υπόψη και το ποσοστό της ελληνόκτητης ναυτιλίας που λειτουργεί υπό ξένη σημαία 68% έναντι 48% για τον υπόλοιπο κόσμο, και ως εκ τούτου πρέπει να αποτελέσει μία από τις πρώτες προτεραιότητες στη χάραξη της αναπτυξιακής πολιτικής.

Οι προβλέψεις του Παγκόσμιου Οργανισμού Τουρισμού (ΠΟΤ) για την πορεία του παγκόσμιου διεθνούς τουρισμού μέχρι το 2020 είναι ιδιαίτερα αισιόδοξες. Ο ρυθμός αυξήσεως του παγκόσμιου διεθνούς τουρισμού εκτιμάται ότι θα είναι 4% μέχρι το 2010 και 4,5% για την επόμενη δεκαετία μέχρι το 2020. Η Ελλάδα μπορεί να επιτύχει τέτοιους ρυθμούς αναπτύξεως για τον τουρισμό της, αν ακολουθήσει δε οικονομική πολιτική που να ανταποκρίνεται στις σύγχρονες εξελίξεις μπορεί να επιτύχει ακόμα υψηλότερους ρυθμούς.

Την ίδια θετική πορεία αναμένεται ότι θα ακολουθήσουν και οι συναλλαγματικές εισπράξεις από τον τουρισμό με ανάλογες θετικές επιδράσεις στο πλεόνασμα του συναλλαγματικού ισοζυγίου.

Από τα βασικότερα μέτρα για την αύξηση της τουριστικής ζήτησεως στη χώρα μας πρέπει να είναι η κατάλληλη αξιοποίηση του θετικού κλίματος που δημιούργησε η Ολυμπιάδα, αλλιώς η αισιοδοξία που προκάλεσε πολύ γρήγορα θα εξανεμισθεί και τα αποτελέσματα θα είναι βραχύβια.

Παράλληλα, πρέπει να υπάρξει έγκαιρη και αποτελεσματική προβολή και διαφήμιση της τουριστικής Ελλάδας με έμφαση σε τρεις άξονες:

- α) ήλιος – θάλασσα,
- β) τουρισμός πόλεων – τρίτης ηλικίας και
- γ) θαλάσσιος τουρισμός (ειδικές υποδομές).

Από τις λοιπές υποδομές ξεχωρίζει οσυνεδριακός τουρισμός. Ως προς δε τις ειδικές υποδομές, αυτές πρέπει να αναπτυχθούν με πεδίοαναφοράς τον εγχώριο τουρισμό.

Επιπλέον, οι προσπάθειες της χώρας μας για την προσέλκυση τουριστών πρέπει να στραφούν αφενός προς τις παραδοσιακές υπερπόντιες χώρες προελεύσεως με έντονο ελληνικό στοιχείο και αφετέρου προς την αξιοποίηση των πολυάνθρωπων και οικονομικά ανερχόμενων χωρών της Κοινοπολιτείας Ανεξάρτητων Κρατών, καθώς και χωρών της Ανατ. και Ν. Α. Ασίας.

Τέλος, σημαντική πρέπει να είναι και η παρέμβαση Πολιτείας, Κράτους και Τοπικής Αυτοδιοίκησης για την εξάλειψη δυσφημιστικών φαινομένων για την τουριστική Ελλάδα με στόχο τη βελτίωση της ποιότητας και την αντιστοιχία των τιμών στις προσφερόμενες υπηρεσίες.

Από την πλευρά της προσφοράς προτεραιότητα έχει η διάθεση πόρων για την αναβάθμιση των υποδομών και υπερδομών και την αναβάθμιση των κλινών – και συνεπώς της ποιότητας – που αφορούν σε ενοικιαζόμενα δωμάτια και ξενοδοχεία από Γ΄ - Ε΄ κατηγορίας. Στις κατηγορίες αυτές (που ήδη αποτελούν το 70% του συνολικού δυναμικού κλινών) πρέπει να μην ενθαρρύνεται η περαιτέρω επέκτασή τους. Αντιθέτως, ενδείκνυται λελογισμένη ενθάρρυνση δημιουργίας νέων κλινών μόνο στις ανώτερες κατηγορίες και αλυσίδες επώνυμου προϊόντος.

Από περιφερειακής απόψεως, η δημιουργία τουριστικής υποδομής και η θέσπιση κινήτρων πρέπει να επικεντρωθεί σε 1-2 παραθαλάσσιες περιοχές της μη νησιωτικής Ελλάδας.

Τέλος, πρέπει να δοθεί έμφαση στην απεξάρτηση του ελληνικού τουρισμού από 2-3 χώρεςπροελεύσεως και εκμετάλλευση νέων χωρών προελεύσεως τουριστικών ροών που σήμερα έχουν μικρή σημασία, αλλά διαθέτουν μεγάλη δυναμική αναπτύξεως.

Ιδιαίτερο βάρος, τέλος, πρέπει να δοθεί και στην εμπορική ναυτιλία, η οποία αποτελεί τον άλλο αναπτυξιακό πόλο της χώρας μας – ίσως όχι στον ίδιο βαθμό με τον τουρισμό – με σαφή εξαγωγικό προσανατολισμό. Η ένταξη, συνεπώς, της ναυτιλίας στις άμεσες προτεραιότητες της αναπτυξιακής πολιτικής αποτελεί ύψιστο καθήκον της Πολιτείας, λόγω της δυναμικής της ικανότητας να αυξήσει σημαντικά την εισροή συναλλάγματος με θετικές επιπτώσεις στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών. Για το λόγο αυτό πρέπει να αρθούν σημαντικά εμπόδια που αφορούν τη ναυπηγική και τα ναυπηγοεπισκευαστική βιομηχανία .

Ο τουρισμός μπορεί να έχει μεγάλο ιστορικό υπόβαθρο σαν κοινωνικό φαινόμενο στην Ελλάδα, αλλά μόνο μετά το δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο άρχισε να υπολογίζεται σαν οργανωμένη οικονομική δραστηριότητα. Η Ελλάδα είναι διάσημη παγκοσμίως για τον ήλιο της, τις καθαρές παραλίες, τα όμορφα Αιγαιοπελαγίτικα νησιά, τα γραφικά χωριά και την φιλοξενία των ανθρώπων της. Ανάμεσα σε δραστηριότητες του τριτογενούς τομέα παραγωγής, ο τουρισμός είναι ένας από τους πιο σημαντικούς παράγοντες της Ελληνικής οικονομίας αφού τα κέρδη του υπολογίζεται ότι αποτελούν το 20 % των συνολικών αφανών κερδών. Ο Ελληνικός τουρισμός αφού επέδειξε αυξανόμενες τάσεις για πολλά χρόνια, άρχισε από τα μέσα της τελευταίας δεκαετίας να παρουσιάζει σημάδια κόπωσης. Πάνω από 11 εκατομμύρια άνθρωποι επισκέπτηκαν την Ελλάδα, το 1994, με ελάχιστη μείωση το 1995. το 2001 βρήκε την Ελλάδα στη 15^η θέση της παγκόσμιας κατάταξης στην υποδοχή τουριστών αφού δέχτηκε πάνω από 14 εκατομμύρια τουρίστες. Η πλειοψηφία τους (το 92, 25 %) προέρχονταν από την Ευρώπη. Αυτή τη στιγμή υπάρχουν καταγεγραμμένα στο Ελληνικό Ξενοδοχειακό Επιμελητήριο, 8.209 ξενοδοχεία με δυναμικότητα 601.034 κλίνες. Επίσης υπάρχουν 28.000 ‘δευτερεύοντα’ καταλύματα (ενοικιαζόμενα δωμάτια ξενώνες νεότητας κλπ) που εξασφαλίζουν άλλες 450.000 κλίνες. Υπάρχουν επίσης 351 οργανωμένα camping με 30.643 θέσεις για σκηνές και 949 bungalows.

Η τουριστική βιομηχανία, παρέχει πάνω από 350.000 θέσεις εργασίας (περίπου το 10% της συνολικής δυναμικότητας των εργαζομένων, 6,1 % με άμεση απασχόληση και το 3,9 με έμμεση απασχόληση) και μέσα στο 2001 η συμμετοχή του τουρισμού στο ΑΕΠ της Ελλάδας υπολογίζεται ότι ήταν 8%. Οι τουριστικές απολαβές για το 2001 ήταν 9.121 εκατομμύρια δολάρια. Αυτό το ποσό όμως δε μπορεί να δώσει ολοκληρωμένη εικόνα γιατί δεν υπολογίζονται σε αυτό οι συναλλαγές με πιστωτική κάρτα, οι συμφωνίες που περιλαμβάνουν τα ναυτιλιακά εισιτήρια σε κρουαζιερόπλοια και το συνάλλαγμα σε δραχμές που έκαναν οι τουρίστες στη χώρα τους. Όλα αυτά υπολογίζεται ότι αύξησαν τα έσοδα σε 7 δισεκατομμύρια δραχμές.

Τα κατά κεφαλήν τουριστικά κέρδη σχεδόν τριπλασιάστηκαν κατά τη δεκαετία του 1970, αλλά η επιθυμία να εξασφαλιστούν περισσότερες κλίνες οδήγησε σε πλεονάζουσα δυναμικότητα κατά τη δεκαετία του 1980. Η Ελλάδα απέκτησε τη φήμη του προορισμού όπου την τελευταία στιγμή επιτυγχάνεται καλύτερη τιμή και, τα έσοδα μειώθηκαν από 361 δολάρια το άτομο το 1980, σε 217 δολάρια το άτομο το 1985. Από τότε, οι κυβερνήσεις υιοθέτησαν μια πολιτική προσέγγισης λιγότερων αλλά πιο «πλούσιων» τουριστών και ένας περιορισμένος αριθμός επενδύσεων παρείχαν ανέσεις όπως συνεδριακά κέντρα, καζίνο και χώρους άσκησης χειμερινών σπορ σε μια προσπάθεια να διανεμηθούν οι αφίξεις πιο ομαλά στη διάρκεια ενός έτους. Παρόλα αυτά, τα νούμερα ως το 1995, δείχνουν ότι το κατά κεφαλήν κόστος δε συμβάδιζε με τον πληθωρισμό.

Αυτά τα απογοητευτικά νούμερα μπορεί να είναι απόρροια του ότι τα προηγούμενα χρόνια το κράτος δαπάνησε λιγότερο από το 2 % του προϋπολογισμού για τον τουρισμό, τα μουσεία και τους αρχαιολογικούς χώρους. Μάλιστα οι δαπάνες του κρατικού φορέα τουρισμού (Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού, ή Υπουργείο Τουρισμού) ανέρχονται σε λιγότερο από 0,1 % των συνολικών δαπανών. Επιπλέον οι επενδύσεις που θα ωφελούσαν την τουριστική ανάπτυξη, επιδοτήθηκαν με 517,7 εκατομμύρια ECU ή 1,7 % του συνολικού κεφαλαίου από το Δεύτερο Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης. Αντίθετα με το Τρίτο Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης θα επενδυθούν 140 εκατομμύρια Ευρώ στον τουρισμό. Στην παρούσα φάση, το κράτος έχει συστήσει επενδυτικά κίνητρα για τη δημιουργία περιοχών που θα συγκεντρώνουν μεγάλη τουριστική ανάπτυξη, συνδυάζοντας την δυνατότητα προσφοράς πολλών και διαφορετικών δραστηριοτήτων.

Η ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ

1. Τουριστικά Καταλύματα (Διάγραμμα 1)

Το ενεργό ξενοδοχειακό δυναμικό της χώρας είναι σήμερα 601.034 κλίνες σε 8.209 ξενοδοχειακές μονάδες. Η κατανομή των υφιστάμενων μονάδων σε τάξεις, όπως φαίνεται στο Διάγραμμα, είναι «ανάποδη» από την κατανομή μίας ποιοτικής αγοράς. Έχει μόλις το 6% σε μονάδες πολυτελείας (ΑΑ) και το 44% στις χαμηλές κατηγορίες (Γ,Δ,Ε). Η αγορά χαρακτηρίζεται επίσης από το μικρό μέγεθος των μονάδων, αφού το ήμισυ σχεδόν των μονάδων έχει κάτω από 100 κλίνες. Η μέση μηνιαία πληρότητα των ξενοδοχείων είναι 65% (στοιχεία 2000).

Υπάρχουν επίσης άλλες 420.000 κλίνες σε 28.000 μονάδες ενοικιαζομένων δωματίων και διαμερισμάτων καθώς και 30.643 θέσεις κατασκήνωσης και 949 οικίσκοι σε 351 κάμπινγκς, που μπορούν να φιλοξενήσουν άλλα 94.776 άτομα.

Μαζί με τις ξενοδοχειακές κλίνες, το σύνολο των νομίμων τουριστικών καταλυμάτων κάθε κατηγορίας έχει δυναμικότητα φιλοξενίας 1.100.000 ατόμων.

2. Εγκαταστάσεις ειδικής υποδομής

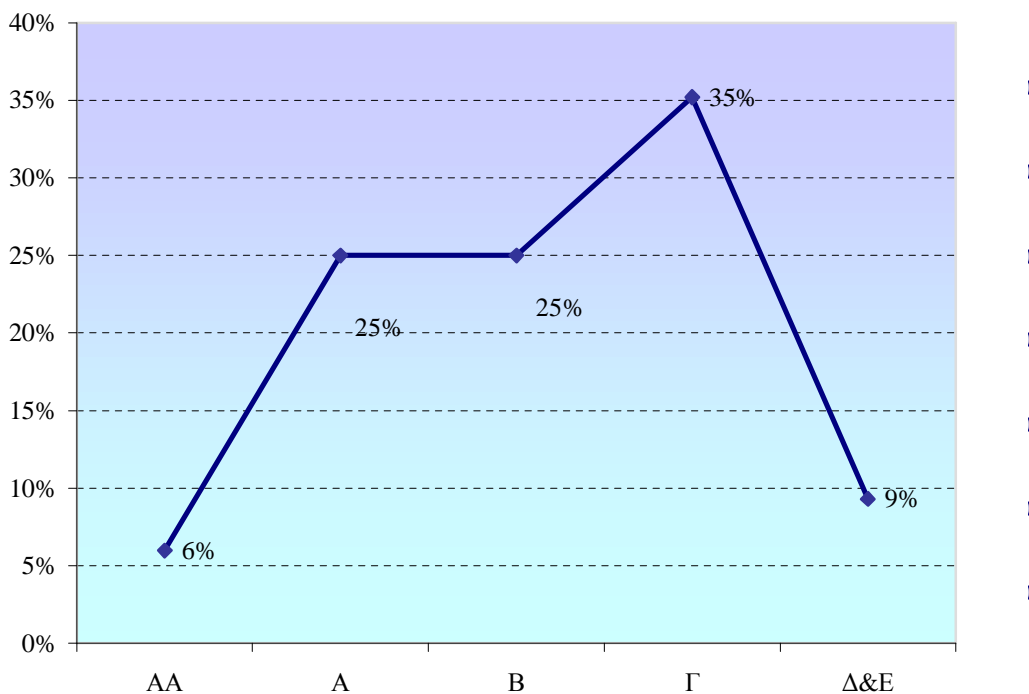
Στη χώρα λειτουργούν οι εξής ειδικές υποδομές:

- 5 Συνεδριακά Κέντρα με δυναμικότητα 2.400 συνέδρων που έχουν λάβει ειδικό σήμα του ΕΟΤ. 9 νέα Συνεδριακά Κέντρα έχουν υπαχθεί στον αναπτυξιακό νόμο, άλλα 12 έχουν λάβει έγκριση αρχιτεκτονικών σχεδίων ΕΟΤ και τέλος άλλα 9 διαθέτουν έγκριση σκοπιμότητας υπαγωγής στον αναπτυξιακό νόμο.
- 453 αίθουσες συνεδρίων και συσκέψεων δυναμικότητας 10 έως και πλέον των 1000 ατόμων σε 150 ξενοδοχεία, που λειτουργούν με ειδικό σήμα ΕΟΤ.
- 5 Γήπεδα Γκολφ (4 των 18 οπών και ένα των 9), ενώ άλλο ένα γήπεδο γκολφ έχει υπαχθεί στον αναπτυξιακό νόμο.
- 2 Κέντρα Θαλασσοθεραπείας με σήμα ΕΟΤ, άλλο ένα είναι υπό κατασκευήν και άλλα 5 έχουν έγκριση σκοπιμότητας ΕΟΤ.

- ένα σύγχρονο ιδιωτικό υδροθεραπευτήριο και άλλο ένα έχει έγκριση σκοπιμότητας ΕΟΤ.
- Κατασκευάζονται 4 ιδιωτικές μαρίνες και ξενοδοχειακοί λιμένες.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1

ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΩΝ ΚΛΙΝΩΝ ΑΝΑ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ

3. Άλλες τουριστικές επιχειρήσεις

Υπάρχουν επίσης άλλες κατηγορίες τουριστικών επιχειρήσεων, ως εξής:

4.850	Τουριστικά γραφεία
750	Τουριστικές επιχειρήσεις οδικών μεταφορών.
1.500	Γραφεία ενοικίασης αυτοκινήτων Ι.Χ. χωρίς οδηγό
200	Ναυλομεσιτικά γραφεία για την αντιπροσώπευση περισσότερων από,
4.500	σκαφών αναψυχής

30.000	Επιχειρήσεις εστίασης – καφετέριες- διασκέδασης
10.500	Εμπορικές επιχειρήσεις αναμνηστικών πάσης φύσεως
2.000	Διπλωματούχοι ξεναγοί ως ατομικοί επαγγελματίες
350	Κάμπινγκ με περίπου 34.000 θέσεις κατασκήνωσης

Τομείς ωφελούμενοι από τον Τουρισμό	
<i>Μέρος του εισοδήματος προέρχεται από τον Τουρισμό</i>	<i>Όλο το εισόδημα προέρχεται από τον τουρισμό</i>
Διατροφή Εστιατόρια Καφέ – Pubs Βιομηχανία / καταστήματα τροφίμων	Διαμονή Ξενοδοχεία Παραξενοδοχία Κάμπινγκ
Διάφορα Είδη Λαϊκών αγορών Αναμνηστικά Ένδυση Λιανικό εμπόριο	Τουριστικά Γραφεία
Ψυχαγωγία Θέατρα / κινηματογράφοι Νυκτερινά κέντρα	Μεταφορές Αεροπορικές εταιρίες Σκάφη αναψυχής Γραφεία ενοικίασεως αυτοκινήτων
Μεταφορά Δημόσια συγκοινωνία Ταξί	Χώροι επίσκεψης τουριστών Πάρκα Μουσεία Ιστορικά μνημεία

4 Διάρθρωση τουριστικών επιχειρήσεων (Διάγραμμα 2)

- **Γεωγραφική κατανομή:**

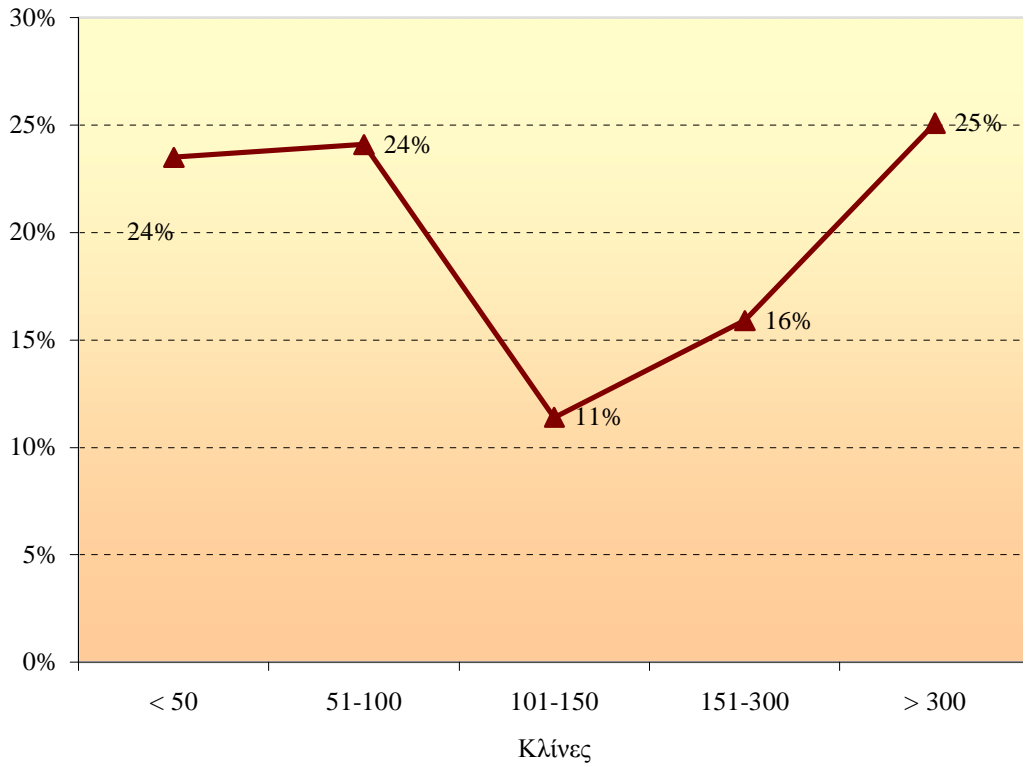
Με βάση τη γεωγραφική κατανομή των ξενοδοχείων, γύρω από τα οποία συγκεντρώνονται συνήθως οι λοιπές τουριστικές επιχειρήσεις, διαπιστώνεται μια έντονη συγκέντρωση της τουριστικής δραστηριότητας σε λίγες περιοχές της χώρας. Πέντε από τις 13 Περιφέρειες συγκεντρώνουν το 75% των ξενοδοχειακών κλινών της χώρας, ενώ παρουσιάζονται σημαντικές οι διαφορές συγκέντρωσης και εντός της περιφέρειας. Οι μεγαλύτερες συγκεντρώσεις σε κλίνες παρατηρούνται στην Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου (24% του συνόλου), την Κρήτη (19%), τα Ιόνια Νησιά (11%), την Αττική (11%) και την Κεντρική Μακεδονία (10%).

- **Συγκέντρωση και καθετοποίηση:**

Το κύριο χαρακτηριστικό των μονάδων είναι το μικρό μέγεθος, το οποίο ευθύνεται σε μεγάλο βαθμό για μια σειρά αδυναμιών και δυσλειτουργιών, όπως χαμηλή στάθμη προσφερομένων υπηρεσιών, αδυναμία παρακολούθησης των εξελίξεων των αγορών και των απαιτήσεων της ζήτησης, καθώς και των τάσεων της προσφοράς σε ανταγωνιστικούς προορισμούς, αδυναμία επίτευξης οικονομιών κλίμακας κλπ.

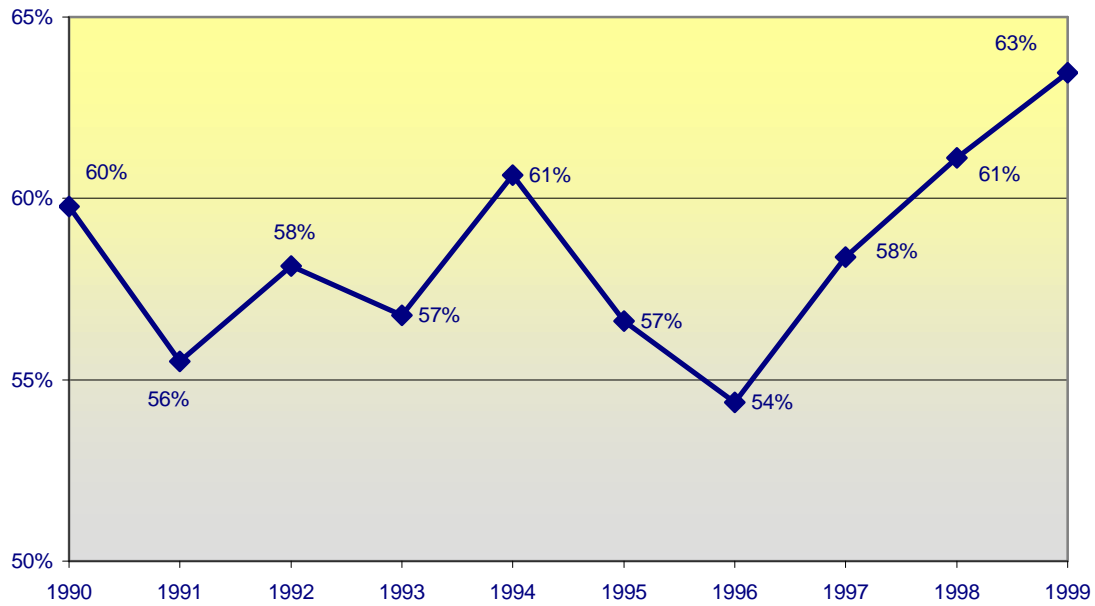
- Όλες οι μονάδες ενοικιαζομένων δωματίων και διαμερισμάτων είναι Πολύ Μικρές Επιχειρήσεις (ΠΜΕ) με έως 15-20 δωμάτια. Άνω του 98% των λοιπών μορφών τουριστικών επιχειρήσεων (τουριστικά γραφεία, ναυλομεσιτικά γραφεία, επιχειρήσεις ενοικίασης αυτοκινήτων Ι.Χ κλπ) είναι μικρού μεγέθους και απασχολούν λιγότερα από 10 άτομα η καθεμία.

ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΚΛΙΝΩΝ ΑΝΑ ΜΕΓΕΘΟΣ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΗΣ ΜΟΝΑΔΑΣ

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 2

ΜΕΣΗ ΕΤΗΣΙΑ ΠΛΗΡΟΤΗΤΑ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΩΝ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ (1990-1999)

- Η τάση μεγέθυνσης των τουριστικών επιχειρήσεων είναι ασθενής. Υπάρχουν 47 μικρές αλυσίδες ξενοδοχείων οι οποίες όμως, δεν είναι ομοιογενείς και συγκρίσιμες γιατί περιλαμβάνουν ξενοδοχεία της αυτής ή διαφορετικής ιδιοκτησίας, αλυσίδες απλής διοίκησης (management), συνενώσεις σε επίπεδο μάρκετινγκ και πωλήσεων ή και διεθνή δίκτυα πωλήσεων.
- Καθετοποίηση με άλλα τμήματα της τουριστικής αλυσίδας παρατηρείται σε ελάχιστες μόνο περιπτώσεις (πχ κρουαζιερόπλοια, tour-operating, περιηγήσεις κλπ). Τα τελευταία χρόνια ενισχύεται η τάση εξαγοράς ελληνικών ξενοδοχείων και άλλων τουριστικών επιχειρήσεων από ξένους οίκους, με ιδιαίτερη παρουσία κυπριακών συμφερόντων. Πρέπει επίσης να σημειωθεί η συμμετοχή τουριστικών επιχειρήσεων σε αεροπορικές εταιρείες και handling.
- Εποχικότητα λειτουργίας τουριστικών επιχειρήσεων:
Ένα άλλο σημαντικό χαρακτηριστικό της ελληνικής τουριστικής προσφοράς είναι η εποχική λειτουργία και εκμετάλλευση. Η εποχική λειτουργία χαρακτηρίζει και την υπόλοιπη τουριστική προσφορά των συμπληρωματικών τουριστικών επιχειρήσεων εστίασης, αναψυχής κλπ, οι οποίες όπως είναι φυσικό συγκεντρώνονται και λειτουργούν όπου και όταν υφίσταται σημαντική δυναμικότητα σε ξενοδοχειακές κλίνες.
- Στους παραδοσιακούς παραθεριστικούς προορισμούς, η εποχικότητα λειτουργίας εμφανίζεται ακόμα πιο έντονη με έντονη επίδραση στην ανεργία.

Εκτίμηση της αναγκαίας πρόσθετης υποδομής καταλυμάτων

Εισαγωγή

Αναλύσαμε νωρίτερα ποια είναι η πιθανή εξέλιξη της ζήτησης και της προσφοράς καταλυμάτων για την περίοδο 1998-2011. Ένα ερώτημα το οποίο θα μας απασχολήσει αφορά τις απαιτήσεις σε καταλύματα τις μέρες που έγιναν οι αγώνες. Εάν δηλαδή έχει η Αθήνα και οι ευρύτερες περιοχές της τις απαιτούμενες υποδομές σε καταλύματα για να φιλοξενήσει τους θεατές και τους τουρίστες τόσο κατά τη διάρκεια των αγώνων όσο και τη μετέπειτα περίοδο.

Ένα άλλο ερώτημα το οποίο μας απασχόλησε αφορά τις μακροχρόνιες υποδομές σε καταλύματα για την ικανοποίηση της αναμενόμενης αύξησης και ζήτησης μέχρι το 2011. Οι απαντήσεις στις δυο αυτές ερωτήσεις εξαρτώνται από τη μέση διαμονή των τουριστών, τόσο στη διάρκεια των αγώνων όσο και μετά τους αγώνες. Η προσέγγιση που ακολουθείται είναι η ακόλουθη.

Πρώτον , επιλέγεται το πιο πιθανό σενάριο για το σύνολο της χώρας που αντιστοιχεί στο δεύτερο σενάριο για τις αφίξεις. **Δεύτερον** , επιλέγεται το πιο πιθανό σενάριο για την Αττική που αντιστοιχεί στο τρίτο σενάριο για τις αφίξεις. **Τρίτον** , οι αφίξεις μετατρέπονται σε ζήτηση κλινών αποφεύγοντας τη χρησιμοποίηση των διανυκτερεύσεων, διότι αποτελούν σημαντική υποεκτίμηση των πραγματικών. Τέλος , η αναμενόμενη ζήτηση κλινών σε συνδυασμό με την αναμενόμενη προσφορά κλινών μας δίνει τις απαιτήσεις σε νέες κλίνες για την Αττική και το σύνολο της χώρας.

Ένα άλλο ερώτημα και τελευταίο αφορά διάρθρωση και διαχείριση της ζήτησης των καταλυμάτων σε κάθε χρονική περίοδο. Το σίγουρο είναι ότι οι Ολυμπιακοί Αγώνες απαιτούν συγκεκριμένες κατηγορίες καταλυμάτων που προβλέπονται μέσα από τις συμβατικές υποχρεώσεις με τη ΔΟΕ. Το ερώτημα που τίθεται είναι εάν η διάρθρωση των καταλυμάτων της Αττικής επαρκούσε για να αντιμετωπίσει τη ζήτηση κατά τη διάρκεια των Ολυμπιακών Αγώνων. Εξίσου σημαντική με τη διάρθρωση είναι και η διαχείριση που θα γίνει, έτσι ώστε τα διαθέσιμα καταλύματα κατά τάξεις να μπορούν να διατεθούν ανάλογα.

Ανάγκες ξενοδοχειακών καταλυμάτων στη διάρκεια των Αγώνων

Το πιο σημαντικό θέμα για τη διεθνή Ολυμπιακή επιτροπή αλλά και για την Ελληνική Οργανωτική Επιτροπή των Αγώνων του 2004 ήταν ικανοποιητική φιλοξενία όλων όσων ήρθαν για διάφορους λόγους τον Αύγουστο του 2004 στην Αθήνα. Η εκτίμηση μας, ύστερα από κάποια έρευνα, για τον αριθμό των αλλοδαπών που βρίσκονταν στην Αθήνα κατά τη διάρκεια των Αγώνων του 2004 και είχαν ανάγκη καταλύματος παρουσιάζεται στον παρακάτω πίνακα.

Ανάγκες καταλυμάτων κατά τη διάρκεια των Αγώνων του 2004

Κατηγορία επισκεπτών	Αριθμός	Ανάγκες καταλυμάτων	Μέση διαμονή	Ανάγκες σε διανυκτερεύσεις
Ολυμπιακή Οικογένεια	6.500	6.500	17	110.500
ΜΜΕ	12.000	8.000	17.000	136.000
Χορηγοί	4.000	4.000	17.000	68.000
Αθλητές/Επίσημοι	15.000	0	17	0
Θεατές	50.000	50.000	17	850.000
Παρακινούμενοι Τουρίστες	40.000	40.000	12	600.000
Σύνολο	127.000	108.500		1.864.500

Σημείωση:

1. Από το προσωπικό των ΜΜΕ, περίπου 4000 έμειναν στις κατασκηνώσεις του Αγ. Ανδρέα και στις φοιτητικές εστίες.
2. 15000 αθλητές/ Επίσημοι έμειναν στο Ολυμπιακό χωριό.
3. Οι 50000 θεατές αφορούν κυρίως αλλοδαπούς
4. Ο υπολογισμός των παρακινούμενων τουριστών βασίζεται στις αφίξεις τους κυρίως τον μήνα Αύγουστο.

Τα καταλύματα τα οποία υπήρχαν κατά την περίοδο των Αγώνων ανέρχονταν περίπου στις 85.000 κλίνες όλων των κατηγοριών στην περιοχή της Αττικής. Επίσης υπήρχαν 5.000 κλίνες σε κρουαζιερόπλοια και 26.000 κλίνες άλλων καταλυμάτων που ανεβάζουν το συνολικό ρυθμό στις 116.000 κλίνες. Οι κλίνες αυτές για 17 μέρες μας δώσανε γύρω στα 2 εκατομμύρια διαθέσιμες διανυκτερεύσεις, οι οποίες κάλυψαν το ποσοστό της ζήτησης.

Ταυτόχρονα υπήρχαν γύρω στις 39.000 διαθέσιμες κλίνες στην ευρύτερη περιοχή της Αττικής, στους 4 γειτονικούς νομούς που χρησιμοποιήθηκαν για τη φιλοξενία διάφορων κατηγοριών επισκεπτών.

Αναμενόμενα καταλύματα κατά τη διάρκεια των Αγώνων του 2004

Κατηγορία καταλύματος	Αριθμός διανυκτερεύσεων	Αριθμός κλινών
Αττικής	17	84500
Ευρύτερες περιοχές	17	39000
Κρουαζιερόπλοια	17	5000
Άλλα καταλύματα	17	26000

Σημείωση :

1. Η ευρύτερη περιοχή της Αττικής συμπεριλαμβάνει τους 4 γειτονικούς νομούς : Κορινθίας, Βοιωτίας, Ευβοίας και Αργολίδας .
2. Ο αριθμός των λινών στα κρουαζιερόπλοια είναι ανάλογος με αυτόν που είναι στην Αυστραλία, 3000 κλινών.
3. Τα υπόλοιπα καταλύματα διατίθενται για τη φιλοξενία θεατών και τουριστών και δεν είναι καταγεγραμμένα

Μακρογρόνιες ανάγκες καταλυμάτων

Εδώ θα αναλύσουμε την αναμενόμενη ζήτηση των Ολυμπιακών Αγώνων από το 1998 ως το 2011. Η ζήτηση αυτή οφείλεται στη διεθνή που είχε η Αθήνα που είχε η Ελλάδα, λόγω των Αγώνων. Για την εκτίμηση αυτής της ζήτησης , έγιναν διάφορες υποθέσεις και καταλήξαμε σε διάφορα σενάρια αναμενόμενης ζήτησης. Το κεντρικό σενάριο χρησιμοποιείται εδώ για να προσδιοριστούν οι αναμενόμενες ανάγκες σε καταλύματα. Τα σενάρια αυτά δίνουν τις πιο ευνοϊκές προϋποθέσεις για την παρακινούμενη ζήτηση καταλυμάτων.

Ο προσδιορισμός των αναγκών σε καταλύματα γίνεται με κάπως διαφορετικό τρόπο από ότι τον συνηθισμένο και αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι ο αριθμός των διανυκτερεύσεων από τα επίσημα στοιχεία υποεκτιμούν σημαντικά τις πραγματικές διανυκτερεύσεις. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα, η μέση διανυκτέρευση αλλοδαπών τουριστών να φαίνεται ότι είναι πολύ μικρή γύρω στις 5 μέρες, ενώ άλλες εκτιμήσεις τις ανεβάζουν πάνω από 12 ημέρες.

Αν χρησιμοποιήσουμε τη μέση διαμονή των 5 περίπου ημερών, τότε θα έχουμε μια σημαντική υποεκτίμηση των πραγματικών αναγκών σε υποδομές καταλυμάτων.

Η προσέγγιση που ακολουθήθηκε είναι διαφορετική. Εκτιμάται ότι ο αριθμός των αφίξεων είναι πιο κοντά στην πραγματικότητα από ότι ο αριθμός των διανυκτερεύσεων. Επίσης, η καταγραφή των διαθέσιμων κλινών είναι μια καλή προσέγγιση του πραγματικού αριθμού, ιδιαιτέρως στην περιοχή της Αττικής. Υπολογίσθηκε, λοιπόν ο αριθμός των τουριστών ανα διαθέσιμη κλίνη που για το σύνολο της χώρας ανέρχεται γύρω στις 20 αφίξεις και με πολύ μικρή διακύμανση για μια μεγάλη χρονική περίοδο από το 1980 ως το 1997.

Ανάγκες καταλυμάτων στο σύνολο της χώρας

Έτος	Πρόβλεψη αφίξεων	Ανάγκες κλινών	Διαθέσιμες κλίνες	Ανάγκες σε νέες κλίνες	Σύνολο κλινών νέων
1999	12.6	628	613	15	15
2000	13.4	669	634	20	35
2001	13.3	666	652	0	35
2002	14.2	711	670	6	41
2003	14.3	716	687	0	41
2004	15.2	761	705	15	56
2005	15.8	792	725	11	67
2006	15.5	775	743	0	67
2007	16.1	805	761	0	67
2008	16.0	802	778	0	67
2009	16.8	842	796	0	67
2010	17.4	868	816	0	67
2011	17.2	858	834	0	67

Οι 20 αυτές αφίξεις ανά κλίνη χρησιμοποιούνται για να μετατρέψουν το σύνολο των αναμενομένων αφίξεων από το 1998 ως το 2011 σε ζήτηση κλινών. Οι ανάγκες σε κλίνες για το σύνολο της χώρας παρουσιάζονται στον παραπάνω πίνακα,

χρησιμοποιώντας το πιο πιθανό σενάριο. Πάντως, δεν υπάρχουν σημαντικές διαφοροποιήσεις αν τα άλλα σενάρια χρησιμοποιηθούν σε όλες τις παρακάτω εκτιμήσεις. Στον ίδιο πίνακα δίνονται και οι ανάγκες σε νέες κλίνες. Οι ανάγκες σε νέες κλίνες για όλη την περίοδο των 14 χρόνων ανέρχονται στις 67 χιλιάδες κλίνες, ποσοστό γύρω στο 8% και αυτές μόνο για την ικανοποίηση της ζήτησης αιχμής, διότι στο τέλος της περιόδου θα υπάρχει μια υπερπροσφορά κλινών της τάξης των 43 χιλιάδων κλινών.

Η ίδια ανάλυση έγινε και για την Αττική. Η μόνη διαφοροποίηση είναι στον αριθμό των αφίξεων ανά διαθέσιμη κλίνη, που στην περίπτωση της Αττικής είναι μεγαλύτερη και ανέρχεται στις 30. Στον πίνακα που ακολουθεί παρουσιάζονται τα αποτελέσματα για την Αττική. Για την ικανοποίηση της ζήτησης αιχμής θα απαιτηθούν 29 χιλιάδες νέες κλίνες, αλλά δεν απαιτείται καμία κλίνη για την αντιμετώπιση της μακροχρόνιας ζήτησης κλινών.

Ανάγκες καταλυμάτων Αττικής 1999-2011

Έτος	Πρόβλεψη Αφίξεων	Ανάγκες κλινών	Διαθέσιμες Κλίνες	Ανάγκες σε Νέες Κλίνες	Σύνολο Κλινών	Νέων
1999	2.1	69	72	0	1	
2000	2.3	75	74	1	7	
2001	2.5	83	76	6	7	
2002	2.5	82	78	0	10	
2003	2.7	90	80	3	13	
2004	2.9	95	82	14	27	
2005	3.3	112	85	2	29	
2006	3.5	116	87	0	29	
2007	3.3	108	89	0	29	
2008	3.4	113	91	0	29	
2009	3.4	112	93	0	29	
2010	3.2	107	95	0	29	
2011	3.1	104	98	0	29	

Διάρθρωση και Διαχείριση των αναγκών σε Καταλύματα

Η παραπάνω ανάλυση κατέδειξε ότι , τόσο στο σύνολο της χώρας , όσο και στην Αττική , δεν υπάρχει ανάγκη ενίσχυσης των επενδύσεων σε νέες ξενοδοχειακές μονάδες. Η παραδοχή αυτή ενισχύεται από το γεγονός ότι, τόσο η Βαρκελώνη το 1992 όσο και το Σίδνευ το 2000, υπολείπονται της Αθήνας σε διαθέσιμα δωμάτια. Η πρώτη είχε 13.352 δωμάτια το 1992 και 15.273 το 1997, ενώ η δεύτερη είχε το 2000 γύρω στα 35.500 δωμάτια. Η Αθήνα το 1997 είχε 37.729 δωμάτια. Η Αθήνα πλεονεκτεί και απέναντι στην Ατλάντα, η οποία το 1996 είχε 65.000 διαθέσιμες κλίνες, ενώ η Αθήνα το 1997 είχε 70.000.

Το γεγονός ότι η Αθήνα έχει μεγαλύτερη υποδομή σε καταλύματα από τις τρεις προαναφερθείσες πόλεις δεν σημαίνει ότι έχουν ληφθεί όλα τα προβλήματα. Θα πρέπει να εξετασθεί κατά πόσο η Αθήνα είχε και έχει επάρκεια σε ξενοδοχεία πολυτελείας και πρώτης κατηγορίας που απαιτούνται για τη φιλοξενία όλων των τουριστών- επισκεπτών και των μελών της ΔΟΕ, των χορηγών και των ανθρώπων των ΜΜΕ.

Σύμφωνα με τα στοιχεία του ΕΟΤ, το 1997 η Αττική είχε γύρω στα 10.000 δωμάτια στις κατηγορίες πολυτελείας και πρώτης. Στην ευρύτερη περιοχή της Αττικής, υπάρχουν άλλα 3.500 δωμάτια αυτών των κατηγοριών. Η αναμενόμενη υποδομή των καταλυμάτων εκτιμάται ιδιαίτερος στην Αττική γύρω 2.000-2.500. Συγκριτικά με τις άλλες πόλεις η Αττική βρίσκεται μεταξύ της Βαρκελώνης και του Σίδνευ. Η Βαρκελώνη το 1992 είχε 52 ξενοδοχειακές μονάδες υψηλών κατηγοριών. Το Σίδνευ το 1996 είχε 67 μονάδες με 13.000 δωμάτια. Η Αττική το 1998 είχε 60 ξενοδοχειακές μονάδες των αντίστοιχων κατηγοριών.

Το συμπέρασμα προκύπτει από την παραπάνω ανάλυση είναι ότι η Αττική μαζί με την ευρύτερη περιοχή της ήταν και είναι σε θέση να μπορεί να ικανοποιήσει μια ζήτηση σε υψηλές κατηγορίες καταλυμάτων της τάξης των 15.000 δωματίων. Σύμφωνα με τις έρευνες τις οποίες έχουν γίνει, οι απαιτήσεις σε τέτοιας κατηγορίας ξενοδοχειακά καταλύματα δεν είναι πάνω από 10.000 δωμάτια.

Όσο αφορά τις άλλες κατηγορίες και σύγκριση με Σίδνευ και Βαρκελώνη προκύπτει το συμπέρασμα ότι η Αττική είχε μια υπερπροσφορά καταλυμάτων τρίτης και μικρότερων κατηγοριών και μια σχετική έλλειψη σε ξενοδοχεία δεύτερης κατηγορίας.

Το Σίδνευ είχε περίπου 10.000 δωμάτια τριών αστέρων το 1997, ενώ η Αθήνα είχε 9.000. Σε μικρότερες κατηγορίες το Σίδνευ είχε μόνο 4.000, ενώ η Αθήνα ξεπερνούσε τα 15.000 δωμάτια.

Το συμπέρασμα που προκύπτει από την παραπάνω παρουσίαση είναι ότι η Αττική έχει επάρκεια ξενοδοχειακών μονάδων σε όλες τις κατηγορίες . Εκείνο που απαιτείται είναι η αναβάθμιση πολλών ξενοδοχειακών μονάδων χαμηλών κατηγοριών , ιδιαιτέρως της τρίτης κατηγορίας για την επαρκή φιλοξενία των μέσων τουριστών – επισκεπτών .

Με δεδομένη την επάρκεια των καταλυμάτων , τόσο στο σύνολο , όσο και στις κατηγορίες το μεγαλύτερο πρόβλημα που καλέστηκε να αντιμετωπίσει η Αθήνα 2004 ήταν η διαχείριση των καταλυμάτων . Στην περίπτωση της Βαρκελώνης , τρία χρόνια πριν τους Αγώνες , το 1989 , είχαν δεσμευτεί το 80% των απαιτούμενων καταλυμάτων σύμφωνα με τις συμβατικές υποχρεώσεις της πόλης . Όπως ήδη έχει αναφερθεί στη μελέτη απαιτείται συντονισμός όλων των επίσημων φορέων : κυβέρνηση , οργανωτικής επιτροπής και ξενοδόχων .

Συμπεράσματα

Δύο είναι τα βασικά συμπεράσματα του συγκεκριμένου κεφαλαίου . Πρώτον , κατά τη διάρκεια των Αγώνων υπήρχε και θα υπάρχει επάρκεια καταλυμάτων για τη φιλοξενία των αλλοδαπών επισκεπτών της χώρας μας που χρειάστηκαν και θα χρειαστούν στο μέλλον κατάλυμα.

Το δεύτερο συμπέρασμα είναι ότι οι Ολυμπιακοί αγώνες θα αυξήσουν τη μελλοντική εισροή αλλοδαπών τουριστών που ξεκινά από το 1998 έως και το 2011 . Οι ανάγκες σε νέες κλίνες , λόγω των Ολυμπιακών αγώνων , ήταν λίγες αφού υπήρχε σχετική επάρκεια. Ακόμα και στην περίπτωση που επικρατήσει ανά έτος η μεγαλύτερη απαίτηση από όλα τα σενάρια , ο συνολικός αριθμός των νέων κλινών για τα επόμενα 14 χρόνια είναι γύρω στις 80.000 κλίνες , που αντιπροσωπεύει το 10% των διαθέσιμων κλινών .

Το τελικό συμπέρασμα που προκύπτει είναι ότι δεν απαιτήθηκε καμία νέα ενίσχυση για την αύξηση του αριθμού των κλινών στην Αθήνα του 2004 πέρα από αυτές που προβλέπονται να γίνουν στο πλαίσιο των γενικότερων τάσεων του ελληνικού τουρισμού.

Προσφορά Καταλυμάτων

Εισαγωγή

Παραπάνω παρουσιάσαμε την ιστορική εξέλιξη των αφίξεων και διανυκτερεύσεων αλλοδαπών τουριστών στην Ελλάδα και στην Αττική . Σκοπός της παρακάτω μελέτης είναι η παρουσίαση της προσφορά καταλυμάτων και πιο συγκεκριμένα : α) η καταγραφή και παρουσίαση των υποδομών καταλυμάτων σε τρεις περιοχές : Ελλάδα , Αττική και ευρύτερη περιοχή της Αττικής , που αποτελείται από τους νομούς Κορινθίας , Αργολίδας , Βοιωτίας και Εύβοιας , β) να γίνει μια ανάλυση των ξενοδοχειακών υποδομών στην Αττική κατά τάξη ξενοδοχείου , γ) να γίνει μία απλή πρόβλεψη των υποδομών καταλυμάτων χωρίς τους Αγώνες μέχρι το 2011 και να εκτιμηθούν οι επιπτώσεις των Αγώνων στην προσφορά των καταλυμάτων και δ) να γίνει μία αρχική εκτίμηση εάν οι ξενοδόχοι ήταν προετοιμασμένοι για τους αγώνες του 2004.

Παρακάτω θα παρουσιάζονται οι μονάδες , τα δωμάτια και οι κλίνες καταλυμάτων της Ελλάδος , της Αττικής και της ευρύτερης περιοχής της Αττικής από το 1981 μέχρι το 1997 . Επίσης δίνεται η ξενοδοχειακή υποδομή κατά κατηγορία ξενοδοχείων και γίνεται μία εκτίμηση της αναμενόμενης υποδομής , με και χωρίς τους Ολυμπιακούς Αγώνες .

Υποδομή Καταλυμάτων

Η παρουσίαση της υποδομής των καταλυμάτων γίνεται σε σχέση με τις μονάδες , τα δωμάτια και τις κλίνες που με λίγες διαφοροποιήσεις , συνδέονται άρρηκτα , με την ιστορική τους πορεία. Τα στοιχεία προέρχονται από τον Ελληνικό Οργανισμό Τουρισμού και θα πρέπει να σημειωθεί ότι το 1986 για το Νομό Αττικής έγινε μια αναπροσαρμογή των στοιχείων προς τα πάνω που οφειλόταν σε ένα σύστημα διευρυμένης καταγραφής.

Οι μονάδες καταλυμάτων της χώρας ήταν 7.850 το 1997 , σχεδόν διπλάσιες από αυτές του 1981 των 4104 μονάδων . Αυτό καταδεικνύει τη μεγάλη αύξηση που παρουσίασε ο τουρισμός της χώρας μας ιδιαίτερα μετά τα μέσα της δεκαετίας του

1970 . Από το 1961 έως και το 1975 , οι μονάδες καταλυμάτων ήταν κάτω των 3.000. Από το 1975 και μετά παρουσιάζεται μία συνεχής άνοδος , λαμβάνοντας τη μέγιστη τιμή το 1996 με 7.900 μονάδες.

Μονάδες Καταλυμάτων , 1981 – 1997

έτος	Μονάδες Σύνολο Χώρας	Μονάδες Αττικής	Μονάδες Αττικής %	Μονάδες Ευρύτερης περιοχής Αττικής	Μονάδες Ευρύτερης περιοχής Αττικής %
1981	4104	578	14	448	11
1982	4307	586	14	453	11
1983	4587	608	13	454	10
1984	4891	617	13	462	9
1985	5201	608	12	470	9
1986	5488	836	15	476	9
1987	5771	848	15	483	8
1988	6129	848	14	490	8
1989	6555	860	13	492	8
1990	6713	858	13	479	7
1991	6991	850	12	485	7
1992	7185	841	12	485	7
1993	7510	842	11	487	6
1994	7604	844	11	494	6
1995	7754	842	11	498	6
1996	7916	846	11	508	6
1997	7850	836	11	503	6

Σε αντίθεση με το σύνολο της χώρας , οι μονάδες καταλυμάτων της Αττικής παρουσιάζουν μία στασιμότητα σε όλη τη διάρκεια της δεκαετίας του 1980 και 1990 . Η μέγιστη τιμή των μονάδων της περιόδου ήταν 860 μονάδες το 1989 , ενώ η μικρότερη τιμή σημειώθηκε το 1987 και ήταν 836 μονάδες . Αποτέλεσμα της στασιμότητας αυτής ήταν το μερίδιο της Αττικής στο σύνολο της χώρας να φθίνει συνεχώς και από 15 % που ήταν το 1986 να φθάσει στο 11 % το 1997 .

Το συμπέρασμα είναι ότι έχουμε μία πτώση , τόσο σε σχετικές , όσο και σε απόλυτες τιμές . Αυτό σημαίνει ότι α) πολλές μονάδες της Αττικής έκλεισαν , είχαμε 24 λιγότερες μονάδες το 1997 από ότι το 1989 , ποσοστό πτώσης 3% και β) οι μονάδες καταλυμάτων της Αττικής είναι σε σχέση με το σύνολο της χώρας λιγότερο σύγχρονες .

Ανάλογη πορεία με τις μονάδες της Αττικής είχαν και οι μονάδες της ευρύτερης περιοχής της Αττικής , αν και τα τελευταία δύο χρόνια παρουσιάστηκε μία μικρή αύξηση των μονάδων , φθάνοντας το 1997 στις 503 μονάδες . Ως ποσοστό στο σύνολο της χώρας , οι μονάδες της περιοχής αυτής έχουν μία σημαντική πτωτική τάση από το 11% το 1981 στο 6 % το 1997 . Το 1997 , η περιοχή αυτή , μαζί με την Αττική , είχε το 17% των μονάδων καταλυμάτων ολόκληρης της χώρας , με ένα σύνολο μονάδων γύρω στις 1350 .

Ο παρακάτω πίνακας είναι ο αντίστοιχος πίνακας διαθέσιμων δωματίων για το σύνολο της χώρας , την Αττική και την ευρύτερη περιοχή της Αττικής . Τα διαθέσιμα δωμάτια καταλυμάτων στο σύνολο της χώρας έχουν συνεχή αύξηση από 31 χιλιάδες δωμάτια το 1961 στα 305 χιλιάδες δωμάτια το 1997 . Από το 1981 έως το 1997 τα διαθέσιμα δωμάτια της χώρας διπλασιάστηκαν.

Τα δωμάτια της Αττικής σε σχετικές απόλυτες τιμές μειώνονται . Από το 1986 , τα διαθέσιμα δωμάτια παραμένουν στάσιμα , γύρω στα 38 χιλιάδες δωμάτια , που είχε ως επακόλουθο , με δεδομένη την αύξηση στο σύνολο της χώρας , να μειωθεί το ποσοστό τους από το 19% το 1987 στο 12% το 1997 . Το 1997 τα διαθέσιμα δωμάτια ήταν 38 χιλιάδες , η μικρότερη τιμή της περιόδου 1987 – 1997 .

Τα διαθέσιμα δωμάτια της ευρύτερης περιοχής της Αττικής , των τεσσάρων νομών που γειτνιάζουν με το νομό της Αττικής , έφθασαν τα 19 χιλιάδες το 1997 , ακολουθώντας μια συνεχή πτωτική πορεία σε όλο το διάστημα της περιόδου 1981-1997 . Το δε ποσοστό τους στο σύνολο της χώρας έπεσε από 10% που ήταν το 1981

στο 6% το 1997 . Συνολικά η Αττική μαζί με τους τέσσερις νομούς διαθέτει περίπου 57 χιλιάδες δωμάτια , που αντιστοιχεί στο 18% του συνόλου της χώρας .

Δωμάτια Καταλυμάτων , 1981-1997

Έτος	Δωμάτια Σύνολο Χώρας	Δωμάτια Αττικής	Δωμάτια Αττικής (%)	Δωμάτια Ευρύτερης Περιοχής Αττικής	Δωμάτια Ευρύτερης Περιοχής Αττικής (%)
1981	152043	30311	20		
1982	166575	31201	19	15492	10
1983	168686	32061	19	15708	9
1984	176272	32325	18	16119	10
1985	184594	32232	17	16402	9
1986	190661	37165	19	16780	9
1987	199583	38212	19	17180	9
1988	210191	38290	18	17360	9
1989	224478	38750	17	17660	8
1990	232764	38749	17	17616	8
1991	243950	38333	16	17488	8
1992	252562	38004	15	17799	7
1993	265280	38029	14	17941	7
1994	269813	38287	14	18209	7
1995	294394	38370	13	18912	7
1996	301829	38496	13	19193	6
1997	304797	37729	12	19120	6

Η διαχρονική εξέλιξη της διαθεσιμότητας των κλινών είναι ακριβώς η ίδια με αυτή των δωματίων και καταλυμάτων και δε θα επιχειρηθεί εδώ ιδιαίτερη ανάλυση . Στο σημείο αυτό αρκεί να γίνουν μερικές αρχικές παρατηρήσεις.

Πρώτον , εκείνο που έχει περισσότερη σημασία είναι ότι η Αττική , μαζί με την ευρύτερη περιοχή της , μπορεί , με το υπάρχον δυναμικό σε κλίνες , να φιλοξενήσει 110 χιλιάδες επισκέπτες . Ακόμη και η πιο απομακρυσμένη περιοχή δε βρίσκεται σε απόσταση μεγαλύτερη των 90 λεπτών της ώρας , που είναι στο όριο της απόστασης που τέθηκε και στο φάκελο της υποψηφιότητας που αφορούσε τα καταλύματα.

Δεύτερον , οι Αγώνες αποτέλεσαν μία χρυσή ευκαιρία για την αναβάθμιση της Αττικής και των όμορων νομών , κάτι ανάλογο με ότι έγινε και στη Βαρκελώνη .

Σύμφωνα με τα παραπάνω υπάρχει μία σημαντική υποβάθμιση της Αθήνας και ότι οι Ολυμπιακοί Αγώνες μπορούν να αποτελέσουν την ευκαιρία αναβάθμισής της , κάτι ανάλογο με ότι έγινε και στη Βαρκελώνη .

Τα βασικά συμπεράσματα που προκύπτουν από την παραπάνω ανάλυση είναι ότι α) η Αττική με την ευρύτερη περιοχή της μπορεί να ικανοποιήσει μία ζήτηση περίπου 110 χιλιάδες τουρίστες ημερησίως , β) παρατηρείται μία γενικότερη στασιμότητα στις υποδομές καταλυμάτων της Αττικής , γ) σε σχέση με το σύνολο της χώρας , το μερίδιο της Αττικής και της ευρύτερης περιοχής της σε καταλύματα έχει μειωθεί σχεδόν στο μισό .

Υποδομή Ξενοδοχειακών Καταλυμάτων κατά Τάξεις

Τα ξενοδοχεία αποτελούν τη μεγάλη πλειοψηφία των καταλυμάτων . ο παρακάτω πίνακας παρουσιάζει το σύνολο των μονάδων , των δωματίων και των κλινών για τα συνολικά καταλύματα και το αντίστοιχο ποσοστό τους στο σύνολο των καταλυμάτων . Το 1997 , στην Αττική , το 89 % των μονάδων καταλυμάτων ήταν ξενοδοχειακά καταλύματα διαφόρων τάξεων . Το αντίστοιχο ποσοστό τους για τα δωμάτια και τις κλίνες ήταν 94% . Τα ποσοστά αυτά είναι τα μεγαλύτερα της υπό εξέταση περιόδου , 1981 – 1997.

Ξενοδοχειακή Υποδομή του Νομού Αττικής , 1981-1997

έτος	Σύν. Μον	Ξεν.Μον.	%Ξεν. Μον.	Σύνολο Δωμ.	Ξεν.Δωμ.	%Ξεν.Δωμ.	Σύνολο κλιν.	Ξεν.Κλιν.	% Ξεν.κλ ίνες
1981	578	486	84	30311	27935	92	56387	51874	92
1982	586	487	83	31201	28848	92	58103	53624	92
1983	608	494	81	32061	29465	92	59791	54744	91
1984	617	505	82	32352	29668	92	60260	55115	92
1985	608	504	82	32232	29623	92	59787	54835	92
1986	836	687	83	37165	33818	92	69162	62790	91
1987	848	691	82	38212	34835	91	71312	64860	91
1988	848	687	81	38290	34913	91	71317	64913	91
1989	860	691	81	38750	35113	91	73168	66396	91
1990	858	691	80	38749	35281	91	72181	65624	91
1991	850	682	81	38333	35005	91	71412	65124	91
1992	841	664	80	38004	32640	91	70845	60635	86
1993	842	676	79	38029	32856	86	70880	61068	86
1994	844	744	80	38287	34219	86	71370	63588	89
1995	842	748	88	38370	35384	89	71522	65824	92
1996	846	747	89	38496	35404	92	71776	65869	92
1997	836	745	88	37729	35372	94	70383	65885	94

Τα πολυτελή ξενοδοχεία , όπως είναι αναμενόμενο , έχουν κάποια διαφοροποίηση στα ποσοστά αφού αφορούν πολύ μεγάλες μονάδες . Το 1997 , τα ξενοδοχεία πολυτελείας αντιστοιχούσαν στο 2% του συνόλου των ξενοδοχειακών μονάδων της Αττικής , ενώ το αντίστοιχο ποσοστό για τα δωμάτια και τις κλίνες ήταν 13% . Την περίοδο 1981-1997 παρατηρήθηκε μία πτώση του ποσοστού των ξενοδοχείων πολυτελείας από 5% το 1983 σε 2% το 1997 .

Αντίστοιχα , παρατηρήθηκε μία πτώση του ποσοστού των δωματίων και κλινών από 19 % στο 13 % .

Το συμπέρασμα που προκύπτει από την ανάλυση των στοιχείων είναι ότι η Αττική χρειάζεται σχετικά περισσότερα ξενοδοχεία Β' και Α' κατηγορίας και λιγότερα ξενοδοχεία Γ' κατηγορίας .

Εκτίμηση της αναμενόμενης υποδομής

Υπάρχουν σημαντικά μεθοδολογικά προβλήματα για μία στατιστική εκτίμηση της αναμενόμενης υποδομής καταλυμάτων . Ο μικρός αριθμός ιστορικών παρατηρήσεων , καθώς και τα στοιχεία είναι διαθέσιμα από το 1981 και μετά , είναι το πιο σημαντικό πρόβλημα . Εξίσου σημαντικό πρόβλημα αποτελεί και η αναπροσαρμογή των στοιχείων που έγινε το 1986 από τον ΕΟΤ.

Παρόλο τα προβλήματα , οι προβλέψεις αυτές είναι χρήσιμες , ιδιαίτερα τα διάφορα εναλλακτικά σενάρια , διότι , σε συνδυασμό με τις εκτιμήσεις για τη ζήτηση , θα δείξουν τις ανάγκες που θα προκύψουν για νέες κλίνες στην Αττική , αλλά και στο σύνολο της χώρας.

Πάντως , θα πρέπει να αναφερθεί προκαταβολικά ότι το πιο σημαντικό από τις οποιοσδήποτε προβλέψεις είναι η πολιτική διαχείρισης της αναμενόμενης ζήτησης που θα γίνει από όλους τους άμεσα ενδιαφερόμενους φορείς : κυβέρνηση , επιτροπή διοργάνωσης Ολυμπιακών Αγώνων και ξενοδόχους .

Οι προβλέψεις γίνονται μόνο για τις κλίνες της Αττικής και όχι για την ευρύτερη περιοχή . Τα αποτελέσματα είναι σχεδόν τα ίδια και για τις άλλες μεταβλητές : μονάδες και δωμάτια ή και για την ευρύτερη περιοχή της Αττικής . Πάντως , υπάρχει και ένας ουσιαστικός λόγος . Η οποιαδήποτε επίδραση στην προσφορά καταλυμάτων , λόγω των Ολυμπιακών Αγώνων , αναμένεται πολύ περισσότερο να γίνει στην Αττική και πολύ λιγότερο στους γειτονικούς νομούς .

Πρώτον , η πρόβλεψη για τις κλίνες γίνεται χρησιμοποιώντας την ιστορική σειρά των κλινών της Αττικής από το 1981 έως το 1997.

Όπως προκύπτει από την πρόβλεψη , οι διαθέσιμες κλίνες το 2004 ήταν περίπου 68.000 και το 2011 θα φτάσουν στις 68.700 , αν δεν γίνονταν οι Ολυμπιακοί Αγώνες .

Η δεύτερη προσέγγιση υποθέτει ότι η επίδραση των Ολυμπιακών Αγώνων θα είναι η διατήρηση , εκ μέρους της Αθήνας , του μεριδίου που έχει σήμερα , θα σταματήσει δηλαδή , η συνεχής πτωτική τάση από το 1981.

Το 1997 το μερίδιο αυτό ήταν 12% . Χρησιμοποιώντας την ιστορική εμπειρία για το σύνολο της χώρας από το 1961 έως το 1997 , εκτιμάται η αναμενόμενη υποδομή σε κλίνες μέχρι το 2011 για το σύνολο της χώρας. Σύμφωνα , λοιπόν , με ορισμένες προβλέψεις , οι κλίνες αναμένονται να αυξηθούν από 580 χιλιάδες το 1997 , στις 700 χιλιάδες το 2004 και στις 830 χιλιάδες το 2011 .

Σύμφωνα με τις παραπάνω προσεγγίσεις , η πρόβλεψη για τις κλίνες φθάνει στις 85 χιλιάδες κλίνες το 2004 και στις 100 χιλιάδες κλίνες για το 2011 . Η εκτίμηση αυτή είναι 30% μεγαλύτερη από την πρόβλεψη που έγινε χωρίς τους Ολυμπιακούς Αγώνες .

Η τρίτη προσέγγιση της πρόβλεψης γίνεται χρησιμοποιώντας την εμπειρία της Βαρκελώνης μέχρι το 1997 , πέντε χρόνια μετά την τέλεση των Ολυμπιακών Αγώνων . Υποθέτουμε ότι η ποσοστιαία αύξηση των κλινών θα είναι η ίδια με αυτή της Βαρκελώνης .

Σύμφωνα με αυτή την πρόβλεψη , οι διαθέσιμες κλίνες θα αυξηθούν από τις 70 χιλιάδες το 1997 , στις 100 χιλιάδες το 2004 και στις 103 χιλιάδες το 2011 .

Οι δύο τελευταίες προσεγγίσεις αποτελούν τα δύο σενάρια πρόβλεψης . Παρατηρείται , όμως , ότι δεν υπάρχει σχεδόν καμία διαφοροποίηση μεταξύ των δύο σεναρίων , όσον αφορά στο τελευταίο χρόνο επίδρασης . Και τα δύο σενάρια δίνουν συνολικό αριθμό κλινών γύρω στις 100 χιλιάδες για την Αττική . Εκεί που υπάρχει σημαντική διαφοροποίηση είναι στο δεύτερο σενάριο οι επενδύσεις σε νέες κλίνες γίνονται πολύ γρηγορότερα , έτσι ώστε το 2004 με το ένα σενάριο να έχουμε 85 χιλιάδες κλίνες , ενώ με τον άλλο 100 χιλιάδες κλίνες .

Η παρούσα μελέτη υιοθετεί ως πιο πιθανό σενάριο το « ελληνικό» , κυρίως διότι βασίζεται στις ιστορικές τάσεις των υποδομών καταλυμάτων . Το σενάριο της Βαρκελώνης δεν θεωρείται πιθανό διότι προϋποθέτει πολύ μικρή αρχική προσφορά κλινών που πριν τους Αγώνες αντιστοιχούσε στο 1/3 των διαθέσιμων κλινών της Αττικής σήμερα.

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να γίνουν δύο παρατηρήσεις . Πρώτον , η πρόβλεψη για τις 85 χιλιάδες κλίνες το 2004 συμπεριλαμβάνει και τις κάθε είδους μη ξενοδοχειακές κλίνες . Δεύτερον , στην πρόβλεψη συμπεριλαμβάνονται οι νέες ξενοδοχειακές μονάδες των Σπάτων και η επαναλειτουργία ξενοδοχειακών μονάδων που είχαν κλείσει .

Συμπεράσματα

Η Ελλάδα το 1997 διέθετε 7.850 μονάδες καταλυμάτων , εκ των οποίων οι 836 βρίσκονταν στην Αττική (11%) και οι 503 στους τέσσερις γειτονικούς νομούς της Αττικής (Αργολίδος , Βοιωτίας , Εύβοιας και Κορινθίας) ή σε ποσοστό 6% , Τα διαθέσιμα δωμάτια της χώρας το 1997 ήταν περίπου 300 χιλιάδες στην Αττική (12%) και 19 χιλιάδες στους τέσσερις γειτονικούς νομούς , που αντιστοιχεί στο 6 % του συνόλου της χώρας . Το σύνολο των κλινών των καταλυμάτων ανέρχονταν στις 570 χιλιάδες , εκ των οποίων οι 70 χιλιάδες ήταν στην Αττική (12 %) και οι 36 χιλιάδες στους γειτονικούς νομούς (6%) .

Η Σημασία του Τουρισμού για την Ελλάδα.

Σύμφωνα με την εκτίμηση του Παγκόσμιου Συμβουλίου Τουρισμού και Ταξιδιών, η οποία στηρίζεται στην μέθοδο κατάρτισης των δορυφόρων λογαριασμών του Oxford Economic Forecasting, το 2003, το μερίδιο του «τουριστικού τομέα» στο ελληνικό ΑΕΠ θα ανέλθει στο 4,5%, ενώ το μερίδιο της συνολικής απασχόλησης θα ανέλθει στο 5% (205.000 θέσεις εργασίας).

Σύμφωνα με την ευρύτερη προσέγγιση, όπου έχουμε στοιχεία από τον ίδιο οργανισμό, η πραγματική επίδραση του τουρισμού στο σύνολο της οικονομίας και της κοινωνίας θα είναι μεγαλύτερη. Συγκεκριμένα, το 2003, η πραγματική επίδραση της τουριστικής οικονομίας στο ελληνικό ΑΕΠ θα ανέλθει στο 14,6%, ενώ το μερίδιο της συνολικής απασχόλησης θα ανέλθει στο 16,8% (687.000 θέσεις απασχόλησης).

Η Σημασία του Τουρισμού για την Ελλάδα

(υπολογισμοί για το 2003)

	Άμεση	Έμμεση
• Συμβολή στο ακαθάριστο εγχώριο προϊόν	4,5%	14,6%
• Συμβολή στην απασχόληση	5,0%	16,8%
• Συμβολή στις επενδύσεις		22,5%

Πηγή: WTTC, The 2003 Travel and Tourism Economic research: Greece.

Η αναπτυσσόμενη τουριστική μας οικονομία δημιουργεί, με άμεσο και έμμεσο τρόπο, νέες θέσεις εργασίας στην συνολική οικονομία:

- Αυξάνοντας **άμεσα** την απασχόληση στις επιχειρήσεις που προσφέρουν καταναλωτικές υπηρεσίες τουρισμού (αεροπορικές εταιρείες, ξενοδοχεία, κ.λπ.).
- Αυξάνοντας **έμμεσα** την απασχόληση στους κλάδους που στηρίζουν ή προμηθεύουν τους παραπάνω κλάδους, όπως είναι η γεωργία, μεταποίηση, επιχειρήσεις που προσφέρουν υπηρεσίες κοινής ωφέλειας, κ.ά.).
- Αυξάνοντας επίσης **έμμεσα** την απασχόληση στο δημόσιο τομέα στους τομείς που προσφέρουν τουριστικές υπηρεσίες.

Η τουριστική ανάπτυξη, κυρίως των νησιωτικών και παραθαλασσίων περιοχών της χώρας, αποτελεί **σημαντική πηγή οικονομικής ανάπτυξης**, συμβάλει στη συγκράτηση του πληθυσμού, αλλά και στη δραστηριοποίηση παραγωγικών μονάδων που δρουν συμπληρωματικά με τον τουρισμό και γενικότερα στην **ενδογενή περιφερειακή ανάπτυξη**.

Η Εμπειρία των άλλων Ολυμπιακών πόλεων

Εισαγωγή

Οι άμεσες και οι μακροπρόθεσμες επιπτώσεις των Ολυμπιακών Αγώνων που έχουν τελεσθεί και σε άλλες πόλεις αποτελούν χρήσιμη εμπειρία για την εκτίμηση των επιπτώσεων που θα έχει η τέλεσή τους και στην Αθήνα το 2004 . Η αξιοποίηση της εμπειρίας συνίσταται , εκτός από το ακαδημαϊκό ενδιαφέρον , στον εντοπισμό εκείνων των παραγόντων που συνέβαλλαν αποφασιστικά στη μεγιστοποίηση των ωφελειών από την τέλεση των αγώνων . Θ πρέπει όμως , να τονιστεί , ότι η μεταφορά της εμπειρίας των άλλων πόλεων στην Αθήνα θα πρέπει να γίνει με μεγάλη προσοχή διότι το περιβάλλον τέλεσης των Αγώνων είναι διαφορετικό.

Η εμπειρία των άλλων πόλεων αξιοποιείται και παρουσιάζεται στην παρούσα μελέτη , έχοντας κατά νου τις ιδιαιτερότητες που χαρακτηρίζουν τις πόλεις αυτές σε σύγκριση με την Αθήνα . Ο διαφοροποιήσεις μπορεί να οφείλονται σε πολλούς παράγοντες . **Μερικοί από αυτούς είναι οι ακόλουθοι :**

Πρώτον , η εμπειρία πόλεων που τέλεσαν αγώνες στο μακρινό , σχετικώς , παρελθόν, δηλαδή πριν από τους Ολυμπιακούς Αγώνες του Λος Άντζελες το 1984 , δεν είναι ιδιαίτερος χρήσιμη , διότι οι κανόνες της ΔΟΕ ήταν εντελώς διαφορετικοί ,όσον αφορά στα δικαιώματα εμπορευσιμότητας των Αγώνων , των απαιτήσεων σε υποδομές και του αριθμού των αθλημάτων . Για παράδειγμα , όσον αφορά στην Αθήνα , οι Ολυμπιακοί αγώνες που έγιναν στο Σύδνεϋ το 2000 έχουν μεγαλύτερη σημασία από αυτών της Μελβούρνης το 1956 , της Ρώμης το 1960 , του Τόκιο το 1964 ή του Μόντρεαλ το 1976.

Δεύτερον , οι Ολυμπιακοί Αγώνες που έγιναν κάτω από τελείως διαφορετικές οικονομικές και πολιτικές συνθήκες , όπως οι Ολυμπιακοί Αγώνες της Μόσχας το 1980 , δεν έχουν σχεδόν καμία χρησιμότητα για την Αθήνα . Μπορεί να είναι χρήσιμοι για το αγωνιστικό μέρος , αλλά όχι για τις γενικότερες οικονομικές και κυρίως τουριστικές επιπτώσεις.

Τρίτον, από τη σκοπιά των τουριστικών επιπτώσεων , η εμπειρία των Ολυμπιακών Αγώνων που έγιναν στην Αμερική (Ατλάντα το 1996 και Λος Άντζελες το 1984) δεν έχουν ίδια σημασία για την Αθήνα ,όπως οι αγώνες που έγιναν στην Ευρώπη (Βαρκελώνη το 1992) .

Ο πιο σημαντικός λόγος είναι ότι στην πρώτη περίπτωση οι τουριστικές επιπτώσεις αφορούν τον εσωτερικό τουρισμό , ενώ στην δεύτερη περίπτωση υπάρχει σημαντική αύξηση στη διεθνή τουριστική ζήτηση.

Τέταρτον , υπάρχουν σημαντικές διαφοροποιήσεις όσον αφορά στις γενικότερες προσδοκίες από την ανάληψη τέλεσης των Αγώνων . Για παράδειγμα , υπάρχουν πόλεις που αναλαμβάνουν την τέλεση των Αγώνων , διότι τους θεωρούν μία ευκαιρία για ένα νέο ξεκίνημα , όσον αφορά στην οικονομική τους ανάπτυξη , ενώ άλλες πόλεις την αναλαμβάνουν για άλλους λόγους , όπως γοήτρου και επίδειξη ισχύος . Για παράδειγμα , το Μεξικό, η Βαρκελώνη και η Αθήνα ανήκουν στην πρώτη κατηγορία και το Λος Άντζελες και η Ατλάντα στη δεύτερη κατηγορία.

Το συμπέρασμα που προκύπτει είναι ότι οι πιο σημαντικές πόλεις για την Αθήνα είναι το Σύδνεϋ , λόγω των κοινών οργανωτικών και τεχνολογικών απαιτήσεων της Βαρκελώνης , λόγω της ομοιότητας του τουριστικού περιβάλλοντος. Η εμπειρία της Βαρκελώνης είναι ιδιαίτερος σημαντική και για άλλους λόγους , εκτός από τις ομοιότητες στον τουριστικό τομέα .

Όπως και η Αθήνα σήμερα, έτσι και η Βαρκελώνη πριν τους αγώνες του 1992 , αντιμετώπιζε προβλήματα υποβάθμισης ή ανύπαρκτων γενικότερων υποδομών που θα μπορούσαν να συντελέσουν στη μακροπρόθεσμη οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη. Οι Αγώνες για τη Βαρκελώνη ήταν η αφορμή για ένα αναπτυξιακό ξεκίνημα . Κάτι ανάλογο επιδίωκε και η Αθήνα ,όπως και τα κατάφερε!

Για τους παραπάνω λόγους , δίνεται μεγαλύτερη έμφαση στις πόλεις του Σύδνεϋ και της Βαρκελώνης . Η προετοιμασία που έκανε το Σύδνεϋ είναι χρήσιμη ως εμπειρία προετοιμασίας για την Αθήνα , ιδιαίτερα του τρόπου αντιμετώπισης των αλλοδαπών τουριστών. Η εμπειρία της Βαρκελώνης εκτιμάται ότι είναι η χρήσιμη για τη μέτρηση των τουριστικών επιπτώσεων στην περίπτωση της Αθήνας του 2004. Αυτός είναι και ο λόγος που παρακάτω στις εκτιμήσεις των προβλέψεων τουριστικών επιπτώσεων χρησιμοποιείται κυρίως η Βαρκελώνη ως ενδεχόμενο σενάριο για την Αθήνα του 2004. Οι εμπειρίες των άλλων πόλεων δεν έχουν και ιδιαίτερη σημασία για την Αθήνα , αλλά αξίζει να αναφέρουμε κάποια πράγματα.

Η Ατλάντα και το Λος Άντζελες είναι χρήσιμες διότι δείχνουν ίσως τον τρόπο με τον οποίο θα μπορούσαν να προσελκυσθούν τουρίστες από την Αμερική και σε μερικές περιπτώσεις τον τρόπο με τον οποίο μπορεί να αντιμετωπισθεί , με προσωρινά καταλύματα , η μεγάλη ενδεχόμενη ζήτηση κατά τη διάρκεια των αγώνων.

Θα πρέπει να αναφέρουμε ότι υπάρχει μία αντικειμενική δυσκολία ανάλυσης αυτών των Ολυμπιακών αγώνων , διότι μόνο οι πρόσφατοι Ολυμπιακοί αγώνες αποτέλεσαν αντικείμενο συστηματικών μελετών και έχουν συλλεχθεί τα κατάλληλα στοιχεία. Σε μερικές περιπτώσεις είναι αδύνατο να εκτιμηθεί η ζήτηση στα καταλύματα διότι δεν υπάρχουν αξιόπιστα στοιχεία.

Στο συγκεκριμένο μέρος , θα αναφερθούμε σε διάφορα μέρη σχετικά με τις Ολυμπιακές πόλεις .Στη συνέχεια αναφερόμαστε στην ανάθεση των Ολυμπιακών Αγώνων στις διάφορες πόλεις ξεκινώντας από το 1956 καθώς επίσης εξετάζεται και η αποστολή και οι σκοποί για τους οποίους η κάθε πόλη ανέλαβε την τέλεση των αγώνων. Παρουσιάζουμε έπειτα την ετοιμασία του Σύδνεϋ και τις τουριστικές επιπτώσεις των Αγώνων του 2000 και εξετάζουμε την περίπτωση της Βαρκελώνης του 1992. Τέλος , δίνονται οι εμπειρίες δύο αμερικάνικων πόλεων : Ατλάντας 1996 και Λος Άντζελες 1984 καθώς και εμπειρίες άλλων πόλεων όπως του Τόκιου, της Σεούλ , του Μόντρεαλ , της Μόσχας κλπ.

Ανάθεση και σκοποί των Ολυμπιακών Αγώνων

Η ανάθεση τέλεσης των Αγώνων σε μία πόλη από τη Διεθνή Ολυμπιακή Επιτροπή είναι μία πολύπλοκη και χρονοβόρος διαδικασία , ιδιαίτερος πρόσφατα με τη λεγόμενη εμπορευματοποίηση των Αγώνων. Ο φάκελος υποψηφιότητας της κάθε πόλης είναι ογκώδης και απαιτεί τη στήριξη πολλών παραγόντων του δημοσίου και ιδιωτικού τομέα για να μπορέσει να πείσει τους «Αθάνατους» της ΔΟΕ. Η κάθε πόλη προβάλλει τους δικούς της λόγους και δίνει το δικό της μήνυμα για την ανάληψη των αγώνων.

Στον παρακάτω πίνακα παρατίθεται η ανάθεση των Ολυμπιακών Αγώνων από το 1956 της Μελβούρνης μέχρι την τελευταία ανάθεση που έγινε , της Αθήνας του 2004. Από τους σκοπούς που έθεσε η κάθε πόλη θα πρέπει να κριθεί η επιτυχία των αγώνων. Για παράδειγμα , το Λος Άντζελες θεωρείται ότι πέτυχε διότι κατάφερε όχι μόνο να ισοσκελίσει τον προϋπολογισμό , αλλά να πετύχει και κέρδος. Με το ίδιο κριτήριο δεν μπορεί να αξιολογηθούν οι Ολυμπιακοί Αγώνες του 1980 που έγιναν στη Μόσχα.

Ανάθεση και τέλεση των Ολυμπιακών Αγώνων , 1956 – 2004

<u>ΠΟΛΗ</u>	<u>ΧΡΟΝΟΣ ΤΕΛΕΣΗΣ</u>	<u>ΧΡΟΝΟΣ ΑΝΑΘΕΣΗΣ</u>	<u>ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΓΝΩΡΙΣΜΑΤΑ των ΑΓΩΝΩΝ</u>
Αθήνα	2004	1997	Μη εμπορευματοποίηση των αγώνων και αναβάθμιση της Αθήνας .
Σύδνεϋ	2000	1993	Μεγάλη γιορτή του αθλητισμού και της νεολαίας .
Ατλάντα	1996	1990	Έμφαση στην οικονομική πτυχή των Αγώνων.
Βαρκελώνη	1992	1986	Πλήρης εκσυγχρονισμός της πόλης.
Σεούλ	1988	1981	Μακροχρόνια βελτίωση της ποιότητας ζωής και του περιβάλλοντος.
Λος Άντζελες	1984	1981	Η οργάνωση πετυχημένων αγώνων , κυρίως από οικονομικής πλευράς.
Μόσχα	1980	1974	Αγώνες γοήτρου και παρουσίασης των γενικότερων επιτευγμάτων της χώρας.
Μόντρεαλ	1976	1970	Η δημιουργία μεγάλων υποδομών μη απαραίτητα αναγκαίων για την τέλεση αγώνων.
Μόναχο	1972	1966	Άψογη και απλή οργάνωση.
Μεξικό	1968	1963	Γενικότερη ανάπτυξη του Μεξικού.
Τόκιο	1964	1959	Άψογη οργάνωση και φιλοξενία.
Ρώμη	1960	1955	Δημιουργία μεταφορικών και κτιριακών υποδομών.
Μελβούρνη	1956	1951	Οικονομική ανάπτυξη της Πολιτείας και της Αυστραλίας.

ΣΥΔΝΕΥ

Στις 23 Σεπτεμβρίου 1993 , επτά χρόνια πριν από τους αγώνες του 2000 , η Διεθνής Ολυμπιακή Επιτροπή ανέθεσε την τέλεσή τους στην πόλη του Συδνεϋ από τις 15 Σεπτεμβρίου μέχρι την 1^η Οκτωβρίου του 2000 .

Το Σύδνεϋ είναι μια σύγχρονη μεγαλούπολη με 4 εκατομμύρια κατοίκους, που προέρχονται από 100 διαφορετικές εθνότητες. Το Συδνεϋ ανήκει στην πολιτεία της νέας νότιας Ουαλίας, μια από τις 8 διοικητικές περιοχές της Αυστραλίας, που γεωγραφικά βρίσκεται στην νοτιοανατολική ακτή της Αυστραλίας.

Την ευθύνη οργάνωσης των αγώνων ανέλαβε η οργανωτική επιτροπή των Ολυμπιακών Αγώνων του Συδνεϋ. Η πολιτειακή κυβέρνηση της Νέας Νότιας Ουαλίας της Αυστραλίας ανέλαβε την ευθύνη εξασφάλισης όλων των αναγκαίων υποδομών. Οι εκτιμήσεις των Αυστραλών είναι ότι περίπου 10.000 αθλητές και 5.000 επίσημοι της Δ.Ο.Ε. από 200 χώρες συμμετείχαν στα 28 αγωνίσματα του προγράμματος των αγώνων. Τους αγώνες κάλυψαν 15.000 άτομα των ΜΜΕ και τους παρακολούθησαν 3.5 δισεκατομμύρια τηλεθεατές σε όλο τον κόσμο, ενώ ο αριθμός των εισιτηρίων είχε ανέλθει στα 5.5 εκατομμύρια. Ο προϋπολογισμός για τους αγώνες ανερχόταν περίπου στα 2.2 δις δολάρια.

Οι επίσημοι στατιστικές των Αυστραλών για τους αγώνες είναι ότι 132.000 θεατές επισκέφτηκαν την Αυστραλία από όλο τον κόσμο για να τους παρακολουθήσουν και περίπου 1.6 εκατομμύρια τουρίστες την επισκέφτηκαν κατά την περίοδο 1996 – 2004 και αυτό είναι αποτέλεσμα της προβολής που της είχε εξασφαλίσει η τέλεση των αγώνων δημιουργώντας έσοδα περίπου 6 δις. δολάρια.

Ο εσωτερικός τουρισμός της Αυστραλίας ήταν γύρω 360.000 θεατές κατά τη διάρκεια των Αγώνων. Εκτός του Συδνεϋ άλλες περιοχές που επισκέφτηκαν οι τουρίστες ήταν το Queensland , η Victoria , η Δυτική Αυστραλία και η Βόρεια περιοχή της Αυστραλίας.

Ο παρακάτω πίνακας παρουσιάζει τη κατανομή των διεθνών τουριστών κατά περιοχή προέλευσης που επισκέφτηκαν την Αυστραλία κατά την διάρκεια των Αγώνων του 2000. Η πλειοψηφία των αφίξεων προερχόταν από την Ασία περίπου το 50 % , το 25 % από την Ευρώπη και 15 % από Βόρεια Αμερική. Η εικόνα αυτή καταδεικνύει την σπουδαιότητα της απόστασης που θα επιβεβαιωθεί για την Βαρκελώνη , όπου η συντριπτική πλειοψηφία των επισκεπτών ήταν από την Ευρώπη.

Η ανάλυση των οικονομικών επιπτώσεων των Αγώνων του 2000 έγινε , πριν την ανάθεση των αγώνων , από την εταιρεία συμβούλων KPMG το Μάιο του 1993 και τον Νοέμβριο του 1997 από την κυβέρνηση της Νέας Νότιας Ουαλίας. Η πιο σημαντική οικονομική επίπτωση είναι αυτή που αφορά στις τουριστικές επισκέψεις.

Η εκτίμηση που έγινε από την μελέτη της NSW αφορά την περίοδο 1994-2004και ταξινομεί την επίδραση στις αφίξεις σε 2 κατηγορίες: επισκέπτες που οφείλονται άμεσα στους Ολυμπιακούς Αγώνες και στην παρακινούμενη ζήτηση.

Επισκέπτες – Θεατές των Ολυμπιακών Αγώνων του 2000 κατά περιοχή προέλευσης

Περιοχή προέλευσης	Ποσοστό	Αριθμός τουριστών
Ευρώπη	25 %	33.000
Β. Αμερική	15 %	19.800
Ιαπωνία	20 %	26.400
Ασία	30 %	39.600
Λοιπές χώρες	10 %	13.200

Μια άλλη ταξινόμηση που γίνεται αφορά: επισκέπτες πριν τους αγώνες, επισκέπτες κατά την διάρκεια των αγώνων και επισκέπτες μετά τους αγώνες.

Επισκέπτες στην Αυστραλία για τους Ολυμπιακούς Αγώνες

Κατηγορία επισκεπτών	Αριθμός	Μέση διανυκτέρευση
Ολυμπιακή οικογένεια	3705	5
MME	1625	5
Χορηγοί	480	5
Αθλητές /επίσημοι	12.000	7
Θεατές	2.600	12

Αναμενόμενοι επισκέπτες το 2000

Κατηγορία επισκεπτών	Αριθμός	Μέση Διανυκτέρευση
Ολυμπιακή οικογένεια	6.500	16
MME	11.750	16
Χορηγοί	3.300	16
Αθλητές – επίσημοι	14.200	16
Θεατές	48.750	12

Ο συνολικός αριθμός των επιπρόσθετων τουριστών που επισκέφτηκαν την Αυστραλία, λόγω των Αγώνων την περίοδο 1994-1999 ήταν γύρω στις 20.000 ενώ για το 2000 , το έτος τέλεσης των Αγώνων ήταν γύρω στις 85.000. Εκτιμάται ότι ο αριθμός των διεθνών επισκεπτών ανήλθε στις 132.000. Εκείνο που έχει σημασία είναι ότι οι θεατές δεν επισκέφτηκαν την Αυστραλία μόνο για τους Αγώνες αλλά παρέμειναν περισσότερες μέρες από τις 16 μέρες που διαρκούν οι Ολυμπιακοί Αγώνες. Η σημαντικότερη τουριστική επίδραση ήταν η παρακινούμενη άφιξη διεθνών τουριστών που οφειλόταν κυρίως στη διεθνή προβολή , διαφήμιση της Αυστραλίας. Παρατηρήθηκε ότι κάθε έτος υπήρχε αύξηση των τουριστών στην Αυστραλία. Η μεγιστοποίηση της επίδρασης επιτεύχθηκε κυρίως ένα χρόνο μετά τους Αγώνες και αυτό ήταν λογικό, αφού η προβολή της Αυστραλίας ήταν μεγάλη τον προηγούμενο χρόνο λόγω της τέλεσης των Ολυμπιακών Αγώνων. Όπως θα δούμε παρακάτω, κάτι ανάλογο έγινε και στην Βαρκελώνη , αλλά με καθυστέρηση 2 ετών.

Παρατηρήθηκε ότι η πλειοψηφία των διανυκτερεύσεων πραγματοποιήθηκε κυρίως στην πολιτεία και μικρότερα ποσοστά στις άλλες πέντε πολιτείες της Αυστραλίας .

Το κρίσιμο ερώτημα είναι : ποια ήταν προετοιμασία της Αυστραλίας για την ικανοποίηση της αναμενόμενης αύξησης τουριστικών αφίξεων ; Οι τουριστικές υποδομές που συμπεριλάμβαναν και τα καταλύματα , βρισκόνταν σε υψηλό επίπεδο. Στο τέλος της δεκαετίας του 1980 και στις αρχές της δεκαετίας του 1990, παρατηρήθηκε μία έκρηξη στην κατασκευή νέων ξενοδοχειακών μονάδων με ξένα κεφάλαια, κυρίως Ιαπωνικά .

Στη συνέχεια παρατηρήθηκε μια πτώση , αλλά τα τελευταία χρόνια που πλησίαζαν οι Ολυμπιακοί Αγώνες , υπήρξε μια αύξηση των επενδύσεων στο ξενοδοχειακό τομέα.

Η ευρύτερη περιοχή του Σύδνεϋ διέθετε περίπου 25.500 δωμάτια και αυξήθηκε ο αριθμός τους μέχρι τη τέλεση των αγώνων. Σύμφωνα με τις στατιστικές της Dean Dransfield , το 2000 η συνολική προσφορά διανυκτερεύσεων ανήλθε στα 8 εκατομμύρια και η αναμενόμενη ζήτηση στα 5,5 εκατομμύρια διανυκτερεύσεις . Οι αριθμοί αυτοί περιλάμβαναν το σύνολο της ζήτησης , αλλοδαπών και ημεδαπών.

Το Σύδνεϋ είχε ξεκινήσει ένα πρόγραμμα προσφοράς μη ξενοδοχειακών καταλυμάτων για την ικανοποίηση της ζήτησης αιχμής κατά την περίοδο των Ολυμπιακών Αγώνων του 2000 το οποίο εφαρμόστηκε και στην Αθήνα 2004 σε ικανοποιητικό βαθμό. Το πρόγραμμα αυτό αποκαλείται Residential Accommodation Program και αποτελείται από δύο κατηγορίες καταλυμάτων : προσφορά δωματίων σε σπίτια οικογενειών ή ολόκληρα σπίτια , διαμερίσματα. Το πρόγραμμα αυτό πρόσθεσε άλλες 15.000 με 20.000 κλίνες κατά τη διάρκεια των Αγώνων .

Όπως έγινε και στη Βαρκελώνη αλλά και στην Ελλάδα , ένας άλλος τρόπος προσωρινής αύξησης της προσφοράς καταλυμάτων είναι τα κρουαζιερόπλοια που άραξαν και φιλοξενήθηκαν στο λιμάνι του Σύδνεϋ και ήταν γύρω στα 15.

Η εμπειρία της Βαρκελώνης , που εξετάζεται στο αμέσως παρακάτω μέρος της μελέτης μας , αποτελεί σημείο αναφοράς για πολλά θέματα που αφορούν την οργάνωση των Ολυμπιακών Αγώνων . Για την Αθήνα του 2004 έχει ακόμα μεγαλύτερο ενδιαφέρον διότι είναι μια Ευρωπαϊκή πόλη που η κατάστασή της πριν τους Αγώνες παρουσιάζει σημαντικές ομοιότητες με την κατάσταση που είχε η Αθήνα .

ΒΑΡΚΕΛΩΝΗ

Ο πρόεδρος της Διεθνούς Ολυμπιακής Επιτροπής , στην τελετή λήξης των Ολυμπιακών Αγώνων της Βαρκελώνης του 1992 , είπε ότι «..ήταν χωρίς αμφιβολία οι καλύτεροι Αγώνες στην Ολυμπιακή Ιστορία» και αναμφίβολα κανείς δεν μπορούσε να τον κατηγορήσει 'ότι μεροληπούσε υπέρ της πόλης του. Από κάθε άποψη , οι Αγώνες αυτοί ήταν παράδειγμα προς μίμηση και δεν είναι λίγες οι πόλεις , όπως η Αθήνα και το Σύδνεϋ , που ήθελαν τις ανάλογες επιδόσεις.

Η Βαρκελώνη όπως και το Σύνδνεϋ είναι μια σύγχρονη μεγαλούπολη με περίπου 4 εκατομμύρια κατοίκους . Οι αγώνες του 1992 μεταμόρφωσαν την πόλη.

Οι πολυδιάστατες επιδράσεις αυτών των Αγώνων έχουν αναλυθεί από πολλούς . Εκείνο που έχει σημασία για την παρούσα μελέτη είναι οι τουριστικές , άμεσες και μακροπρόθεσμες επιδράσεις . Όπως ήδη αναφέρθηκε , η εμπειρία της Βαρκελώνης είναι η πιο χρήσιμη για την Αθήνα του 2004 από όλες τις άλλες πόλεις που οργάνωσαν Ολυμπιακούς Αγώνες και βοήθησαν πολύ στην τέλεσή τους. Οι αγώνες άλλαξαν τις τουριστικές δυνατότητες της Βαρκελώνης που από την αφάνεια έγινε μία από τις σημαντικότερες πόλεις τουριστικού προορισμού της Ευρώπης και τόπος διεθνών εμπορικών και επιστημονικών συναντήσεων. Αρκεί να αναφερθεί ότι το 1997 στη Βαρκελώνη έγιναν 1.000 συνέδρια και διεθνείς συναντήσεις . ο αντίστοιχος αριθμός ήταν 373 το 1990!

Η μεγαλύτερη πρόκληση για την πόλη της Βαρκελώνης ήταν η αναμόρφωσή της μέσα από σημαντικά έργα που έγιναν . Η πόλη ήταν κλειστή προς τη θάλασσα λόγω διαφόρων εργοστασίων και εγκαταλελειμμένων κτιρίων που εμπόδιζαν την προσέγγιση σε αυτή . Όλα αυτά γκρεμίστηκαν για να χτιστούν 2000 διαμερίσματα σε μία περιοχή με σχεδόν 5χλμ. αμμουδιά . Τα διαμερίσματα αυτά χρησιμοποιήθηκαν για να φιλοξενηθούν οι αθλητές και είχαν πουληθεί σε ιδιώτες πολύ νωρίτερα από την έναρξη των αγώνων.

Δεν είναι υπερβολή να ειπωθεί ότι η πόλη γκρεμίστηκε και ξαναχτίστηκε από την αρχή με νέους περιφερειακούς δρόμους 25 χλμ . Την κατασκευή 25 αθλητικών έργων που συμπεριλάμβαναν την ανακαίνιση του Ολυμπιακού σταδίου και τη δημιουργία ενός κλειστού 18.000 θέσεων. Νέα ξενοδοχεία χτίστηκαν , πρόσθεσαν 4.000 κλίνες την περίοδο 1990 – 1992 . Το αεροδρόμιο ανακατασκευάστηκε και δύο τηλεπικοινωνιακοί πύργοι χτίστηκαν . Τα έργα με τα οποία άλλαξε η όψη της πόλης δεν έχουν ακόμα τελειώσει και η συνολική επένδυση έφθασε στο ύψος των 8 δισεκατομμυρίων δολαρίων , χωρίς να συμπεριλαμβάνονται τα 2 δισεκατομμύρια των δαπανών της Οργανωτικής Επιτροπής . Η συνολική οικονομική επίδραση , που συμπεριλαμβάνει και τις πολλαπλασιαστικές επιδράσεις , ανήλθε στο ποσό των 30 δισεκατομμυρίων δολαρίων.

Οι μακροπρόθεσμες , όμως , επιδράσεις αφορούν τις τουριστικές επιπτώσεις από την ανάληψη των Αγώνων . Στην περίπτωση της Βαρκελώνης έχουμε στη διάθεσή μα στατιστικά στοιχεία. Τα στοιχεία της τουριστικής ζήτησης θα τα παρουσιάσουμε παρακάτω στους πίνακες.

Τουριστική ζήτηση της Βαρκελώνης , 1990 - 1997

χρόνος	Αριθμός τουριστών	%αύξησης τουριστών	διανυκτερεύσεις	%αύξησης διανυκτ.	Μέση διαμονή	Πληρότητα δωματίων (%)
1990	1.733.000	-	3.796.000	-	2,19	71,0
1991	1.728.000	-0,3	4.090.000	7,7	2,35	70,0
1992	1.875.000	8,5	4.333.000	5,9	2,34	64,0
1993	2.455.000	30,9	4.257.000	-1,8	1,72	54,6
1994	2.664.000	8,5	4.705.000	10,5	1,76	54,5
1995	3.090.000	16,0	5.675.000	20,6	1,84	63,6
1996	3.062.000	-0,9	6.341.000	11,7	2,07	70,9
1997	2.823.000	-7,8	6.965.000	9,8	2,47	76,6

Η συντριπτική πλειοψηφία των αλλοδαπών επισκεπτών είναι Ευρωπαίοι .Το 8,3% επί του συνόλου των τουριστών της Βαρκελώνης ήταν Γάλλοι , το 7,8% Βρετανοί και Ιρλανδοί , το 4,6% Γερμανοί και το 4,9% Ιταλοί.

Τουρίστες της Βαρκελώνης κατά περιοχή προέλευσης , 1990 – 1997 (%)

Χρόνος	Ημεδαποί	Αλλοδαποί	Ευρώπη	ΗΠΑ	Ιαπωνία	Λοιπές χώρες
1990	51,2	48,8	-	5,9	2,6	-
1991	51,3	51,3	-	5,7	-	-
1992	43,8	56,2	39,0	5,0	4,5	6,9
1993	38,5	61,5	-	8,7	-	-
1994	38,5	61,5	44,1	8,9	2,1	6,4
1995	37,0	63,0	40,1	9,5	1,8	11,6
1996	36,9	63,1	41,4	9,0	2,2	10,5
1997	42,6	57,4	34,9	10,2	1,8	10,5

Η αντιμετώπιση της αυξανόμενης τουριστικής ζήτησης της Βαρκελώνης έγινε με σταδιακή και πολύ προσεκτική αύξηση των ξενοδοχειακών υποδομών .

Ξενοδοχειακή Υποδομή της Βαρκελώνης

χρόνος	<u>Ξενοδοχειακές μονάδες</u>						δωμάτια	κλίνες
	σύνολο	5*	4*	3*	2*	1*		
1990	118	9	30	45	14	20	10265	18569
1992	148	9	43	56	16	24	13352	25055
1994	158	6	46	60	22	26	14830	27542
1995	160	6	47	60	21	26	15076	27988
1996	162	6	48	60	22	26	15090	28040
1997	165	6	50	60	23	26	15273	28770

ΑΤΛΑΝΤΑ ΚΑΙ ΛΟΣ ΑΝΤΖΕΛΕΣ

Η Ατλάντα θα μείνει γνωστή στην ιστορία ως οι Ολυμπιακοί Αγώνες που είχαν σκοπό μόνο το κέρδος. Η οργανωτική πλευρά των Αγώνων δεν ικανοποίησε την συντριπτική πλειοψηφία αυτών που συμμετείχαν. Μάλλον αποτελούν παράδειγμα προς αποφυγή . Τους Αγώνες παρακολούθησαν 1,5 δισεκατομμύρια τηλεθεατές . Από 220 χώρες τις 17 μέρες των Αγώνων. Ο συνολικός προϋπολογισμός ήταν της τάξης των δισεκατομμυρίων δολαρίων , εκ των οποίων το 40 % περίπου καλύφθηκε από χορηγίες .

Αλλά ακόμη και στον τομέα της μεγιστοποίησης του κέρδους δεν θεωρούνται ότι πέτυχαν το σκοπό τους . Η μελέτη του Ratajczak (1996) έδειξε ότι δεν υπήρξε σημαντική αύξηση της οικονομικής δραστηριότητας , αλλά παρατηρήθηκε μία μετατόπιση της καταναλωτικής δαπάνης από άλλου είδους διασκέδαση προς τους Ολυμπιακούς Αγώνες . Αρχικά είχαν προβλέψει ότι μόνο το 35 % των επισκεπτών θα έμενε σε φίλους και οικογένειες . Ο πραγματικός αριθμός έφθασε στο 70 % .

Οι θεατές από την πολιτεία της Γεωργίας όπου έγιναν οι Αγώνες αποτέλεσαν το 45 % του συνόλου των θεατών , αντί του ενός τρίτου που είχε αρχικά υπολογιστεί .

Η μεγαλύτερη , ίσως προσφορά των Ολυμπιακών Αγώνων που έγιναν στο Λος Άντζελες το 1984 είναι ότι έγινε πλέον συνείδηση σε όλους ότι ένα μεγάλο αθλητικό γεγονός μπορεί να έχει μεγάλη οργανωτική επιτυχία , χωρίς ταυτόχρονα να έχει και οικονομικές απώλειες . Το αντίθετο μάλιστα . Οι Αγώνες μπορεί να αναμένουν και κέρδη . Κύρια πηγή εσόδων ήταν τα τηλεοπτικά δικαιώματα που για τους Αγώνες του Λος Άντζελες έφθασαν στα 225 εκατομμύρια δολάρια .

Στο Λος Άντζελες ταξίδεψαν 400 χιλιάδες θεατές για να παρακολουθήσουν τους αγώνες , αντί των 625 χιλιάδων που είχαν αρχικά προβλέψει . Ακόμη και οι πωλήσεις των εισιτηρίων ήταν κάτω του αναμενόμενου . Μόνο το 75 % των εισιτηρίων είχαν πουληθεί και φυσικά πολύ λιγότερα χρησιμοποιήθηκαν . Εκείνο , όμως , που έχει ενδιαφέρον είναι ότι η πλειοψηφία των επισκεπτών δεν έμεινε σε καταλύματα , αλλά σε φίλους ή σε οικογένειες.

Η μέση διαμονή ήταν 6 ημέρες , όταν οι Αγώνες είχαν διάρκεια 16 ημέρες . Εκείνο που είναι σημαντικό είναι ότι η καταναλωτική συμπεριφορά των επισκεπτών των αγώνων ήταν διαφορετική από τη την συνηθισμένη τουριστική συμπεριφορά , ιδιαίτερα σε εστιατόρια και άλλου είδους διασκέδαση που μπορεί να προσφέρει μία πόλη . εκτός φυσικά από τους αγώνες. Την περίοδο των Αγώνων στο Λος Άντζελες δεν παρατηρήθηκε καμία ιδιαίτερη κίνηση στον κύκλο εργασιών των υπηρεσιών που συνήθως καταναλώνουν οι τουρίστες. Η τηλεοπτική κάλυψη των Αγώνων είχε ως αποτέλεσμα τον περιορισμό του διαθέσιμου χρόνου για άλλες δραστηριότητες εκ μέρους των επισκεπτών.

Άλλες οργανώτριες πόλεις

Πολύ λίγες πληροφορίες υπάρχουν για τις άλλες ολυμπιακές πόλεις όπου έγιναν οι Ολυμπιακοί Αγώνες μετά το 1956.

Το Μόντρεαλ του 1976 θα μείνει στην ιστορία ως οι αγώνες που δημιούργησαν τεράστια χρέη για τους κατοίκους της πόλης που ακόμη πληρώνουν . Οι εκτιμήσεις το ανεβάζουν στο ένα δισεκατομμύριο δολάρια Καναδά .

Πάντως , θα πρέπει να αναφερθεί εδώ ότι η ΔΟΕ έχει επισημάνει ότι το Μόντρεαλ αποφάσισε να κάνει σημαντικές επενδύσεις στις υποδομές της πόλης , χωρίς αυτές να απαιτούνται από τους αγώνες . Αν αφαιρεθούν αυτές οι επενδύσεις , τότε η ΔΟΕ ισχυρίζεται ότι οι Αγώνες του Μόντρεαλ άφησαν κέρδος της τάξης των 116 εκατομμυρίων δολαρίων.

Το σημαντικότερο , όμως , για την παρούσα μελέτη είναι οι εκτιμήσεις των αφίξεων των αλλοδαπών τουριστών λόγω των Αγώνων . Το συμπέρασμα που συνάγεται από τα διαθέσιμα στοιχεία είναι ότι υπήρξε μία υπερεκτίμηση του αριθμού των αφίξεων.

Για παράδειγμα στο Τόκιο το 1964 προέβλεπαν αφίξεις γύρω στις 150.000 αλλά συνολικά μόνο 70.000 επισκέφθηκαν την πόλη. Για το Μόναχο και το Μόντρεαλ δεν υπάρχουν στοιχεία για τις πραγματικές αφίξεις αλλοδαπών τουριστών αλλά προέβλεπαν 1,8 κι 1,5 εκατομμύρια επισκέπτες αντίστοιχα.

Συμπεράσματα και Συνεπαγόμενα για την Αθήνα του 2004

Η προηγούμενη ανασκόπηση της εμπειρίας των άλλων πόλεων που ανέλαβαν οργάνωση των Ολυμπιακών Αγώνων μετά το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο ιδιαιτέρως της Βαρκελώνης και του Σύδνευ, οδηγεί στα παρακάτω συμπεράσματα όσο αφορά στην οργάνωση των Αγώνων του 2004 στην Αθήνα.

- Από τα στοιχεία και τις μελέτες που υπάρχουν προκύπτει ότι στις πόλεις που έγιναν Ολυμπιακοί Αγώνες δεν παρουσιάστηκε μια κατακόρυφη άνοδος στις αφίξεις τουριστών το χρόνο που έγιναν οι Αγώνες. Δεν παρουσιάστηκε ιδιαίτερη αύξηση στη Μόσχα και στη Βαρκελώνη, ενώ είναι δύσκολο να εκτιμηθεί η αύξηση στην Ατλάντα και στο Λος Άντζελες.
- Η εμπειρία των προηγούμενων πόλεων έχει δείξει ότι παρουσιάζεται μια σταθερή αύξηση στις διεθνείς αφίξεις τουριστών μετά την τέλεση των Ολυμπιακών Αγώνων.
- Εξίσου σημαντική είναι και αρνητική επίδραση που μπορούν να έχουν οι Ολυμπιακοί Αγώνες στην άφιξη αλλοδαπών και ημεδαπών τουριστών που θέλουν να αποφύγουν την πολυκοσμία λόγω των Αγώνων. Η επίδραση αυτή ήταν χαρακτηριστική για το Λος Άντζελες, αλλά και για την Βαρκελώνη.

- Η τέλεση των Ολυμπιακών Αγώνων αυξάνει σημαντικά την προβολή πόλης και τη χώρας για ένα μεγάλο χρονικό διάστημα που αρχίζει από την ανάθεση και τελειώνει λίγο μετά την τέλεση των Αγώνων. Η διεθνής αυτή προβολή δεν είναι πάντοτε θετική και μπορεί να έχει αρνητικές συνέπειες στις αφίξεις των αλλοδαπών τουριστών.
- Τέλος, το πιο σημαντικό ίσως συμπέρασμα από την οργάνωση των Ολυμπιακών Αγώνων σε άλλες πόλεις είναι ότι παρατηρείται μια υπερεκτίμηση της τουριστικής ζήτησης, ιδιαίτερος για το έτος που γίνονται οι Αγώνες.

Πάντως οι μελέτες που έχουν γίνει για τους προηγούμενους Ολυμπιακούς Αγώνες και αφορούν την τουριστική επίδραση είναι ελάχιστες, σε σημείο μάλιστα που να μην μπορούν να εξαχθούν κάποια ασφαλή συμπεράσματα. Εκείνο που είναι εξαιρετικά δύσκολο είναι η εκτίμηση του τι θα συνέβαινε στον τουριστικό τομέα αν δεν είχαν ανατεθεί οι Αγώνες, που μπορεί να διαφοροποιείται σημαντικά από πόλη σε πόλη.

Τα παραπάνω συμπεράσματα αποτελούν χρήσιμο υλικό για την αξιολόγηση των τουριστικών επιπτώσεων στην Αθήνα το 2004. Πάντως η Αθήνα αποτελεί όπως και κάθε πόλη μια ιδιαίτερη περίπτωση, διότι οι συνθήκες που επικρατούν στην ελληνική τουριστική αγορά, αλλά και η τεχνολογία για το 2004 είναι πολύ διαφορετικές από ότι ήταν στις άλλες πόλεις. Από αυτή την άποψη, απαιτείται ιδιαίτερη προσοχή όταν γίνονται συγκρίσεις. Αυτός είναι και ο λόγος που από μεθοδολογικής άποψης η παρούσα μελέτη προσπαθεί να συνδυάσει την εμπειρία των άλλων πόλεων με τις ιστορικές τάσεις και τις προβλέψεις της ελληνικής τουριστικής αγοράς, με ή χωρίς τους Αγώνες.

ΟΛΥΜΠΙΑΚΑ ΕΡΓΑ ΣΤΙΣ ΟΛΥΜΠΙΑΚΕΣ ΠΟΛΕΙΣ:

Καινούρια έργα και βελτιώσεις υπάρχουσων εγκαταστάσεων

1.

Παγκρήτιο Στάδιο, Ηράκλειο.

Το Παγκρήτιο Στάδιο, χωρητικότητας 26.400 θέσεων, φιλοξένησε 12 αγώνες Ποδοσφαίρου. Το Στάδιο

περιλαμβάνει στίβο με μήκος διαδρομής 400 μέτρων με 8 κουλουάρ, βαλβίδες για το άθλημα της σφαίρας και κλωβούς για το άθλημα της σφύρας, όπως και άλλες εγκαταστάσεις (πισίνα, πολλαπλών χρήσεων γυμναστήριο, γραφεία διεύθυνσης κλπ) για μετά-Ολυμπιακή χρήση.

2. Παμπελοποννησιακό Στάδιο, Πάτρα

Ένα από τα στάδια που φιλοξένησαν αγώνες Ποδοσφαίρου είναι το Παμπελοποννησιακό Στάδιο Πατρών.

Το υπάρχον στάδιο έχει χρησιμοποιηθεί

για τη διεξαγωγή αρκετών περιφερειακών και εθνικών ποδοσφαιρικών αγώνων στο παρελθόν. Η Γενική Γραμματεία Αθλητισμού είχε αναλάβει την αναβάθμισή του, ώστε να ικανοποιεί τις Ολυμπιακές απαιτήσεις. Ανανεώθηκε κυρίως η ηλεκτρομηχανολογική και ηλεκτρονική υποδομή του σταδίου, καθώς και του αντίστοιχου εξοπλισμού. Επιπλέον, δημιουργήθηκαν χώροι στάθμευσης για τους θεατές.

3. **Πανθεσσαλικό Στάδιο, Βόλος.** Το Πανθεσσαλικό Στάδιο βρίσκεται στο Βόλο, μια από τις πιο όμορφες πόλεις στην κεντρική Ελλάδα. Φιλοξένησε 9 αγώνες της προκριματικής φάσης Ποδοσφαίρου. Το Πανθεσσαλικό Αθλητικό Συγκρότημα προέκυψε από την αναδιαμόρφωση των υφιστάμενων εγκαταστάσεων και κτιρίων σε μια νέα κατασκευή, με χωρητικότητα 22.700 θέσεων.

4.

Καυτατζόγλειο Στάδιο, Θεσσαλονίκη. Το Καυτατζόγλειο Στάδιο ανακατασκευάστηκε και εκσυγχρονίστηκε πλήρως,

προκειμένου να υποδεχτεί τους προκριματικούς Ολυμπιακούς Αγώνες Ποδοσφαίρου. Το Στάδιο, αναπτύσσεται σε μια συνολική έκταση της τάξης των 106.534 τμ και μετά την ανακαίνιση απέκτησε χωρητικότητα 30.000 θεατών. Το έργο περιέλαβε την πλήρη ανακατασκευή των υφιστάμενων κτιριακών εγκαταστάσεων (9.000τμ) που βρίσκονται κάτω από τις κερκίδες, καθώς επίσης των αγωνιστικών χώρων (ποδοσφαίρου και στίβου) του κύριου και του βοηθητικού σταδίου.

ΟΙ ΟΛΥΜΠΙΑΚΟΙ ΑΓΩΝΕΣ ΤΟΥ 2004 ΚΑΙ Η ΑΘΗΝΑ: Η ΑΝΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ

Με βάση τον τρίτο τόμο του φακέλου υποψηφιότητας της Αθήνας για την ανάληψη των Ολυμπιακών Αγώνων, αναλαμβάνεται η ευθύνη να διοργανωθούν αγώνες χωρίς την ύπαρξη κάποιου προβλήματος. Σημαντικό παράγοντα της ομαλής και επιτυχούς εξέλιξης των Αγώνων, αποτελεί η τουριστική εμπειρία της Ελλάδας ως ενός από τους πλέον δημοφιλείς και έμπειρους τόπους φιλοξενίας. Παράλληλα, μια σειρά έργων υλικοτεχνικής υποδομής θα διασφαλίσουν την οργάνωση των αγώνων με βάση τα κριτήρια που θέτει η ΔΟΕ αλλά και το Ολυμπιακό πνεύμα που έχει ως γενέτειρά του την Ελλάδα.

Όπως και στην περίπτωση της Βαρκελώνης και της Καταλονίας, η Αθήνα και η Αττική πρόκειται να ωφεληθούν από τις επενδύσεις που συνοδεύουν τους Αγώνες και από τον διεθνή αντίκτυπο που αυτοί αποφέρουν. Τα μεγάλα έργα – αθλητικά και μη – έχουν ως στόχο να αναβαθμίσουν την ποιότητα ζωής στην Αθήνα τόσο για τους πολίτες της όσο και για τους επισκέπτες της, εγχώριους και αλλοδαπούς. Τα έργα υποδομής θα διαμορφώσουν τη συνολική εικόνα της Αθήνας και της Αττικής και θα της προσδώσουν ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, ικανά να τροποποιήσουν τη σύνθεση του τουριστικού προϊόντος. Δεδομένου ότι πολλά από αυτά τα έργα πρόκειται να γίνουν με αυτοχρηματοδότηση, ενθαρρύνουν τη θεμελίωση ενός μακρόχρονου στρατηγικού σχεδιασμού για το μέλλον της Αθήνας και της Αττικής μεταξύ όλων των ενδιαφερόμενων φορέων, δημοσίου και ιδιωτικού.

Τα κυριότερα έργα που πραγματοποιήθηκαν και έχουν άμεση ή έμμεση σχέση με τους Ολυμπιακούς Αγώνες χωρίζονται στις ακόλουθες κατηγορίες:

- Δημόσια έργα που έχουν άμεση σχέση με τους Ολυμπιακούς Αγώνες και κατασκευάστηκαν σε όλη την ελληνική επικράτεια
- Δημόσια έργα που έχουν έμμεση σχέση με τους Ολυμπιακούς Αγώνες και κατασκευάστηκαν στην Αττική
- Δημόσια έργα που έχουν έμμεση σχέση με τους Ολυμπιακούς Αγώνες και κατασκευάστηκαν στην Αθήνα
- Τα Ολυμπιακά έργα
- Λοιπά έργα

Α. ΔΗΜΟΣΙΑ ΕΡΓΑ ΠΟΥ ΕΧΟΥΝ ΕΜΜΕΣΗ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΟΥΣ ΟΛΥΜΠΙΑΚΟΥΣ ΑΓΩΝΕΣ ΚΑΙ ΚΑΤΑΣΚΕΥΑΣΘΗΚΑΝ ΣΕ ΟΛΗ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΙΚΡΑΤΕΙΑ

1. **Το αεροδρόμιο των Σπάτων.** Βρίσκεται στα Σπάτα, 30 χιλιόμετρα από το κέντρο της Αθήνας, 32,5 χιλιόμετρα από το Ολυμπιακό χωριό, 22,5 χιλιόμετρα από το Ολυμπιακό στάδιο και 32 χιλιόμετρα από τις Ολυμπιακές εγκαταστάσεις στο Φάληρο. Αποπερατώθηκε το Μάρτιο του 2001, θεωρείται το δεύτερο καλύτερο αεροδρόμιο στην Ευρώπη και είναι σε θέση να φιλοξενεί 16 εκατομμύρια επιβάτες το χρόνο.

2. **Εγνατία οδός.** Η βασική αυτή οδική αρτηρία είναι ένα από τα μεγαλύτερα οδικά έργα που κατασκευάστηκαν ως σήμερα στην Ευρώπη, με τεράστια σημασία για την ανάπτυξη της Βόρειας Ελλάδας και για την επικοινωνία της χώρας μας με τη δυτική Ευρώπη και τα Βαλκάνια. Το συνολικό μήκος του έργου είναι περίπου 700 χιλιόμετρα και παραδόθηκε στην κυκλοφορία μέσα στο 2004.
3. **Γέφυρα Χαρίλαος Τρικούπης.** Η γέφυρα Ρίου - Αντιρρίου αποτελεί τη μόνιμη σύνδεση της Πελοποννήσου με τη Δυτική Στερεά Ελλάδα στη διασταύρωση των δύο μεγάλων οδικών αξόνων Π.Α.Θ.Ε. και Ιόνιας Οδού και ένα από τα πιο εντυπωσιακά έργα της Ευρώπης. Πρόκειται για μια υψηλή καλωδιωτή γέφυρα που δεν εμποδίζει τη ναυσιπλοΐα, μήκους 2.252 μ., στηριγμένη σε 4 πυλώνες ύψους 160 μ. από την επιφάνεια της θάλασσας. Επικοινωνεί με το οδικό δίκτυο με δύο γέφυρες πρόσβασης, 380 μ. και 228 μ. αντίστοιχα. Κατασκευάστηκε με σύμβαση παραχώρησης, ολοκληρώθηκε και δόθηκε στην κυκλοφορία το καλοκαίρι του 2004.
4. **Η ζεύξη Ακτίου-Πρέβεζας.** Η Ζεύξη Ακτίου - Πρέβεζας μειώνει το χρόνο της διαδρομής Άκτιο - Πρέβεζα - Ηγουμενίτσα κατά 35 λεπτά, με μια υποθαλάσσια σήραγγα, συνολικού μήκους 4.710 μ. Το έργο , που έχει ήδη ολοκληρωθεί , σε συνδυασμό με την Ιονία οδό, συμβάλλει σημαντικά στην οικονομική ανάπτυξη της δυτικής παραλιακής ζώνης.
5. **Ο οδικός άξονας Πατρών, Αθηνών, Θεσσαλονίκης, Ευζώνων.** Ο οδικός άξονας Π.Α.Θ.Ε. ανήκει στο Διευρωπαϊκό Οδικό Δίκτυο και είναι ο σημαντικότερος οδικός άξονας της χώρας. Η μετατροπή του σε αυτοκινητόδρομο θα ωφελήσει τόσο τον πολίτη, όσο και την εθνική οικονομία, συμβάλλοντας στην ισόρροπη περιφερειακή ανάπτυξη και τη βελτίωση των διεθνών συνδέσεων της χώρας. Έχει συνολικό μήκος 730 χλμ. Συνδέει τις μεγαλύτερες πόλεις, 9 λιμάνια, 6 αεροδρόμια, 22 βιομηχανικές περιοχές και 80 τουριστικούς και αρχαιολογικούς χώρους. Έχει 2 ή 3 λωρίδες κυκλοφορίας και λωρίδα έκτακτης ανάγκης ανά κατεύθυνση. Μέσα στο 2003 ολοκληρώθηκε η κατασκευή του 75% του έργου, ενώ το σύνολο θα παραδίδεται τμηματικά μέχρι το 2008.

6. **Βόρειος οδικός άξονας Κρήτης.** Παρεμβάσεις βελτίωσης - ολοκλήρωσης σε πολλά σημεία του άξονα αυτού κατασκευάζονται με στόχο την ολοκλήρωση της οδικής ραχοκοκαλιάς της Κρήτης, τη βελτίωση της οδικής ασφάλειας και την παράκαμψη των μεγάλων αστικών και τουριστικών κέντρων της Μεγαλονήσου.

Β. ΔΗΜΟΣΙΑ ΕΡΓΑ ΠΟΥ ΕΧΟΥΝ ΕΜΜΕΣΗ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΟΥΣ ΟΛΥΜΠΙΑΚΟΥΣ ΑΓΩΝΕΣ ΚΑΙ ΚΑΤΑΣΚΕΥΑΣΘΗΚΑΝ ΣΤΗΝ ΑΤΤΙΚΗ

Ένα μεγάλο οδικό έργο ανάπτυξης και προοπτικής, με σεβασμό στον πολιτισμό, το περιβάλλον και τον άνθρωπο. Ζωτικής σημασίας για την Αττική, αφού ολοκληρώνει τον εξωτερικό οδικό δακτύλιο της πρωτεύουσας και δημιουργεί ένα βασικό κορμό διασύνδεσης όλων των μεταφορικών μέσων και υποδομών της, ανήκει στο Διευρωπαϊκό Οδικό Δίκτυο ως κλάδος του Π.Α.Θ.Ε.. Αποτελείται από δύο κύριους αστικούς αυτοκινητόδρομους:

- Την Ελευθέρα Λεωφόρο Ελευσίνας - Σταυρού - Σπατών, μήκους 50 χλμ..
- Τη Δυτική Περιφερειακή Λεωφόρο Υμηττού, μήκους 13 χλμ.

Σχεδιάστηκε με τις πιο σύγχρονες προδιαγραφές ως κλειστός αυτοκινητόδρομος με νησίδα, 3 λωρίδες κυκλοφορίας και λωρίδα έκτατης ανάγκης ανά κατεύθυνση. Με 32 ανισόπεδους κόμβους, συνδέει 30 δήμους, το μεγαλύτερο αεροδρόμιο της χώρας, τον Κεντρικό Σιδηροδρομικό Σταθμό, τις θαλάσσιες εξυπηρετήσεις της Ελευσίνας κ.α.. Υπολογίζεται ότι με την κυκλοφορία στην Αττική Οδό θα εξοικονομούνται 270.000 ώρες παραγωγικού και ελεύθερου χρόνου και 2 εκατ. λίτρα καυσίμων, κάθε χρόνο. Το έργο παραδόθηκε τμηματικά και ολοκληρώθηκε στις αρχές του 2004.

Γ. ΔΗΜΟΣΙΑ ΕΡΓΑ ΠΟΥ ΕΧΟΥΝ ΕΜΜΕΣΗ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΟΥΣ ΟΛΥΜΠΙΑΚΟΥΣ ΑΓΩΝΕΣ ΚΑΙ ΚΑΤΑΣΚΕΥΑΣΘΗΚΑΝ ΣΤΗΝ ΑΘΗΝΑ

1. **Το Μετρό.** Το μετρό της Αθήνας άνοιξε τις πύλες του για το κοινό το 2000, σήμερα αριθμεί τρεις συνολικά διαδρομές, που εξυπηρετούν ένα μεγάλο

αριθμό επιβατών καθημερινά και, επιπλέον τον προαστιακό σιδηρόδρομο που έχει σαν προορισμό του το Διεθνές Αεροδρόμιο Ελευθέριος Βενιζέλος.

2. **Το τραμ.** Το τραμ έχει συνολικό μήκος 23 χιλιόμετρα, έχει 2 γραμμές που συνδέουν το κέντρο της Αθήνας με τις Ολυμπιακές εγκαταστάσεις στο Φάληρο, τον Άγιο Κοσμά και το Ελληνικό. Εγκαινιάστηκε το καλοκαίρι του 2004.
3. **Οδικές αρτηρίες.** Οδικές αρτηρίες, όπως η κατασκευή της λεωφόρου Κηφισού σε όλο της το μήκος (από τη νέα παραλιακή λεωφόρο Σαρωνικού μέχρι την Αττική οδό), η παραλιακή λεωφόρος Ποσειδώνος από τον ανισόπεδο κόμβο Συγγρού μέχρι τον Άγιο Κοσμά, η λεωφόρος Κύμης από την οδό Πλαπούτα μέχρι την Εθνική Οδό, η οδός προσπέλασης στο Ολυμπιακό χωριό από την Εθνική μέχρι την είσοδο του, η κυκλοφοριακή βελτίωση προσβάσεων στο ολυμπιακό στάδιο, η οδός σύνδεσης του ολυμπιακού ιππικού κέντρου με την οδό Μαρκόπουλου-Πορτοράφη και τέλος, η βόρεια παράκαμψη Μαρκόπουλου και η διαπλάτυνση της οδού Μαρκοπούλου-Πορτοράφη.

Δ. ΤΑ ΟΛΥΜΠΙΑΚΑ ΕΡΓΑ ΣΤΗΝ ΑΘΗΝΑ: ΚΑΙΝΟΥΡΙΑ ΕΡΓΑ ΚΑΙ ΒΕΛΤΙΩΣΕΙΣ ΥΠΑΡΧΟΥΣΩΝ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΝ

1.

Ολυμπιακή Εγκατάσταση Ορεινής Ποδηλασίας Πάρνηθας (MTB). Το αγώνισμα της Ορεινής Ποδηλασίας θα διεξαχθεί στην μαγευτική διαδρομή της Πάρνηθας, δίπλα στο Ολυμπιακό Χωριό. Η

Γενική Γραμματεία Αθλητισμού έχει αναλάβει να πραγματοποιήσει τις απαιτούμενες προσωρινές προσαρμογές στο Δήμο Αχαρνών. Στην εγκατάσταση πραγματοποιήθηκε με επιτυχία στις 15-16 Μαΐου 2004 η Αθλητική Διοργάνωση της Ορεινής Ποδηλασίας.

2.

Ολυμπιακό Κωπηλατοδρόμιο Σχοινιά (SCH). Το Ολυμπιακό Κωπηλατοδρόμιο Σχοινιά, κοντά στο Μαραθώνα, έχει χωρητικότητα 14.000 θέσεων. Το κύριο μέρος της λίμνης που δημιουργείται στην

περιοχή, θα φιλοξενήσει τους αγώνες Κωπηλασίας και του Κάνοε/Καγιάκ Σπριντ. Έχει μήκος 2.250 μέτρα και είναι συνδεδεμένο με μια βοηθητική λίμνη, η οποία θα χρησιμεύει για προπόνηση και προθέρμανση. Στην εγκατάσταση πραγματοποιήθηκαν οι Αθλητικές Διοργανώσεις της Κωπηλασίας και του Κάνοε/Καγιάκ Σπριντ τον Αύγουστο του 2003.

3.

Εκκίνηση Μαραθωνίου (MRS). Ο Μαραθώνιος έχει τις ρίζες του στην Αρχαία Ελλάδα, όταν ένας αγγελιοφόρος -ο Φειδιππίδης- έτρεξε περίπου 41 χιλιόμετρα από το Μαραθώνα μέχρι την Αθήνα για

να ανακοινώσει την νίκη των Ελλήνων κατά των Περσών στη μάχη του Μαραθώνα. Ο Μαραθώνιος δρόμος έχει ιδιαίτερη σημασία στην Ελλάδα όχι μόνο διότι συμβολίζει την Ελληνική ιστορία, αλλά και γιατί στον πρώτο σύγχρονο Μαραθώνιο των Αγώνων το 1896, ο πρώτος Χρυσός Ολυμπιονίκης ήταν ο Έλληνας Σπύρος Λούης. Η διαδρομή του Μαραθωνίου στους Ολυμπιακούς Αγώνες του 2004 θα είναι ίδια με αυτή που κάλυψε ο Φειδιππίδης στην αρχαιότητα και ο Σπύρος Λούης στους Ολυμπιακούς Αγώνες του 1896. Η εκκίνηση θα γίνει στον Μαραθώνα, ενώ ο τερματισμός θα γίνει στο Καλλιμάρμαρο στάδιο, όπως και το 1896. Το ΥΠΕΧΩΔΕ είναι υπεύθυνο για το έργο της κατασκευής της Αφετηρίας του Μαραθωνίου δρόμου.

4.

Ολυμπιακό Γυμναστήριο Άνω Λιοσίων (LIH). Χιλιάδες φίλοι της Πάλης και του Τζούντο είχαν την ευκαιρία να παρακολουθήσουν τα αγαπημένα τους

αθλήματα στο Ολυμπιακό Γυμναστήριο, το οποίο βρίσκεται στα Άνω Λιόσια και έχει χωρητικότητα 9.000 θέσεων περίπου. Η κατασκευαστική περιοχή καλύπτει έκταση 35.000 τ.μ., η οποία περιβάλλεται από συμπληρωματικούς χώρους υποστήριξης, όπως χώρους προθέρμανσης, ανάπαυσης, και προπόνησης των αθλητών, αποδυτήρια, χώρους ιατρικής φροντίδας και υγιεινής, γραφεία διοίκησης των Εθνικών Ομοσπονδιών, χώρους για τις Υπηρεσίες Ασφάλειας, γραφείο Τύπου, χώρους αναψυχής κλπ.

5.

Ολυμπιακό Γυμναστήριο Γαλατσίου (GAL). Το Ολυμπιακό Γυμναστήριο Γαλατσίου θα φιλοξενήσει την Επιτραπέζια Αντισφαίριση και τη Ρυθμική Γυμναστική. Περιλαμβάνει ένα κεντρικό κτίριο με 6.500 θέσεις, όπως επίσης χώρους

στάθμευσης, πρόσβασης, κλπ

6.

Ολυμπιακό Αθλητικό Κέντρο Αθήνας (ΟΑΚΑ). Το Ολυμπιακό Αθλητικό Κέντρο Αθήνας (ΟΑΚΑ) βρίσκεται στο Μαρούσι και θα είναι η «καρδιά» των Ολυμπιακών Αγώνων

του 2004. Μετά από πρωτοβουλία της ΑΘΗΝΑ 2004 και του Υπουργείου Πολιτισμού, ο Ισπανός αρχιτέκτονας Santiago Calatrava έχει επιμεληθεί την αισθητική αναβάθμιση του ΟΑΚΑ με καινοτόμες και δημιουργικές τομές, συμπεριλαμβανομένης της νέας στέγης του Ολυμπιακού Σταδίου. Το συγκρότημα περιλαμβάνει το Ολυμπιακό Στάδιο, που θα φιλοξενήσει τις Τελετές Έναρξης και Λήξης των Αγώνων, τα αγωνίσματα του Στίβου και τον μεγάλο τελικό του Ποδοσφαίρου, το Ολυμπιακό Κλειστό Γυμναστήριο (όπου θα διεξαχθούν η Ενόργανη Γυμναστική, το Τραμπολίνο και οι τελικοί της Καλαθοσφαίρισης), το Ολυμπιακό Κέντρο Υγρού Στίβου, το Ολυμπιακό Κέντρο Αντισφαίρισης και το Ολυμπιακό Ποδηλατοδρόμιο. Το Υπουργείο Πολιτισμού είναι υπεύθυνο για την υλοποίηση αυτού του έργου.

7.

Ολυμπιακό Γυμναστήριο Πυγμαχίας Περιστερίου (PBH). Σε νέα αθλητική εγκατάσταση στο Δήμο Περιστερίου θα διεξαχθεί το άθλημα της Πυγμαχίας κατά τους Ολυμπιακούς

Αγώνες του 2004. Το νέο Κλειστό Γυμναστήριο θα έχει χωρητικότητα 8.000 θέσεων κατά την περίοδο των Αγώνων και θα διαθέτει σημαντικά πλεονεκτήματα πρόσβασης από Αθλητές, Διαιτητές - Κριτές και την Ολυμπιακή Οικογένεια. Συγκεκριμένα, ο χώρος της εγκατάστασης βρίσκεται δίπλα στην Εθνική Οδό και σε μικρή απόσταση τόσο από τον τόπο διαμονής των αθλητών, το Ολυμπιακό Χωριό, που κατασκευάζεται στους πρόποδες της Πάρνηθας, όσο και από το

Προπονητήριο της Δεκέλειας. Αντίστοιχα, βρίσκεται σε μικρή απόσταση από το χώρο εγκατάστασης Διαιτητών και Κριτών στον Πειραιά, ενώ είναι εύκολη η πρόσβαση από και προς το κέντρο της Αθήνας, όπου βρίσκεται το ξενοδοχείο όπου θα φιλοξενηθεί η Διεθνής Ομοσπονδία Πυγμαχίας. Παράλληλα, η νέα αθλητική εγκατάσταση θα εξυπηρετείται από δύο σταθμούς του Μετρό (Σεπόλια - Άγιος Αντώνιος). Παραπλεύρως της, υπάρχουν αθλητικοί χώροι, οι οποίοι την περίοδο των Αγώνων θα λειτουργήσουν ως υποστηρικτικές εγκαταστάσεις.

8.

Διαδρομή Ποδηλασίας Δρόμου Κέντρου Αθήνας (ARR). Η Ποδηλασία Δρόμου διεξήχθη στο Κέντρο της Αθήνας, με σημείο εκκίνησης και τερματισμού την Πλατεία Κοτζιά. Η ΑΘΗΝΑ

2004, σε συνεργασία με τη Διεθνή Ομοσπονδία Ποδηλασίας, σχεδίασε τη διαδρομή, η οποία πέρασε από τα σημαντικότερα αξιοθέατα της πρωτεύουσας. Στην εγκατάσταση ολοκληρώθηκε με επιτυχία η Αθλητική Διοργάνωση της Ποδηλασίας Δρόμου τον Αύγουστο του 2003.

9.

Ολυμπιακό Συγκρότημα Γουδίου (GCO). Το Ολυμπιακό Συγκρότημα στο Γουδί φιλοξένησε το Μοντέρνο Πένταθλο και το Μπάντμιντον (Αντιπέριση).

Το Ολυμπιακό Συγκρότημα αποτελείται από τις εξής δύο εγκαταστάσεις: το Ολυμπιακό Γυμναστήριο Γουδίου και το Ολυμπιακό Κέντρο Μοντέρνου Πεντάθλου. Στο Ολυμπιακό Γυμναστήριο Γουδίου πραγματοποιήθηκαν τα αγωνίσματα Σκοποβολής και Ξιφασκίας του Μοντέρνου Πεντάθλου, ενώ διεξήχθη και η Αντιπέριση. Στο Ολυμπιακό Κέντρο Μοντέρνου Πεντάθλου έλαβαν χώρα τα υπόλοιπα τρία αγωνίσματα του Μοντέρνου Πένταθλου: η Κολύμβηση, η Ιππασία και ο Δρόμος. Οι εγκαταστάσεις κατά τη διάρκεια των Αγώνων είχαν χωρητικότητα 2.500 θεατών για την Κολύμβηση, 5.000 θεατών για την Ιππασία και το Δρόμο και 3.000 θεατών για την Ξιφασκία και της Σκοποβολή. Η εγκατάσταση για το άθλημα της Αντιπέρισης φιλοξένησε 4.100 θεατές και την είχε αναλάβει το ΥΠΕΧΩΔΕ.

10.

Ολυμπιακό Κλειστό Γυμναστήριο 'Αρσης Βαρών Νίκαιας (NIH).

Το Ολυμπιακό Κλειστό Γυμναστήριο 'Αρσης Βαρών Νίκαιας βρίσκεται στη νοτιοδυτική πλευρά της Αττικής και αποτελείται από ένα Κλειστό Γυμναστήριο, το

οποίο φιλοξένησε το άθλημα της 'Αρσης Βαρών. Το Γυμναστήριο ήταν ένα από τα πρώτα έργα τα οποία η Γενική Γραμματεία Αθλητισμού είχε σχεδιάσει και υποστηρίξει για τους Ολυμπιακούς Αγώνες του 2004. Συμπληρωματικοί χώροι προθέρμανσης, ξεκούρασης, αποδυτηρίων, προπόνησης, υγιεινής και ιατρικής φροντίδας, όπως και ξενώνες για τους αθλητές περιλαμβάνονται στο σχέδιο, καθώς επίσης και επιπλέον αίθουσες για την ασφάλεια, τον Τύπο και τους θεατές.

11.

Παναθηναϊκό Στάδιο (PAN).

Το Παναθηναϊκό Στάδιο, το οποίο είναι ευρέως γνωστό ως Καλλιμάρμαρο, είναι το στάδιο όπου

φιλοξενήθηκαν οι πρώτοι σύγχρονοι Ολυμπιακοί Αγώνες το 1896. Ακόμα και στην αρχαιότητα, ο χώρος που βρίσκεται το Παναθηναϊκό Στάδιο χρησιμοποιούνταν σε μεγάλο βαθμό για να φιλοξενεί τα Παναθήναια, εορταστικές εκδηλώσεις οι οποίες γίνονταν προς τιμήν της Θεάς Αθηνάς. Το 1895 ανακατασκευάστηκε για πρώτη φορά για να γίνει το κυρίως στάδιο το οποίο θα φιλοξενούσε τους Ολυμπιακούς Αγώνες του 1896. Για άλλη μια φορά, το Καλλιμάρμαρο θα πρωταγωνιστήσει σαν αθλητική εγκατάσταση στους Ολυμπιακούς Αγώνες του 2004. Με ευθύνη της Γενικής Γραμματείας Αθλητισμού, σε συνεργασία με το Υπουργείο Πολιτισμού, έγιναν αναβαθμίσεις και μετατροπές στην υποδομή του Σταδίου. Συγκεκριμένα, έγινε ανακαίνιση του μνημείου, διαμόρφωση του στίβου και των γύρω περιοχών, εγκατάσταση φωτισμού και συστημάτων πυροπροστασίας. Το στάδιο κατά τη διάρκεια των Αγώνων θα φιλοξενήσει 34.500 θεατές για τη λήξη του Μαραθώνιου και 7.500 θεατές για την Τοξοβολία.

Σημείωση: Οι αθλητικές εγκαταστάσεις του Εθνικού Γυμναστικού Συλλόγου, κοντά στο Παναθηναϊκό Στάδιο, θα λειτουργήσουν ως χώρος προθέρμανσης και προπόνησης για τους αθλητές της Τοξοβολίας

12.

Στάδιο Καραϊσκάκη, Αθήνα (ΑΤΗ). Πρόκειται για το δεύτερο μεγαλύτερο στάδιο της Αθήνας, το οποίο κατά τη διάρκεια των Ολυμπιακών Αγώνων του 1896 αποτέλεσε το Ποδηλατοδρόμιο. Τη

δεκαετία του 1960 πήρε τη σημερινή του μορφή. Η κατασκευή έχει αναβαθμιστεί εκ βάθρων, με αποτέλεσμα να αποτελεί πλέον πρότυπο στάδιο διεξαγωγής αγώνων

Ποδοσφαίρου.

Το νέο μοντέρνο στάδιο μπορεί να φιλοξενήσει 33.000 θεατές. Βρίσκεται στην περιοχή του Φαλήρου και κατά τη διάρκεια των Ολυμπιακών Αγώνων σε αυτό θα πραγματοποιηθούν 11 αγώνες της προκριματικής, προημιτελικής και ημιτελικής φάσης των Ολυμπιακών Τουρνουά Ποδοσφαίρου, καθώς και ο τελικός των γυναικών.

13.

Ολυμπιακό Συγκρότημα Παραλιακής Ζώνης Φαλήρου. Το Ολυμπιακό Συγκρότημα Παραλιακής Ζώνης Φαλήρου θα φιλοξενήσει κατά τη διάρκεια των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004 τους αγώνες Πετοσφαίρισης, Μπιτς Βόλεϊμπολ,

Ταεκβοντό και Χειροσφαίρισης και αποτελεί μία από τις μεγαλύτερες παρεμβάσεις που γίνονται στην Αθήνα με αφορμή τους Αγώνες. Το συγκρότημα βρίσκεται νότια της Αθήνας και αποτελείται από τρεις αθλητικές εγκαταστάσεις, το Κλειστό Γυμναστήριο Φαλήρου και το Ολυμπιακό Κέντρο Μπιτς Βόλεϊμπολ και το Στάδιο Ειρήνης και Φιλίας. Η αναβάθμιση της Παραλιακής Ζώνης περιλαμβάνει επίσης τη Μαρίνα και την Εσπλανάδα. Το Ολυμπιακό Κέντρο Μπιτς Βόλεϊμπολ στο Φάληρο είναι ένα νέο γήπεδο 10.000 θέσεων, ενώ το Κλειστό Γυμναστήριο, χωρητικότητας 8.000 θέσεων, θα φιλοξενήσει τους αγώνες Ταεκβοντό και τους προκριματικούς της Χειροσφαίρισης. Στο ανακαινισμένο Στάδιο Ειρήνης και Φιλίας, ένα στολίδι σύγχρονης αρχιτεκτονικής, θα πραγματοποιηθούν οι αγώνες της Πετοσφαίρισης

14.

Αίθουσα Ξιφασκίας θα πραγματοποιηθούν οι προκριματικοί της Καλαθοσφαίρισης, οι τελικοί της Χειροσφαίρισης και η Ξιφασκία. Και τα δύο γήπεδα προέκυψαν από προσθήκες και προσαρμογές, σύμφωνα με τις Ολυμπιακές προδιαγραφές, στις ήδη υπάρχουσες εγκαταστάσεις. Τα αθλήματα του Μπέιζμπολ και του Σόφτμπολ θα φιλοξενηθούν επίσης στο Ολυμπιακό Συγκρότημα Ελληνικού, στο Ολυμπιακό Κέντρο Μπέιζμπολ και το Ολυμπιακό Γήπεδο Σόφτμπολ αντίστοιχα. Το Ολυμπιακό Κέντρο Κάνοε/Καγιάκ Σλάλομ είναι μια νέα, μόνιμη εγκατάσταση, όπως επίσης νέα κατασκευή αποτελεί και το Ολυμπιακό Κέντρο Χόκεϊ.

15.

Ολυμπιακό Κέντρο Ιστιοπλοΐας Αγίου Κοσμά (AGK). Το Ολυμπιακό Κέντρο Ιστιοπλοΐας Αγίου Κοσμά, όπου διεξήχθησαν οι αγώνες Ιστιοπλοΐας, βρίσκεται στη νότια παραλιακή ζώνη της Αττικής. Η νέα κατασκευή έχει χωρητικότητα 1.600 θέσεων (απονομές μεταλλίων) και είναι υπό την επίβλεψη του ΥΠΕΧΩΔΕ. Στην εγκατάσταση ολοκληρώθηκαν με επιτυχία οι Αθλητικές Διοργανώσεις της Ιστιοπλοΐας τον Αύγουστο του 2002 και τον Αύγουστο του 2003.

16.

Ολυμπιακό Κέντρο Σκοποβολής Μαρκόπουλου (SHO). Το Ολυμπιακό Κέντρο Σκοποβολής Μαρκόπουλου, το οποίο βρίσκεται στην ανατολική περιοχή της Αττικής, καλύπτει μια έκταση 312.000 τ.μ.. Αποτελείται από 4 κύρια κτήρια, συνολικής χωρητικότητας 4.000 θεατών, τα οποία φιλοξένησαν τα αγωνίσματα της Σκοποβολής με κινούμενους και σταθερούς στόχους. Άλλες εγκαταστάσεις περιλαμβάνουν εστιατόρια, ξενώνες, κλειστά γυμναστήρια για τους τελικούς, χώρους υποδοχής, χώρους για τον Τύπο, χώρους πρασίνου, όπως και χώρους στάθμευσης.

Στην εγκατάσταση πραγματοποιήθηκε το Παγκόσμιο Κύπελλο Σκοποβολής ISSF μεταξύ 22-30 Απριλίου 2004.

17.

Ολυμπιακό Κέντρο Ιππασίας Μαρκόπουλου (EQU). Το Ολυμπιακό Κέντρο Ιππασίας Μαρκόπουλου βρίσκεται στην ανατολική Αττική.

Το Κέντρο έχει έκταση περίπου 940.000 τ.μ. και περιλαμβάνει χώρους εργασίας, μόνιμες και προσωρινές εξέδρες, εκτάσεις Ιπποδρομίας, στάβλους για 300 άλογα, εσωτερικό οδικό δίκτυο και χώρους στάθμευσης. Η χωρητικότητα του Κέντρου κατά τη διάρκεια των Ολυμπιακών Αγώνων ήταν 10.000 θέσεις για το αγώνισμα Υπερπήδησης Εμποδίων, 8.100 θέσεις για το αγώνισμα της Ιππικής Δεξιοτεχνίας και 15.000 θέσεις για το Ιππικό Τρίαθλο. Στην εγκατάσταση είχε πραγματοποιηθεί επίσης η Αθλητική Διοργάνωση της Ιππασίας τον Αύγουστο του 2003.

18.

Ολυμπιακό Κέντρο Βουλιαγμένης (VOU). Το αγώνισμα του Τρίαθλου (Κολύμβηση, Ποδηλασία και Τρέξιμο) πραγματοποιήθηκε στα νότια παράλια της Αττικής, στη Βουλιαγμένη. Οι

αθλητές ξεκίνησαν από τη διάσημη παραλία "Ωκεανίδα", όπου αγωνίζονται στα 1.500μ. Κολύμβησης. Αμέσως μετά ξεκίνησαν την Ποδηλασία 40 χιλιομέτρων, με αφετηρία την παραλία και συνέχισαν στη Λεωφόρο Αθηνάς με κατεύθυνση την Αθήνα, έκαναν αναστροφή στο ύψος της οδού Δήμητρας, αριστερά στην οδό Ερμού και συνέχισαν στις οδούς Ερατούς, Μαυρολέοντος, Πανός και Λεωφόρος Ποσειδώνος έως το ύψος της καντίνας, λίγο μετά τα λιμανάκια της Βουλιαγμένης, όπου και ανέστρεψαν. Έπειτα, ακολούθησε το Τρέξιμο των 10 χιλιομέτρων κατά μήκος των Λεωφόρων Αθηνάς, από το ύψος της οδού Δήμητρας και στη συνέχεια στη Λεωφόρο Βουλιαγμένης έως το ύψος της λίμνης Βουλιαγμένης. Ο αγώνας Ποδηλασίας Ατομικής Χρονομέτρησης πραγματοποιήθηκε σε διαδρομή μεταξύ της Βουλιαγμένης και της Αγίας Μαρίνας. Η αφετηρία και ο τερματισμός της διαδρομής της Ποδηλασίας Ατομικής Χρονομέτρησης ήταν στη Βουλιαγμένη,

επί της οδού Αθηνάς με Δήμητρας. Οι αθλητές ξεκίνησαν από μια ειδική ράμπα με 90 δευτερολέπτων διαφορά ο ένας από τον άλλο, ακολούθησαν την Ποσειδώνος με κατεύθυνση προς Βάρκιζα και ανέστρεψαν στη Λεωφόρο Αθηνών – Σουνίου (στο ύψος της διασταύρωσης της Αγ. Μαρίνας).

19.

Ολυμπιακό Χωριό (OLV). Το Ολυμπιακό Χωριό βρίσκεται στους πρόποδες του βουνού της

Πάρνηθας, σε κοντινή απόσταση από το Κέντρο της Αθήνας. Έχει συνολική έκταση 1.240 στρεμμάτων και είναι χτισμένο σύμφωνα με τις αρχές του βιοκλιματικού ενεργειακού σχεδιασμού, με φιλικά προς το περιβάλλον υλικά που εξασφαλίζουν τη διατήρηση χαμηλών θερμοκρασιών κατά τους θερινούς μήνες. Την ευθύνη της καθημερινής οργάνωσης και διοίκησης του Ολυμπιακού Χωριού έχει η Διεύθυνση Λειτουργιών του Ολυμπιακού Χωριού, σε συνεργασία με άλλες Γενικές Διευθύνσεις του ΑΘΗΝΑ 2004, καθώς επίσης και εξωτερικούς συνεργάτες. Το Ολυμπιακό Χωριό θα παρέχει δωρεάν διαμονή και φιλοξενία σε 16.000 αθλητές και αξιωματούχους ομάδων από τις 23 Ιουλίου 2004 (προ-έναρξη) έως την 1η Σεπτεμβρίου 2004 (επίσημη λήξη). Η επίσημη έναρξη λειτουργίας του Ολυμπιακού Χωριού θα γίνει στις 30 Ιουλίου 2004. Το Ολυμπιακό Χωριό θα προσφέρει στους κατοίκους του ένα ασφαλές, άνετο και εξυπηρετικό περιβάλλον, το οποίο θα σέβεται την πολυπολιτισμικότητα του χαρακτήρα του. Η φιλοσοφία του Ολυμπιακού Χωριού είναι η εξυπηρέτηση πρωτίστως των αθλητών. Όλοι οι κάτοικοι θα απολαύσουν το ελληνικό πνεύμα φιλοξενίας μέσα από υπηρεσίες που θα καλύπτουν τις ανάγκες τους σε 24ωρη βάση. Είμαστε βέβαιοι ότι οι κάτοικοι και οι επισκέπτες θα αποχωρήσουν από το Ολυμπιακό Χωριό με τις καλύτερες αναμνήσεις. Οι ποικίλες παρεχόμενες υπηρεσίες ψυχαγωγίας και αναψυχής του Ολυμπιακού Χωριού θα καλύπτουν μια μεγάλη γκάμα ενδιαφερόντων. Ο σχεδιασμός ψυχαγωγίας για τους κατοίκους του

Ολυμπιακού Χωριού γίνεται αφενός με σκοπό να προσκαλέσει όλους όσους επιθυμούν να ψυχαγωγηθούν σε αυτό και αφετέρου με σεβασμό και ευαισθησία σε όσους θέλουν να επικεντρωθούν στους αγώνες τους. Το Ολυμπιακό Χωριό παρέχει μια ποικιλία επιλογών ψυχαγωγίας για τους αθλητές που θέλουν να απολαύσουν τον ελεύθερο χρόνο τους. Στη διάθεση των κατοίκων θα βρίσκεται ένα Αθλητικό Κέντρο με συνολική έκταση 5 στρεμμάτων, το οποίο θα περιλαμβάνει πισίνα, jogging track τέσσερα γήπεδα αντισφαίρισης και γυμναστήριο. Το Ολυμπιακό Χωριό θα προσφέρει στους κατοίκους του υπαίθριο κινηματογράφο για παρακολούθηση κατά τις βραδινές ώρες. Ένα Cafi το οποίο θα λειτουργεί ως Club τις βραδινές ώρες. Τέλος, μεταξύ άλλων, θα προσφέρεται στους κατοίκους η δυνατότητα χρήσης ηλεκτρονικών παιχνιδιών και Internet Cafes. Στο Ολυμπιακό Χωριό υπάρχουν δύο Ζώνες: Η Ζώνη Κατοικίας και η Διεθνής Ζώνη. Η Ζώνη Κατοικίας θα διαθέτει σύγχρονα και μοντέρνα διαμερίσματα και πολλούς κοινόχρηστους χώρους. Όλες οι κατοικίες και τα γραφεία των Εθνικών Ολυμπιακών Επιτροπών σε αυτή τη ζώνη θα είναι μόνιμες κατασκευές. Η Διεθνής Ζώνη περιλαμβάνει την Κεντρική Είσοδο του Ολυμπιακού Χωριού, Καταστήματα, το Ολυμπιακό Μουσείο και το Αμφιθέατρο. Το Ολυμπιακό Χωριό, μετά τους αγώνες του 2004, θα χρησιμοποιηθεί ως πρότυπος οικισμός περίπου 10.000 δικαιούχων του Οργανισμού Εργατικής Κατοικίας (ΟΕΚ).

20.

Βασικό Κέντρο Τύπου (MPC). Το Βασικό Κέντρο Τύπου (MPC) θα αποτελεί την κεντρική εγκατάσταση του διεθνούς γραπτού και φωτογραφικού Τύπου κατά την διάρκεια των

Ολυμπιακών Αγώνων. Το Βασικό Κέντρο Τύπου θα ανοίξει τις πύλες του ένα μήνα πριν τη τελετή έναρξης, στις 13 Ιουλίου 2004, σε 5.500 διαπιστευμένους δημοσιογράφους, στους οποίους συμπεριλαμβάνονται περίπου 1.100 διαπιστευμένοι φωτογράφοι, καθώς επίσης και σε δημοσιογράφους ραδιοτηλεοπτικών μέσων που δεν έχουν δικαίωμα μετάδοσης εικόνας και ήχου. Από τις 27 Ιουλίου 2004, θα αρχίσει να λειτουργεί επί 24ώρου βάσεως. Ως ανεξάρτητη μη αγωνιστική εγκατάσταση, το Βασικό Κέντρο Τύπου θα είναι μία

από τις Ολυμπιακές εγκαταστάσεις με τη μεγαλύτερη διάρκεια λειτουργίας. Το Βασικό Κέντρο Τύπου αποτελεί ένα σύγχρονο και λειτουργικό κτιριακό συγκρότημα, δίπλα στο Διεθνές Ραδιοτηλεοπτικό Κέντρο (IBC) και σε μικρή απόσταση από το Ολυμπιακό Στάδιο. Το συγκρότημα αποτελείται από το πλήρως ανακαινισμένο κτήριο της HELEXPO (Εθνικός Εκθεσιακός Φορέας), καθώς και δύο σύγχρονης κατασκευής κτήρια. Η συνολική επιφάνεια του συγκροτήματος υπερβαίνει τα 52.000 τ.μ., καθιστώντας το Βασικό Κέντρο Τύπου το μεγαλύτερο στην ιστορία των Ολυμπιακών Αγώνων. Αποστολή της Διεύθυνσης Τομέα του Βασικού Κέντρο Τύπου είναι η διαμόρφωση ιδανικών συνθηκών εργασίας για τους εκπροσώπους του διεθνούς γραπτού και φωτογραφικού Τύπου, ώστε να υπάρχει η δυνατότητα κάλυψης των Ολυμπιακών Αγώνων κατά τον καλύτερο τρόπο. Στο Βασικό Κέντρο Τύπου θα εδρεύει η Διεύθυνση Υπηρεσιών Τύπου Αγώνων της ΑΘΗΝΑ 2004. Τα γραφεία του Τμήματος Επικοινωνίας και Νέων Μέσων της ΔΟΕ θα είναι επίσης εγκατεστημένα σε αυτό.

21.

Το Διεθνές Ραδιοτηλεοπτικό Κέντρο (IBC). Το Διεθνές Ραδιοτηλεοπτικό Κέντρο βρίσκεται δίπλα στο Ολυμπιακό Αθλητικό Συγκρότημα της Αθήνας (ΟΑΚΑ) και στο Βασικό Κέντρο Τύπου. Θα είναι

η βάση των Δικαιούχων Ραδιοτηλεοπτικών Φορέων και το κέντρο όλων των ραδιοτηλεοπτικών επιχειρήσεων κατά τη διάρκεια των Ολυμπιακών Αγώνων της Αθήνας, την ευθύνη του οποίου έχει αναλάβει ο Φιλοξενών Ραδιοτηλεοπτικός Φορέας, η Αθηναϊκή Ολυμπιακή Ραδιοτηλεοπτική Α.Ε.(ΑΟΒ). Θα είναι το μεγαλύτερο Ραδιοτηλεοπτικό Κέντρο που έχει δημιουργηθεί ποτέ, ένα παγκόσμιο χωριό το οποίο κατά τη διάρκεια μερικών εβδομάδων (13 Ιουλίου - 3 Οκτωβρίου 2004) θα συγκεντρώσει περίπου 10.000 άτομα (μη συμπεριλαμβανομένων των εκπροσώπων Ραδιοτηλεοπτικών Φορέων οι οποίοι θα εργάζονται στις εγκαταστάσεις). Αυτό το "χωριό" θα λειτουργεί 24 ώρες την ημέρα, επτά μέρες την εβδομάδα. Το Διεθνές Ραδιοτηλεοπτικό Κέντρο, IBC, θα χρησιμοποιηθεί από τους εξής:

1. Αθηναϊκή Ολυμπιακή Ραδιοτηλεοπτική Α.Ε, για την εγκατάσταση όλων των λειτουργικών και τεχνικών υπηρεσιών που απαιτούνται για τη ράδιο-τηλεοπτική κάλυψη, σε επιφάνεια μεγαλύτερη των 10.000 τ.μ.
2. Δικαιούχοι Ραδιοτηλεοπτικοί Φορείς, για την εγκατάσταση όλων των λειτουργικών και τεχνικών υπηρεσιών που απαιτούνται για τη ράδιο-τηλεοπτική κάλυψη σε επιφάνεια μεγαλύτερη των 40.000 τ.μ.
3. ΑΘΗΝΑ 2004, σε μία επιφάνεια μεγαλύτερη των 20.000 τ.μ., για ανάγκες διοίκησης και υποστήριξης, συμπεριλαμβανομένων υπηρεσιών όπως:

- Τραπεζικές υπηρεσίες, Αυτόματες Ταμειακές Μηχανές (ΑΤΜ) (μετατροπή συναλλάγματος, καταθέσεις κ.λ.π.)
- Υπηρεσίες εκτελωνισμού
- Υπηρεσίες διατροφής και εστίασης διαφόρων τύπων και κατηγοριών
- Γραφεία πληροφοριών
- Ιατρικές υπηρεσίες, πρώτες βοήθειες
- Περίπτερο (διεθνής και ελληνικός Τύπος, σουβενίρ, κάρτες και άλλα είδη)
- Αυτόματοι πωλητές καρτών ανανέωσης χρόνου ομιλίας και πακέτων σύνδεσης κινητής τηλεφωνίας Φωτοτυπικά μηχανήματα, καρτοτηλέφωνα, φαξ
- Μαγαζί με σουβενίρ και διάφορα άλλα είδη
- Ταξιδιωτικό πρακτορείο
- Ταχυδρομικές υπηρεσίες και υπηρεσίες ταχυμεταφορών

Η Γενική Γραμματεία Αθλητισμού (ΓΓΑ) είναι υπεύθυνη για την κατασκευή του σκελετού της εγκατάστασης, η οποία θα καλύπτει έκταση μεγαλύτερη από 70.000 τ.μ. Η Αθηναϊκή Ολυμπιακή Ραδιοτηλεοπτική Α.Ε. (ΑΟΒ) είναι υπεύθυνη για την εσωτερική μελέτη, κατασκευή και προσαρμογές στους χώρους της και στους χώρους των Δικαιούχων.

Οι θετικές επιπτώσεις των Ολυμπιακών Αγώνων στον Τουρισμό

Σύμφωνα με τα στοιχεία της έρευνας της Deloitte Hotel Benchmark Survey, η Σεούλ δικαιώθηκε για τη διεκδίκηση και ανάληψη της Ολυμπιάδας, μιας και οι αφίξεις τουριστών στην Κορέα σημείωσαν αύξηση της τάξης του 62% από το 1987 μέχρι και το 1990. Όπως προκύπτει από την έρευνα με μόλις 1,7 εκατ. επισκέπτες ετησίως, η Σεούλ δεν ήταν από τους δημοφιλέστερους τουριστικούς προορισμούς στο κόσμο, καθώς χαρακτηριζόταν και από απογοητευτική τουριστική υποδομή.

Η διοργάνωση των Αγώνων όμως "άνοιξε" την πόλη στον τουρισμό και ο αριθμός των επισκεπτών αυξήθηκε κατά 25% τη χρονιά των Ολυμπιακών Αγώνων. Στο τέλος του 2002, οι επισκέπτες στην Κορέα εκτιμάται ότι ήταν περίπου 5,3 εκατ., σημειώνοντας 222% αύξηση από τον αντίστοιχο αριθμό του 1986. Ενδεικτική ήταν και η επίδραση που είχε το γεγονός στην προσφορά διαθέσιμων δωματίων που στα δύο χρόνια πριν τους Αγώνες σημείωσε αύξηση της τάξης του 64%.

Η Ισπανία σημείωσε και αυτή με τη σειρά της σημαντική βελτίωση, καθώς οι αφίξεις αυξήθηκαν κατά 14% από το 1991 μέχρι και το 1994, ενώ παράλληλα η Αυστραλία σημείωσε αύξηση κατά 17% από το 1999 μέχρι και το 2002. Αντίθετα, πολύ μικρά ήταν τα οφέλη για τις Η.Π.Α. που σημείωσαν αύξηση μόλις 4% από το 1995 μέχρι και το 1998.

Η Βαρκελώνη, δύο χρόνια πριν από τους Αγώνες είχε αύξηση της τάξεως του 30% στην προσφορά διαθέσιμων δωματίων ενώ αντίστοιχη ήταν και η αύξηση στο Σίδνεϊ (32%). Ουραγός και σε αυτή την περίπτωση ήταν η Ατλάντα, όπου η αύξηση δεν ξεπέρασε το 14%. Στη Βαρκελώνη για τα δύο χρόνια μετά τους Ολυμπιακούς Αγώνες σημειώθηκε επιπλέον αύξηση στα διαθέσιμα δωμάτια κατά 33%. Εκ νέου αύξηση διαθέσιμων δωματίων σημειώθηκε και στην Ατλάντα (9%) δύο χρόνια μετά το τέλος των Ολυμπιακών Αγώνων. Η κατάσταση για τις άλλες δύο πόλεις δεν ήταν το ίδιο καλή: η Σεούλ και το Σίδνεϊ σημείωσαν σημαντική μείωση στα διαθέσιμα δωμάτια τους. Συγκεκριμένα, στη Σεούλ σχεδόν το 30% των συνολικών δωματίων απωλέσθη μιας και περίπου 10 ξενοδοχεία χρεοκόπησαν.

Σε ό,τι αφορά τα επίπεδα πληρότητας, τονίζει η Deloitte, φαίνεται ότι επικρατεί μία αδικαιολόγητη "ηρεμία" λίγο πριν και λίγο μετά τους Ολυμπιακούς Αγώνες. Αυτό συμβαίνει για πολλούς λόγους. Είτε οι τουρίστες θέλουν να αποφύγουν τα μέρη με πολυκοσμία, είτε σκοπίμως δεν ταξιδεύουν με φόβο τις αεροπειρατείες ή

οποιασδήποτε άλλης μορφής τρομοκρατική ενέργεια και τέλος είτε θέλουν να γλιτώσουν από τις ομολογουμένως αυξημένες τιμές που επικρατούν στις πόλεις που διοργανώνουν τους Ολυμπιακούς Αγώνες. Ωστόσο, η διεθνής προβολή που εξασφαλίζουν οι διοργανώτριες χώρες μέσω των Αγώνων, αποδίδει τελικά καρπούς στο επίπεδο της προσέλκυσης ξένων τουριστών, έστω και μεσοπρόθεσμα. Σε ότι αφορά την κατά γενική παραδοχή επιτυχημένη Ολυμπιάδα του Σίδνεϊ, κατά τα χρόνια που προηγήθηκαν των Αγώνων, το Εμπορικό Επιμελητήριο της Νέας Νότιας Ουαλίας κατέγραφε προσεκτικά τη γνώμη των κατοίκων, των επισκεπτών και των καταστηματαρχών του Σίδνεϊ. Την περίοδο των Αγώνων ερωτήθηκαν 1.623 άνθρωποι στην κεντρική εμπορική περιοχή του Σίδνεϊ και σε τρία από τα δευτερεύοντα εμπορικά κέντρα της πόλης.

Επίσης, ερωτηματολόγια συμπλήρωσαν περισσότεροι από 300 καταστηματαρχες σε αυτές τις περιοχές για να διαπιστωθεί πως επηρεάστηκαν οι επιχειρήσεις τους από τους Ολυμπιακούς Αγώνες. Η έρευνα πραγματοποιήθηκε σε έξι μέρες, από την ημέρα που η Ολυμπιακή Φλόγα έφτασε στην πόλη (14 Σεπτεμβρίου) έως το μέσο της δεύτερης εβδομάδας των Αγώνων.

Τα ευρήματα δείχνουν τι έκαναν οι επισκέπτες, πού έμειναν, και ποιες ήταν οι εντυπώσεις τους από το Σίδνεϊ. Όσον αφορά στο εμπόριο, η έρευνα δείχνει ότι, δυστυχώς, οι Ολυμπιακοί Αγώνες δεν αποτέλεσαν το χρυσωρυχείο που προσδοκούσαν οι καταστηματαρχες. Παρόλα αυτά, οι απαντήσεις των κατοίκων γύρω από την Ολυμπιάδα ήταν εξαιρετικά θετικές. Γενικότερα, οι ολυμπιακές έρευνες του Επιμελητηρίου της Νέας Νότιας Ουαλίας δείχνουν ότι οι Αγώνες σημείωσαν σημαντική επιτυχία και έδωσαν στο Σίδνεϊ τη δυνατότητα να έχει μέχρι σήμερα έσοδα από τον τουρισμό, αλλά και επιχειρηματικές ευκαιρίες, που αναμένεται να διαρκέσουν για πολλά χρόνια ακόμη.

Είκοσι εκατομμύρια τουρίστες θα φιλοξενεί η Ελλάδα το 2010, σύμφωνα με εκτιμήσεις του Κέντρου Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών (ΚΕΠΕ). Όπως αναφέρεται σε μελέτη του ΚΕΠΕ για τις προοπτικές των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004, στην τρέχουσα δεκαετία αναμένεται αύξηση των διεθνών μετακινήσεων και η Ελλάδα, λόγω της παγκόσμιας προβολής που θα τύχει λόγω των Αγώνων, μπορεί να αυξήσει θεαματικά το μερίδιό της στον τουρισμό. Οι Ολυμπιακοί Αγώνες, εξάλλου, σύμφωνα με τη μελέτη, μπορούν να προσδώσουν τη χαμένη δυναμική στον τουρισμό της Αθήνας, και σε πρώτη φάση να προσεγγίσει τα μεγέθη του 1985.

- Οι βασικές εκτιμήσεις της μελέτης είναι οι ακόλουθες:
- Η διοργανώτρια χώρα αποτελεί για μεγάλη χρονική περίοδο, προ και μετά τους αγώνες, επίκεντρο διεθνούς ενδιαφέροντος και ως εκ τούτου παρουσιάζεται η δυνατότητα προβολής και αξιοποίησης των τουριστικών της δυνατοτήτων.
  - Η αύξηση της τουριστικής κίνησης αναμένεται να ξεκινήσει από την περίοδο της προετοιμασίας, ως αποτέλεσμα της διακίνησης αθλητικών παραγόντων, χορηγών, αθλητών, αλλά και τουριστών και να κορυφωθεί κατά το έτος της διεξαγωγής των αγώνων.
  - Στη συνέχεια αναμένεται διατήρηση αυξημένου επιπέδου διεθνούς τουρισμού για τη μετά τους αγώνες περίοδο, ως αποτέλεσμα της σημαντικής προβολής της διοργανώτριας χώρας από τους αγώνες, αλλά και ως αποτέλεσμα των νέων υποδομών.
  - Η διαχρονική εξέλιξη του τουρισμού Αττικής διακρίνεται από την περίοδο ακμής, μέχρι το 1975 όταν καθιερώθηκε, με επίκεντρο την Αθήνα ως κύριο πόλο έλξης του αλλοδαπού τουρισμού της χώρας και τη μείωση της σχετικής θέσης, κάτι άλλωστε αναμενόμενο λόγω ανάπτυξης πολλών ανταγωνιστικών προορισμών σε διάφορες περιοχές της χώρας και της απευθείας σύνδεσής τους με τις τουριστικές αγορές, αλλά και από φαινόμενα παρακμής. Τα φαινόμενα αυτά συνδέονται με τον τρόπο ανάπτυξης και οργάνωσης των λειτουργιών της Αθήνας (συγκοινωνιακά προβλήματα, ρύπανση περιβάλλοντος κ.λπ.), την ανεπαρκή προβολή της περιοχής, με συνέπεια την υπερίσχυση των αρνητικών της σημείων στη διεθνή τουριστική αγορά, την πλήρη αδράνεια των αρμόδιων φορέων να αξιοποιήσουν τις μεγάλες δυνατότητες ανάπτυξης ειδικών μορφών τουρισμού (συνεδριακού, αστικού, πολιτιστικού, κινήτρων) και να αντισταθμίσουν την αδυναμία της να ανταγωνιστεί άλλες περιοχές στο μαζικό παραθεριστικό τουρισμό, που ήταν η κύρια μορφή κατά την περίοδο αυτή και την αναπτυξιακή πολιτική.
  - Τα μεγάλα έργα της Αττικής, τα έργα ανάπλασης και αναψυχής, τα έργα των Ολυμπιακών Αγώνων και οι παρεμβάσεις για την ποιοτική αναβάθμιση του τουριστικού προϊόντος, αποτελούν τα νέα σημαντικά δεδομένα που θα επηρεάσουν τις εξελίξεις στον τουρισμό στην ευρύτερη περιοχή Αθηνών κατά τα επόμενα έτη. Υποστηρίζεται ότι η έκταση και η ποικιλία των παρεμβάσεων αυτών μπορούν να ανατρέψουν τη μέχρι τώρα αρνητική εικόνα της πρωτεύουσας και να την καταστήσουν ελκυστική ως τόπο προορισμού σημαντικών κατηγοριών του διεθνούς τουρισμού.

- Σε ό,τι αφορά την εξέλιξη των διανυκτερεύσεων, δεν αναμένονται θεαματικές εξελίξεις μέχρι το 2004, ενώ θα είναι σημαντικές (10%) κατά τα επόμενα έτη. Η εξέλιξη της τουριστικής ζήτησης στα επίπεδα αυτά δεν θα σημαίνει αποκατάσταση της λειτουργίας του ξενοδοχειακού κλάδου στα επίπεδα του 1985, αλλά και των συνθηκών για ομαλή εξέλιξη του κλάδου με την αξιοποίηση των νέων δυνατοτήτων. Επομένως, στο επίπεδο αυτό αύξησης της τουριστικής ζήτησης, το υφιστάμενο ξενοδοχειακό δυναμικό, με τις προγραμματιζόμενες νέες κλίνες για την κάλυψη των έκτακτων αναγκών λόγω των Ολυμπιακών Αγώνων, θεωρείται ότι θα καλύπτει τις ανάγκες. Αυτό δεν σημαίνει ότι πρέπει να διατηρηθούν οι περιορισμοί στην εξέλιξη της τουριστικής προσφοράς.

Αντίθετα, οι νέες συνθήκες που διαμορφώνονται με τη βαθμιαία ολοκλήρωση των έργων υποδομής και των άλλων παρεμβάσεων, απαιτούν άρση των περιορισμών και ελεύθερη ανάπτυξη του κλάδου για να καταστεί εφικτή η αξιοποίηση των νέων δυνατοτήτων της περιοχής.

- Με τους αναπτυξιακούς νόμους (Ν. 1262/82, Νο 189/90, Ν. 2601/98) η ευρύτερη περιοχή της Αθήνας χαρακτηρίστηκε ως κορεσμένη και αποκλείστηκε από τα κίνητρα ενίσχυσης επενδύσεων για νέες μονάδες και για επέκταση υφισταμένων (εκτός των περιπτώσεων αναβάθμισης και μετατροπής των παραδοσιακών σε τουριστικές χρήσεις).

Η πολιτική αυτή εμπόδισε την ανάπτυξη του ξενοδοχειακού κλάδου και τουρισμού γενικότερα, αγνοώντας το γεγονός ότι μεγάλες ξενοδοχειακές μονάδες σε περιοχές όπως της Αθήνας με διεθνές κύρος, αυξανόμενο πληθυσμό και δραστηριότητες επιδρούν θετικά στις εξελίξεις προβάλλοντας τα νέα προϊόντα στη διεθνή αγορά και προκαλώντας, με τον ανταγωνισμό, την αναβάθμιση των υπηρεσιών ολόκληρου του κλάδου.

- Η προσωρινή άρση του χαρακτηρισμού της περιοχής ως κορεσμένη, έδειξε το μεγάλο ενδιαφέρον του ιδιωτικού τομέα για ξενοδοχειακές επενδύσεις, γεγονός που δεν δικαιολογείται από την έκτακτη τουριστική ζήτηση λόγω των Ολυμπιακών Αγώνων, αλλά από τις μακροχρόνιες εξελίξεις και τις δυνατότητές της. Ούτε βέβαια μπορεί να υποστηριχθεί ότι η κάλυψη της έκτακτης ζήτησης, έστω και αυτής που προκύπτει από τις συμβατικές υποχρεώσεις, πρέπει να γίνει με νέες κλίνες. Ο κίνδυνος να επηρεαστεί αρνητικά η λειτουργία του κλάδου, αν δεν επιτευχθεί προηγουμένως η σταθεροποίηση και αυξητική κίνηση της τουριστικής ζήτησης, είναι προφανής.

Στην προκειμένη περίπτωση φαίνεται ότι είναι αναπόφευκτη η λύση της δημιουργίας νέων κλινών, ο αριθμός τους όμως μπορεί και πρέπει να περιοριστεί στο ελάχιστο δυνατό:

- α) Με την αύξηση του ποσοστού δέσμευσης ξενοδοχειακών κλινών.
  - β) Με τη μεγαλύτερη δυνατή δέσμευση κλινών σε κρουαζιερόπλοια.
  - γ) Με την αναζήτηση διαμερισμάτων και επαύλεων στην περιοχή.
  - δ) Με την εντατικοποίηση του προγράμματος αναβάθμισης των τουριστικών καταλυμάτων στην Αττική, καθώς και στην ευρύτερη περιοχή (γειτονικούς νομούς) και την ολοκλήρωσή του στο χρονικό διάστημα μέχρι τους Ολυμπιακούς Αγώνες. Αυτό προϋποθέτει ελκυστικότερα κίνητρα και εξασφάλιση των σχετικών πόρων.
- Τα μακροχρόνια αποτελέσματα των Ολυμπιακών Αγώνων της Αθήνας, καταλήγει η μελέτη του ΚΕΠΕ, εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από τη σωστή εκμετάλλευση των αγώνων. Εκτιμάται, και όχι αβάσιμα, ότι η διεξαγωγή των Ολυμπιακών Αγώνων στη χώρα μας θα τονώσει τη διεθνή ελκυστικότητά της ως τουριστικού προορισμού και θα προσπορίσει μονιμότερα οφέλη με τη μορφή υψηλότερων επιπέδων τουριστικής κίνησης και επιτάχυνσης των ρυθμών ανόδου του τομέα, αρκεί όλοι οι εμπλεκόμενοι με τον τουρισμό να κινηθούν με τη δέουσα υπευθυνότητα. Η τουριστική ανάπτυξη πρέπει να έχει πρωτεύοντα ρόλο στη γενικότερη στρατηγική ανάπτυξης της χώρας και να στοχεύει στη βελτίωση των εισοδημάτων και στην αύξηση της απασχόλησης.

Σε ορίζοντα δεκαετίας, και λαμβάνοντας υπόψη τα ιστορικά δεδομένα του ελληνικού τουρισμού καθώς και τις εκτιμήσεις διεθνών οργανισμών, ένα συντηρητικά αισιόδοξο σενάριο επιτρέπει τη στοχοθέτηση για ετήσιο ρυθμό ανάπτυξης 4,5% (έναντι 3,5% της προηγούμενης δεκαετίας). Στην κατεύθυνση για ποιοτική βελτίωση, επιβάλλεται να στοχοθετήσουμε ετήσιο ρυθμό αύξησης των εσόδων μέχρι το 2010 μεγαλύτερο από τον αντίστοιχο των αφίξεων, στοχεύουμε λοιπόν στο 5%.

Με αυτές τις υποθέσεις, οι στόχοι για το 2010 διαμορφώνονται στις 19,4 εκ. αφίξεις και 15 δισ. δολάρια έσοδα. Με την επιπλέον υπόθεση δε ότι η παραγωγικότητα εργασίας στον τουριστικό κλάδο θα παραμείνει σταθερή στα επίπεδα του 2000, η αύξηση αυτή της τουριστικής κίνησης προβλέπεται να δημιουργήσει 148.000 νέες θέσεις απασχόλησης που αντιστοιχούν περίπου στο 30% του σημερινού αριθμού ανέργων.

Ας δούμε στη συνέχεια σύντομα κάποια χαρακτηριστικά της ζήτησης και της προσφοράς του ελληνικού τουρισμού.

Η ζήτηση για τον ελληνικό τουρισμό εξαρτάται σε ποσοστό 85% από την ευρωπαϊκή αγορά. Επίσης, ο ελληνικός τουρισμός εξαρτάται σε ποσοστό 82% από τις αερομεταφορές καθώς η γεωγραφική θέση της χώρας μας αποκλείει ουσιαστικά την οδική πρόσβαση σε αντίθεση με τις ανταγωνίστριές μας χώρες του Ευρωπαϊκού Νότου. Ο συνδυασμός των δύο αυτών δεδομένων δημιουργεί μια ολοένα αυξανόμενη εξάρτηση του ελληνικού τουρισμού από δύο - τρεις μεγάλους Ευρωπαίους tour operators, η οποία θα πρέπει ιδιαίτερα να μας απασχολήσει. Άλλη γνωστή αδυναμία του ελληνικού τουρισμού είναι η έντονη εποχικότητα. Το τρίμηνο Ιουλίου - Αυγούστου - Σεπτεμβρίου, συγκεντρώνει σταθερά κατά την τελευταία δεκαετία το 50% των ετήσιων αφίξεων. Αυτό σημαίνει ότι υπάρχει υπερλειτουργία των συντελεστών παραγωγής για ένα τρίμηνο και υπολειτουργία έως καθόλου λειτουργία για τον υπόλοιπο χρόνο, με ό,τι αυτό σημαίνει στην αποδοτικότητα των επενδύσεων και της απασχόλησης.

Από τις δέκα κυριότερες χώρες εξερχόμενου τουρισμού στον κόσμο, η Ελλάδα έχει ικανοποιητική (αλλά με περαιτέρω δυνατότητες) διείσδυση σε έξι από αυτές (Γερμανία, Βρετανία, Ιταλία, Γαλλία, Ολλανδία, Ελβετία). Στις υπόλοιπες τέσσερις (ΗΠΑ, Καναδάς, Ρωσία, Ιαπωνία), η διείσδυση είναι από ελάχιστη έως ανύπαρκτη. Η προσέλκυση περισσότερης και ποιοτικότερης ζήτησης είναι βέβαιο ότι χρειάζεται μια επιθετική πολιτική πωλήσεων που πρέπει να υποστηρίζεται από αντίστοιχη επικοινωνιακή στρατηγική, τόσο σε επίπεδο δημόσιου όσο και ιδιωτικού τομέα. Απαραίτητη προϋπόθεση στον τομέα αυτό είναι η ανάπτυξη δικτύων αερομεταφορών μέσα από μια εθνική πολιτική αερομεταφορών που θα προσανατολιστεί στην ανάπτυξη του ελληνικού τουρισμού. Οι κατευθύνσεις αυτής της πολιτικής πρέπει να στοχεύουν στην πλήρη απελευθέρωση των αγορών αερομεταφοράς και επίγεια εξυπηρέτησης, στη βελτίωση της υποδομής των περιφερειακών μας αεροδρομίων και γενικότερα στην προσέλκυση επενδύσεων στον κλάδο, παραμερίζοντας κακώς εννοούμενες προστατευτικές πολιτικές που έβλαψαν τον ελληνικό τουρισμό.

Το βασικό προϊόν του ελληνικού τουρισμού ήταν, είναι και θα είναι ο ήλιος και η θάλασσα. Έτσι δικαιολογείται και η έντονη εποχικότητα της ζήτησης. Η διαφοροποίηση που θα αμβλύνει το φαινόμενο της εποχικότητας, αυξάνοντας την κίνηση εκτός του θερινού τριμήνου, πρέπει να βασιστεί πάνω στον εμπλουτισμό του βασικού αυτού προϊόντος στοχεύοντας σε ειδικές αγορές, με προϋπόθεση βέβαια την ύπαρξη κατάλληλων υποδομών.

Όμως, ο αριθμός των εγκαταστάσεων ειδικής τουριστικής υποδομής στη χώρα μας υστερεί σημαντικά έναντι των ανταγωνιστών μας. Η ανάπτυξη της ειδικής τουριστικής υποδομής δεν πρέπει να εξετάζεται από πλευράς επένδυσης αυτοτελώς, αλλά σαν ένας ουσιαστικός μοχλός που θα επιτρέψει στην υφιστάμενη τεράστια δημόσια και ιδιωτική τουριστική μας υποδομή να λειτουργήσει αποδοτικότερα. Πρέπει λοιπόν η ανάπτυξη αυτή με κάθε τρόπο να ενισχυθεί και να ενθαρρυνθεί. Σε ό,τι αφορά την πλευρά της προσφοράς παρατηρούμε κατ' αρχήν ότι η γεωγραφική κατανομή των τουριστικών δραστηριοτήτων παρουσιάζει μια υπερσυγκέντρωση - με αυξητικές μάλιστα τάσεις - σε πέντε μόνο Νομούς της χώρας μας. Με δεδομένο ότι η γεωγραφική αυτή κατανομή συνδέεται άμεσα με την περιφερειακή ανάπτυξη και προφανώς με την εξέλιξη του πληθυσμού ανά περιοχή, κρίνεται αναγκαίο να επανεξεταστεί, ενόψει τροποποίησης του Αναπτυξιακού Νόμου, ο χωρισμός της χώρας σε νέες επενδυτικές ζώνες, ανάλογα με τις προϋποθέσεις που παρουσιάζει κάθε περιοχή για την τουριστική της ανάπτυξη. Σε ό,τι αφορά τον Αναπτυξιακό Νόμο, δυστυχώς δεν μπορώ παρά να επαναλάβω τις παρατηρήσεις μας που αφορούν στην ελλιπή συνεργασία με τον ιδιωτικό τομέα και στην καθυστέρηση της υποβολής του, που δημιουργεί ανάσχεση των επενδύσεων. Ανάσχεση των επενδύσεων επιφέρει επίσης το καθεστώς κορεσμού, το οποίο ανανεούμενο ανά 2ετία μέσω Κοινών Υπουργικών Αποφάσεων, σε συνδυασμό με την έλλειψη χαρακτηρισμού των χρήσεων γης, καθιστά σε πολλές περιπτώσεις ανεφάρμοστο τον Αναπτυξιακό Νόμο. Ουσιαστικός παράγοντας που θα εμπλουτίσει το προϊόν και θα ενισχύσει την τουριστική μας προσφορά είναι η προσέλκυση άμεσων ξένων επενδύσεων στη χώρα μας, όπου ο τουρισμός βρίσκεται στις τελευταίες θέσεις. Επίσης, η παρουσία των πολυεθνικών τουριστικών επιχειρήσεων στην Ελλάδα είναι ασθενέστερη σε σύγκριση με ανταγωνίστριες χώρες.

Οι ξένες επενδύσεις προφανώς προσθέτουν στο ΑΕΠ και ενισχύουν το ρυθμό ανάπτυξης της οικονομίας, ενώ παράλληλα εισάγουν σημαντική τεχνογνωσία που διαχέεται. Η παρουσία τους σε μια χώρα ενισχύει την παρουσία αυτής της χώρας στα διεθνή δίκτυα διανομής των προϊόντων - υπηρεσιών. Η μόνη προϋπόθεση για την προσέλκυση ξένων επενδύσεων είναι ένα ανταγωνιστικό και κυρίως σταθερό επενδυτικό και φορολογικό πλαίσιο και παράλληλα απλές διαδικασίες. Η εξέλιξη του ελληνικού τουρισμού τα επόμενα χρόνια, μέσα σε ένα εξαιρετικά σκληρό διεθνή ανταγωνισμό, θα επηρεασθεί αποφασιστικά από τρεις παράγοντες στους οποίους οφείλουμε να εστιάσουμε την προσοχή μας: την επιστημονική υποστήριξη, την εκπαίδευση και την επικοινωνιακή στρατηγική. Η διοίκηση του ΙΤΕΠ βρίσκεται στην ευχάριστη θέση να δώσει στην δημοσιότητα την μελέτη του καθηγητή και Γενικού Διευθυντή του Ινστιτούτου κ. Παυλόπουλου .Το Μέγεθος και η δυναμική του Τουριστικού Τομέα..

Η μεγάλη σημασία του τουριστικού τομέα, ως συρμού οικονομικής αναπτύξεως και δημιουργίας νέων θέσεων εργασίας, άρχισε να συνειδητοποιείται παγκοσμίως κατά τις δύο τελευταίες δεκαετίες. Η σχετικώς ταχεία αύξηση της ζήτησεως τουριστικών υπηρεσιών, σε συνδυασμό με την εκτόπιση εργασίας από τον βιομηχανικό κλάδο λόγω των ραγδαίων τεχνολογικών μεταβολών, κατέστησε προφανή την συγκριτική σπουδαιότητα του τουρισμού για την οικονομική ανάπτυξη. Ωστόσο, η έλλειψη επαρκούς πληροφόρησης δεν επέτρεπε στην οικονομική πολιτική αλλά και στις επιχειρηματικές ηγεσίες να προχωρήσουν στις ρήξεις που υπαγορεύει η σχετική ποσοτική θέση του τομέα στο οικονομικό γίγνεσθαι. Η παρούσα μελέτη έχει ως αφετηρία αυτήν ακριβώς την αντίληψη. Την κάλυψη σημαντικού μέρους του κενού πληροφόρησης που υπάρχει για τα οικονομικά δρώμενα στον τουριστικό τομέα. Συγκεκριμένα, με την ανά χείρας μελέτη, το ΙΤΕΠ απέβλεψε στην εκτίμηση της εγχώριας προστιθεμένης αξίας που παράγεται αμέσως και εμμέσως εξαιτίας της τουριστικής ζήτησεως, ώστε να οριοθετηθεί ποσοτικά ο τομέας, να διευκρινισθεί η δυναμική του και να λειτουργήσει ως μοχλός ανασκολοπήσεως παρωχημένων ιδεών και προκαταλήψεων, αναφορικός προς τους αναγνωριζόμενους αναπτυξιακούς ρόλους των διαφόρων κλάδων παραγωγής.

Η μέθοδος που εφαρμόστηκε είναι εκείνη του απλού κεϋνσιανού υποδείγματος με δημόσιο τομέα και εξωτερικές συναλλαγές, τα δε αποτελέσματα είναι κατά εκπλήσσοντα τρόπο πανομοιότυπα με εκείνα των πρώτων δορυφορικών λογαριασμών, που προσφάτως δόθηκαν στη δημοσιότητα.

(α) Το αποκτώμενο ετησίως τουριστικό συνάλλαγμα είναι της τάξεως των 9 δισ. \$, με έτος αναφοράς το 1994.

(β) Η τουριστική οικονομία, δηλ. το σύνολο της προστιθεμένης αξίας που δημιουργείται αμέσως ή εμμέσως από την ζήτηση τουριστικού προϊόντος κυμαίνεται σε ποσοστό 18-20% επί του ΑΕΠ.

(γ) Η αντίστοιχη στο ανωτέρω τουριστικό ΑΕΠ απασχόληση ανέρχεται σε 690.000 άτομα (1994).

(δ) Όπως έχει δειχθεί σε άλλη μελέτη, το σύνολο σχεδόν της συντελεσθείσας κατά τα τελευταία 20-30 έτη βελτιώσεως της κατανομής του περιφερειακού εισοδήματος προκλήθηκε από την τουριστική δραστηριότητα.

(ε) Το αποκτώμενο τουριστικό συνάλλαγμα είναι 2,5 φορές μεγαλύτερο από το συνάλλαγμα που εισρέει από τις εξαγωγές βιομηχανικών προϊόντων και 1,8 φορές μεγαλύτερο από το συνάλλαγμα που αποφέρει το σύνολο των εξαγωγών. Από δυναμικής απόψεως εξεταζόμενη η τουριστική οικονομική δραστηριότητα:

(στ) Από το 3% του ΑΕΠ το 1960 το τουριστικό προϊόν αντιπροσωπεύει σήμερα ποσοστό πολύ κοντά στο 20%.

(ζ) Στην περίοδο 1960-1997 ο τουρισμός συνεισέφερε κατά 21,6% στην αύξηση του ΑΕΠ έναντι 15,4% της βιομηχανίας. Κατά την πιο πρόσφατη περίοδο 1980-97 οι σχετικές συμβολές είναι 53,2% για τον τουρισμό και μόνον 4,6% για την μεταποίηση.

(η) Στην περίοδο 1981-1997 η αύξηση της απασχολήσεως στην τουριστική οικονομία ήταν 87,5%, έναντι μείωσης κατά 15% στην μεταποίηση και έναντι αύξησεως 9,2% στην συνολική απασχόληση.

(θ) Κατά την περίοδο 1980-97, περίοδο ταχείας αυξήσεως του μεριδίου των υπηρεσιών στο ΑΕΠ, οι υπηρεσίες ως σύνολο αύξησαν το μερίδιό από 49,5% σε 64,8% (αύξηση 29,9%). Ο τουρισμός αύξησε το μερίδιό του από 10,5% σε 18,4% (αύξηση 75%)

Οι ανωτέρω αριθμοί δείχνουν κατά τρόπο που δεν επιδέχεται αμφισβήτηση ότι ο τουρισμός έχει πάρει οριστικά την σκυτάλη ως πρωταγωνιστής στην αναπτυξιακή διαδικασία. Ενόψει δε του φυσικού και πολιτισμικού πλούτου που διαθέτει η χώρα, αλλά και του μεγέθους και της αυξήσεως της ζήτησεως παγκοσμίως, μπορεί να υποστηριχθεί χωρίς καμία υπερβολή, ότι το βασικό εμπόδιο ταχείας και συνεχούς αναπτύξεως του τουριστικού τομέα είναι η ταχύτητα, με την οποία γίνεται αξιοποίηση των πλουσιοπάροχα παρασχεθεισών από την φύση και την ιστορία σχετικών στοιχείων.

Σε αντίθεση με την συγκριτική σπουδαιότητα του τουρισμού υπό αναπτυξιακή έννοια, η κλαδική οικονομική πολιτική υπήρξε μυωπική, ακολουθούσα πρότυπο κλαδικής κατανομής των κρατικών πόρων υπαγορευόμενο από ιδεολογήματα, τα οποία προσβάλλουν βάνανυσα την οικονομική λογική. Όλες οι συγκρίσεις που γίνονται είτε στην κατανομή των τραπεζικών πιστώσεων, στις επιχορηγήσεις και επιδοτήσεις και στην τομεακή κατανομή των κοινοτικών κονδυλίων (3 ΚΠΣ), είτε στην κατανομή των κρατικών πόρων που κατευθύνονται στην δημιουργία της βασικής υποδομής της οικονομίας, καταδεικνύουν την έντονα μεροληπτική υπέρ της μεταποίησης κλαδική πολιτική.

Όλες οι ποσοτικές ενδείξεις που υπάρχουν όσον αφορά στο κόστος αναπτύξεως των διαφόρων κλάδων παραγωγής δείχνουν μονοσήμαντα, ότι ο τουρισμός, το δυναμικότερο κομμάτι της εθνικής οικονομίας, υπήρξε ο παρίας της παρέας. Η μεταποίηση, με μόνο 4,6% συμβολή στην ανάπτυξη κατά την περίοδο 1980-97, αντιπροσωπεύει σήμερα το 24,7% της τραπεζικής χρηματοδοτήσεως των κλάδων παραγωγής, έναντι 3,6% του τουρισμού, η συμβολή του οποίου στην ανάπτυξη ήταν 53,2%. Το δυσμενές της μεταχειρίσεως του τουρισμού από την οικονομική πολιτική καταγράφεται με ευκρίνεια στις σχετικές ποσότητες κεφαλαίων που διοχετεύθηκαν στην μεταποίηση από επιχορηγήσεις και άντληση κεφαλαίων από το χρηματιστήριο και τα κοινοτικά πλαίσια στηρίξεως. Υπερδιπλάσιες χορηγήσεις, πενταπλάσιες ενισχύσεις από τα Α' και Β' ΚΠΣ και περίπου διπλάσιες από το Γ' ΚΠΣ. Από το χρηματιστήριο η άντληση κεφαλαίων από την μεταποίηση είναι ακόμη μεγαλύτερη συγκριτικά και με το κοινωνικό κόστος εκφραζόμενο σε απώλεια σημαντικών κεφαλαίων των μικροεπενδυτών.

Τα ποσοτικά αποτελέσματα του ερευνητικού εγχειρήματος είναι, πράγματι, άκρως αποκαλυπτικά και επιτρέπουν όχι απλώς απόκτηση ασφαλούς γνώσεως για την συγκριτική ποσοτική σπουδαιότητα του τουριστικού τομέα, αλλά, το και σημαντικότερο, συνειδητοποίηση των ευθυνών πολιτείας και αμέσως εμπλεκομένων στην σχετική παραγωγική διαδικασία. Οι αριθμοί που παρήχθησαν υπογραμμίζουν με έμφαση το μέγεθος της σπατάλης πολύτιμων οικονομικών πόρων, οι οποίοι διετέθησαν σε μια προσπάθεια στηρίξεως μη βιώσιμων μακροπροθέσμως οικονομικών δραστηριοτήτων.

υπογραμμίζουν με έμφαση την ανάγκη αναπροσανατολισμού της κλαδικής οικονομικής πολιτικής, η οποία ακόμη και σήμερα είναι προσκολλημένη σε ιδεολογήματα και φαντασιώσεις φετιχιστικού τύπου περί εκβιομηχανίσεως και περί ιεραρχήσεως των κλάδων παραγωγής με βάση την «σπουδαιότητά» τους για την κοινωνία χωρίς καμία αναφορά στην οικονομική πραγματικότητα.

Ιδιαίτερα τονίζεται η συγκριτική ικανότητα του τουρισμού να δημιουργεί νέες θέσεις εργασίας. Οι σχέσεις κεφαλαίου/απασχολήσεως είναι 11,4 για την μεταποίηση έναντι μόνον 2,1 για τον τουρισμό. Οσοδήποτε μεγάλο στατιστικό σφάλμα και αν αναγνωρίσει κανείς στους συντελεστές αυτούς, ο τουρισμός παραμένει σε πολύ πιο ευνοϊκή θέση. Ο τουρισμός, εξάλλου, έχει πεδίο αναφοράς την μεγάλη και μεγεθυνόμενη διεθνή αγορά, ώστε χωρίς υπερβολή να μπορεί να υποστηριχθεί, ότι το βασικό εμπόδιο ταχείας και συνεχούς αναπτύξεως του τουριστικού τομέα είναι οι δυνατότητες της προσφοράς υπηρεσιών· υπηρεσιών ανταγωνιστικών σε τιμές και ποιότητα.

Στον βαθμό, λοιπόν, που δια της οικονομικής πολιτικής διοχετεύονται στην ιδιωτική οικονομία πόροι για προαγωγή της οικονομικής αναπτύξεως και καταπολέμηση της ανεργίας, πρώτη, υψίστης προτεραιότητος τυγχάνει ο τουρισμός. Αυτό πρέπει να γίνει ευρύτερα αντιληπτό, ώστε όχι μόνον οι κρατικώς κατανεμόμενοι πόροι αλλά και ορισμένες θεσμικές δομές να προσαρμοσθούν στις ανάγκες της κοινωνίας, που αδηρίτως πηγάζουν από την σχετική θέση του τουρισμού στην οικονομία.

Τα ποσοτικά ευρήματα δείχνουν μονοσήμαντα προς μία κατεύθυνση: την ανάγκη επαναπροσδιορισμού της κλαδικής πολιτικής από μηδενική βάση καθώς και προσαρμογής ορισμένων θεσμών στις ανάγκες της κοινωνίας, όπως αυτές

προσδιορίζονται από την δεσπόζουσα θέση του τουρισμού στην οικονομία. Επειδή η κρατική πολιτική δεν έχει απαλλαγεί από το σύνδρομο του αντιπαραγωγικού χαρακτήρα για τον τουρισμό (το τρίτο ΚΠΣ, αν και σημαντικά βελτιωμένο, αποτελεί επιβεβαίωση αυτού του ισχυρισμού), αποτελεί ζήτημα ζωτικής σημασίας για τον τουρισμό και την οικονομία να συνειδητοποιήσει και ο ίδιος ο τομέας την δύναμή του· δύναμη που πρέπει να εκφραστεί μέσα από κατάλληλα οργανωτικά σχήματα και αναθεώρηση της νομοθεσίας και των κυβερνητικών πρακτικών σε επίπεδο κοινωνικού διαλόγου.

Εκτίμηση Των Συνολικών Οικονομικών Επιπτώσεων

Εισαγωγή

Οι Ολυμπιακοί Αγώνες έχουν σημαντικές επιπτώσεις που κυρίως προέρχονται από τις επενδύσεις σε αθλητικές υποδομές (κατασκευές) , την πώληση εισιτηρίων και εισφορές από τηλεοπτικά δικαιώματα , καθώς και τα έσοδα από τις διεθνείς αφίξεις . Οι οικονομικές επιπτώσεις των Ολυμπιακών Αγώνων είναι η αύξηση της οικονομικής δραστηριότητας , η αύξηση της απασχόλησης και η αύξηση της παραγωγικότητας . Σκοπός της παρακάτω παρουσίασης είναι να παρουσιάσει προσεγγιστικές εκτιμήσεις των επιπτώσεων στο ακαθάριστο εγχώριο προϊόν και στην απασχόληση.

Είναι πραγματικά δύσκολο να εκτιμηθεί η οικονομική επίπτωση των Ολυμπιακών Αγώνων κυρίως διότι αφορά ένα μεγάλο χρονικό διάστημα από το 1998 – 2011 , για το οποίο δεν είναι εύκολο να εκτιμηθεί η οικονομική εξέλιξη χωρίς τους Αγώνες να έχουν βγει τα αποτελέσματά τους . Οι εκτιμήσεις που έγιναν για τις άλλες πόλεις , αλλά και η σχετική αρθρογραφία για το θέμα , έχει καταλήξει στο συμπέρασμα ότι υπάρχει μία υπερεκτίμηση των πραγματικών οικονομικών επιπτώσεων . Είναι πολύ σημαντικό να προσδιοριστεί με σαφήνεια το μακροοικονομικό περιβάλλον μέσα στο οποίο θα πραγματοποιηθούν όλες οι Ολυμπιακές δραστηριότητες όλων των εποχών . Μερικά από τα σημεία που θα πρέπει να ληφθούν υπόψη σε μια τέτοια προσέγγιση είναι τα ακόλουθα :

- Ο τρόπος με τον οποίο θα χρηματοδοτηθούν τα έργα που άμεσα συνδέονται με τους Ολυμπιακούς Αγώνες . Αν η χρηματοδότηση γίνει από ιδιώτες , μέσω του συστήματος αυτοχρηματοδότησης ή με εξωτερικό δανεισμό , έχει σημασία για τις μακροχρόνιες επιπτώσεις . Εξίσου σημαντικό είναι το χρονοδιάγραμμα των εισροών και εκροών . Στην περίπτωση της Βαρκελώνης , το Ολυμπιακό χωριό είχε πουληθεί σε ιδιώτες πριν καν αρχίσουν οι Αγώνες , μειώνοντας τα προβλήματα ρευστότητας . Ιδιαίτερη προσοχή θα πρέπει να δειχθεί και στο τι θεωρείται έργο για τους Ολυμπιακούς Αγώνες , διότι πολλές φορές συμπεριλαμβάνονται έργα που δεν έχουν άμεση σχέση με τους Αγώνες

Για παράδειγμα στην περίπτωση της Αθήνας τα μεγάλα έργα όπως το Αεροδρόμιο , το μετρό και άλλα δε μπορούν να θεωρηθεί ότι γίνονται για τους Αγώνες παράλο που είναι αναγκαία για τη σωστή οργάνωσή τους και συνέβαλλαν στην άριστη εξυπηρέτηση των αγώνων .

- Η σωστή εκτίμηση των επιπτώσεων θα πρέπει να λάβει υπόψη της τις συνθήκες που επικρατούν στην αγορά εργασίας . Αν δεν υπάρχει πρόβλημα ανεργίας όπως ήταν η περίπτωση της Ατλάντα το 1996 , τότε η αύξηση των δημόσιων κυρίως δαπανών λόγω των έργων για τους Αγώνες θα δημιουργήσει σοβαρές πληθωριστικές πιέσεις και αύξηση του κόστους εργασίας για όλους τους κλάδους της οικονομίας .
- Μια σημαντική επίδραση των Αγώνων είναι η αύξηση της παραγωγικότητας όλων των συντελεστών της παραγωγής αλλά ιδιαίτερος του συντελεστή εργασία . στο μακροχρόνιο διάστημα η αύξηση της παραγωγικότητας είναι η πιο σημαντική επίδραση και δυστυχώς δεν μπορεί να εκτιμηθεί επακριβώς .
- Όπως έχει ήδη αναφερθεί , οι Ολυμπιακοί Αγώνες αυξάνουν τη διεθνή άφιξη τουριστών από την προβολή που τυγχάνει η χώρα υποδοχής . Η εκτίμηση της οικονομικής αυτής δραστηριότητας απαιτεί συγκεκριμένες υποθέσεις για τη μέση δαπάνη και τη μέση διαμονή .

Η αναλυτική εκτίμηση των οικονομικών επιπτώσεων απαιτεί την ανάπτυξη ενός περιφερειακού οικονομετρικού υποδείγματος με ενσωματωμένο τον κλάδο Ολυμπιακοί Αγώνες . Κάτι τέτοιο συναντά ιδιαίτερες δυσκολίες διότι δεν υπάρχουν επαρκή και αξιόπιστα στοιχεία για να γίνουν οι κατάλληλες στατιστικές εκτιμήσεις και προσομοιώσεις .

Επίσης επειδή το χρονικό διάστημα για το οποίο θα πρέπει να γίνει η πρόβλεψη είναι πολύ μεγάλο (14 χρόνια) είναι πάρα πολύ δύσκολο να υπολογιστούν οι αναπόφευκτες διαρθρωτικές αλλαγές . Για παράδειγμα , στην περίπτωση της Ελλάδας η συμμετοχή της στην οικονομική και νομισματική ένωση το 2001 και η αναμενόμενη διερεύνηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης προς το τέλος της επόμενης δεκαετίας , δημιουργεί προϋποθέσεις σημαντικών διαρθρωτικών αλλαγών που πολύ δύσκολα μπορούν να ενσωματωθούν σε ένα μακροοικονομικό υπόδειγμα.

Παρακάτω θα γίνει μια αφιέρωση στην παρουσίαση των έργων που έγιναν , επίσης γίνεται μία εκτίμηση των αναμενόμενων χρηματικών εισροών από τους αλλοδαπούς τουρίστες που ήρθαν στην Ελλάδα την περίοδο 1998 – 2011 λόγω των Αγώνων . Επίσης , θα αναφερθούμε στις εκτιμήσεις από τα έσοδα των Αγώνων , τα εισιτήρια και τηλεοπτικά δικαιώματα και στις εκτιμήσεις που δόθηκαν για τις επιπτώσεις στο ΑΕΠ και στην απασχόληση . τέλος , θα δοθούν και ορισμένα συμπεράσματα ως προς το σύνολο των οικονομικών επιπτώσεων .

Ολυμπιακά έργα

Η εκτέλεση συγκεκριμένων έργων , των λεγόμενων και Ολυμπιακών έργων , ανατέθηκε σε ειδική εταιρεία με την ονομασία «Ολυμπιακά Έργα Α.Ε.» που είχε την ευθύνη της μελέτης της δημοπράτησης , της ανάθεσης και της επίβλεψης . Στον παρακάτω πίνακα δίνονται τα κυριότερα έργα που έγιναν ειδικά για τη φιλοξενία των Ολυμπιακών Αγώνων . Το σύνολο των επενδύσεων για τα έργα ανήλθε στα 217 δισεκατομμύρια για όλη την περίοδο από το 2001 έως και το 2004 .

Ολυμπιακά Έργα

ΈΡΓΟ	ΈΝΑΡΞΗ	ΠΡΟΒΛΕΠΟΜΕΝΗ ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΗ	ΚΟΣΤΟΣ(δισ.δρχ)
Ολυμπιακό χωριό	Ιούνιος 2001	Ιούνιος 2004	104
Πολυδύναμο αθλητικό κέντρο Φαλήρου	Ιούνιος 2001	Δεκέμβρης 2003	35
Ιππικό κέντρο	Αύγουστος 1999	Αύγουστος 2001	10
Κωπηλατοδρόμιο	Ιούνιος 2001	Μάρτιος 2003	10
Κέντρο ιστιοπλοΐας	Ιανουάριος 2001	Μάιος 2004	6
Γυμναστήριο Δραπετσώνας	Ιούλιος 2001	Δεκέμβριος 2003	4
Διάφορα μικρότερα έργα			15
Διάφορα έργα ανακαίνισης			33

Το πιο σημαντικό έργο ήταν το Ολυμπιακό Χωριό , για αυτό υπάρχει και μεγάλο ενδιαφέρον για τη χρήση που θα έχουν αυτές οι εγκαταστάσεις τώρα , μετά τους Αγώνες .

Τα υπόλοιπα έργα , όπως οι οδικές αρτηρίες , που έγιναν για την καλύτερη πρόσβαση σε όλες τις αθλητικές εγκαταστάσεις , δε θεωρείται ότι συνδέονται με τα Ολυμπιακά έργα.

Χρηματικές εισροές από Αλλοδαπούς τουρίστες

Η πιο σημαντική επίπτωση από την τέλεση των Ολυμπιακών Αγώνων είναι η συνεχής ροή παρακινούμενων και άμεσα ενδιαφερόμενων τουριστών κατά τη διάρκεια των Αγώνων αλλά κυρίως μετά την τέλεσή τους . Εκτιμάται ότι περίπου 6 εκατομμύρια αλλοδαποί – τουρίστες επισκέφτηκαν και θα επισκεφτούν τη χώρα μας την περίοδο 1998 –2011 . Ο παρακάτω πίνακας δίνει τον αριθμό των παρακινούμενων αφίξεων , την άμεση ζήτηση , τις δαπάνες ανά έτος και τη συνολική δαπάνη σε όλη τη διάρκεια της περιόδου .Για τον υπολογισμό της τουριστικής δαπάνης υποθέσαμε ότι η μέση διαμονή θα είναι 12 μέρες και η ημερήσια δαπάνη 100 δολάρια . Η μεγιστοποίηση των δαπανών των αλλοδαπών τουριστών επιτεύχθηκε το έτος των Αγώνων με 291 δισεκατομμύρια δραχμές . Για τη διευκόλυνση των υπολογισμών υποθέτουμε ότι όλα αυτά εκφράζονται σε τιμές 1999 και ότι οι μελλοντικές χρηματικές ροές εκφράζονται σε τιμές παρούσης αξίας .

Δαπάνες Αλλοδαπών Επισκεπτών , 1998 – 2011

Έτος	Αριθμός παρακινούμενων αφίξεων	Άμεση	Συνολική Δαπάνη (δισ. δρχ.)
1998	114.619	500	41
1999	246.238	1000	89
2000	389.736	1.500	141
2001	512.012	3.000	185
2002	677.078	6.000	246
2003	681.256	12.000	250
2004	720.375	87.000	291
2005	754.339	0	272
2006	595.835	0	215
2007	469.114	0	169
2008	314.414	0	113
2009	330.061	0	119
2010	171.823	0	62
2011	169.914	0	61

Προϋπολογισμός των Αγώνων

Οι Αγώνες θα δημιουργήσουν σημαντικά έσοδα που σύμφωνα με τη σύμβαση ανάληψης θα ανέλθουν στο 1.89 δισεκατομμύρια δολάρια. Στον παρακάτω πίνακα δίνονται διάφορες κατηγορίες εσόδων και τα αντίστοιχα ποσοστά τους .

Προϋπολογισμός Εσόδων Διοργάνωσης Ολυμπιακών Αγώνων

Πηγή εσόδων	Δολάρια (εκατ.)	ΗΠΑ	Δραχμές	ποσοστό
Τηλεοπτικά και ραδιοφωνικά Δικαιώματα	630		189	33,33
Μικτές επιχειρήσεις	515		155	27,25
Πωλήσεις εισιτηρίων	190		57	10,05
Χορηγίες – Παροχές	105		32	5,56
Προγράμματα Licensing / Merchandising	38		11	2,01
Λοταρίες και κρατική υποστήριξη	125		38	6,61
Νομίσματα και γραμματόσημα	57		17	3,02
Λοιπά έξοδα	230		69	12,17

Η πιο σημαντική πηγή εσόδων ήταν από τα τηλεοπτικά και ραδιοφωνικά δικαιώματα που αντιστοιχεί στο 33,3% των συνολικών εσόδων , από μικτές επιχειρήσεις 27,5% , από πωλήσεις εισιτηρίων 10,05% .

Οι δαπάνες διοργάνωσης των Αγώνων ταξινομήθηκαν σε τρεις μεγάλες κατηγορίες : γενικής διεύθυνσης των αγώνων, κατασκευαστικές δαπάνες , λειτουργικές δαπάνες . Οι πιο σημαντικές δαπάνες ήταν οι λειτουργικές δαπάνες που αντιπροσώπευαν το 52% των συνολικών δαπανών .

Θα πρέπει να διευκρινιστεί ότι οι κατασκευαστικές δαπάνες των 187 δις . δραχμών αντιστοιχούν στις εκτιμήσεις του 1995. Σήμερα, οι δαπάνες αυτές εκτιμήθηκαν στα 220 δις. δρχ. ,όπως αναλύθηκαν και σε παραπάνω πίνακα.

Προϋπολογισμός Εξόδων Διοργάνωσης Ολυμπιακών Αγώνων

Κατηγορία Εξόδων	Δολάρια (εκατ .)	ΗΠΑ	Δραχμές (δις.)	Ποσοστό %
Γενικής διεύθυνσης αγώνων	235		71	12.43
Κατασκευαστικές δαπάνες	624		187	33.01
Λειτουργικές δαπάνες	981		294	51.97
Απρόβλεπτα έξοδα	50		15	2.65

Πηγή : Σύμβαση ανάληψης της Ολυμπιάδας

Εκτίμηση των Οικονομικών επιπτώσεων

Η εκτίμηση των επιπτώσεων στο ΑΕΠ θα υπολογιστεί με βάση διαφορετικούς πολλαπλασιαστές για κάθε είδος δαπάνης . Τρεις πολλαπλασιαστές δαπανών χρησιμοποιήθηκαν . Για τις επενδυτικές δαπάνες υποθέσαμε ότι ο πολλαπλασιαστής είναι 1,8 , για τις λειτουργικές δαπάνες από την οργάνωση των Αγώνων είναι 1,2 και για τις τουριστικές δαπάνες 1,5 . Για τις επενδυτικές δαπάνες υποθέσαμε ότι ισοκατανέμονται την περίοδο 2001 – 2004 . Για τις λειτουργικές – οργανωτικές δαπάνες υποθέσαμε ότι αυξάνουν γεωμετρικά , με παραπάνω από το μισό των δαπανών (60%) να πραγματοποιείται το 2004 .

Επίπτωση στο σύνολο της οικονομικής δραστηριότητας , 1998-2011

Έτος	Τουριστική δαπάνη πολ/στής :1,5	Επενδυτική δαπάνη πολ/στής :1,8	Λειτουργικές Οργανωτικές Δαπάνες πολ/στής :1,2	ΑΕΠ	ΑΕΠ (%1999)	ΑΠΑΣΧΟΛΗΣ (ΧΙΛ.)
1998	62	0	1	63	0,2	7
1999	134	0	6	140	0,4	15
2000	211	0	12	223	0,6	23
2001	278	65	24	367	1,0	39
2002	369	130	48	547	1,4	57
2003	374	130	96	600	1,6	63
2004	436	65	269	770	2,0	81
2005	407	0	0	407	1,1	43
2006	322	0	0	322	0,9	34
2007	253	0	0	253	0,7	27
2008	170	0	0	170	0,4	18
2009	178	0	0	178	0,5	18
2010	93	0	0	93	0,2	10
2011	92	0	0	92	0,2	10

Η εκτίμηση για το ΑΕΠ ανέρχεται στα 38 τρισεκατομμύρια δραχμές . Χρησιμοποιώντας τα διαθέσιμα στοιχεία του 1997 , υπολογίστηκε ότι η μέση παραγωγικότητα της εργασίας στον τομέα των υπηρεσιών είναι 9,5 εκατομμύρια . Η εκτίμηση αυτή χρησιμοποιήθηκε για τον υπολογισμό της επίπτωσης στην απασχόληση.

Επίπτωση στο Ακαθάριστο Εγγώριο Προϊόν

Η επίπτωση στο ΑΕΠ κατέληξε πολύ σημαντική το έτος των Αγώνων που έφτασε στο 2,0 % σε τιμές του ΑΕΠ το 1999 . Για το σύνολο της περιόδου , αναμένεται μία αύξηση της τάξης του 11% που σε ετήσια βάση αντιστοιχεί σε 0,8%.

Απασχόληση

Οι Ολυμπιακοί Αγώνες δημιούργησαν και θα δημιουργήσουν 445 χιλιάδες θέσεις εργασίας για την περίοδο 1998 – 2011 . Η μέγιστη τιμή επιτυγχάνεται το 2004 όπου δημιουργήθηκαν 81 χιλιάδες θέσεις εργασίας .

Συμπεράσματα

Οι Ολυμπιακοί Αγώνες έχουν σημαντικές οικονομικές επιπτώσεις που οφείλονται στις επενδύσεις σε αθλητικές υποδομές που έγιναν πριν τους Αγώνες , στη συνεχή άφιξη των παρακινούμενων αλλοδαπών τουριστών και στα λειτουργικά έξοδα που έγιναν στη διάρκεια των Αγώνων .

Η εκτίμηση της μελέτης είναι ότι κατά μέσο όρο οι Ολυμπιακοί Αγώνες πρόσθεσαν γύρω στο 0,8% στο ρυθμό αύξησης του ΑΕΠ και δημιούργησαν 445 χιλιάδες θέσεις εργασίας . Το έτος των Αγώνων , το 2004 , η επιπλέον αύξηση στο ΑΕΠ έφτασε το 2% . Αν και δεν εκτιμήθηκε στην παρούσα μελέτη , οι κλάδοι της οικονομίας που αναμένεται να έχουν τα μεγαλύτερα οφέλη από την τέλεση των Αγώνων στη Ελλάδα είναι των κατασκευών και οι συναφείς προς αυτές βιομηχανίες (τσιμέντου , μετάλλου) , μεταφορών , τηλεπικοινωνιών και ξενοδοχειακών υπηρεσιών , όπως και τελικά και είχαν .

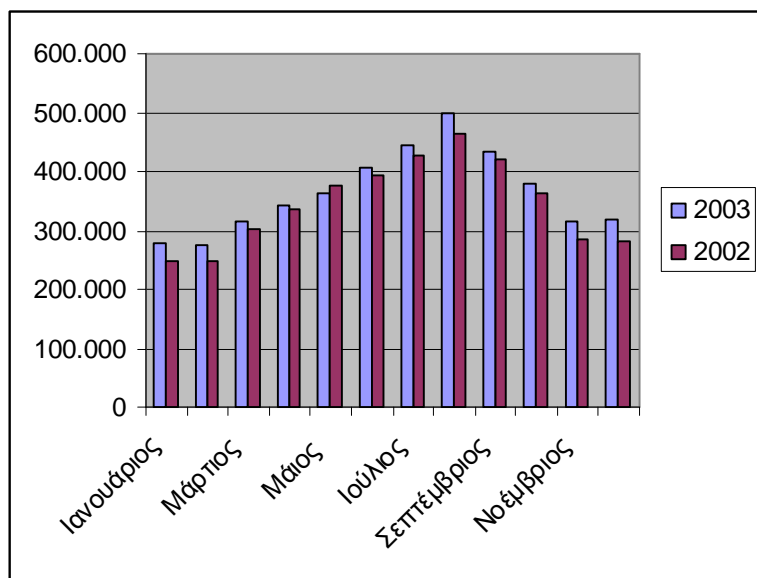
Οι Ολυμπιακοί Αγώνες δεν αυξάνουν μόνο τους οικονομικούς δείκτες αλλά είχαν σημαντικές επιδράσεις και στην κοινωνική ευημερία. Ιδιαίτερος , η Ολυμπιάδα της Αθήνας σε συνδυασμό με την πολιτιστική Ολυμπιάδα αναμένεται να φέρει σημαντικά στην αύξηση του γοήτρου και της ευημερίας όχι μόνο της Ελλάδος , αλλά ολοκλήρου του κόσμου , Η παγκόσμια αθλητική κοινότητα αναμένει από την Ελλάδα την οργάνωση Αγώνων που η έμφαση θα δίνεται όχι στις οικονομικές παραμέτρους , αλλά στην πανανθρώπινη αξία της ευγενούς άμιλλας.

Τουριστικές επιπτώσεις

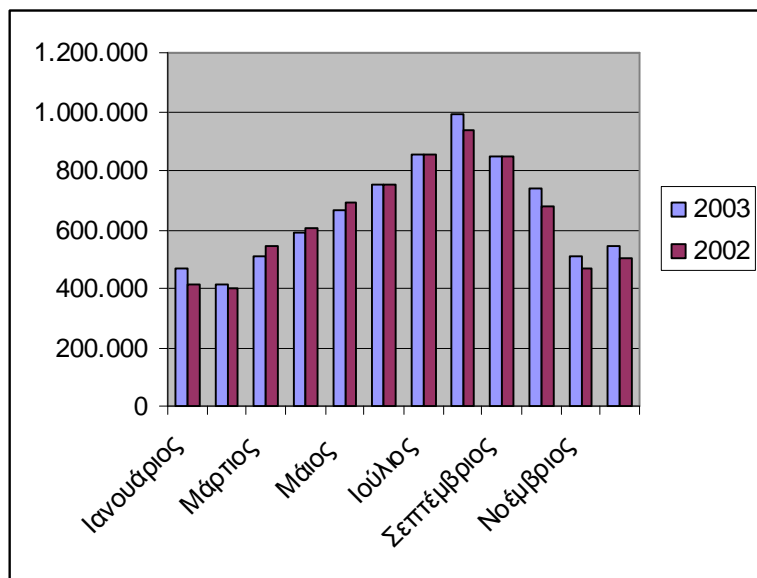
ΜΗΝΙΑΙΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΠΙΒΑΤΙΚΗΣ ΚΙΝΗΣΗΣ 2003

ΕΠΙΒΑΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΗ	Εσωτερικού			Εξωτερικού			Συνολική Κίνηση		
	2003	2002	%	2003	2002	%	2003	2002	%
			2003/ 2002			2003/ 2002			2003/ 2002
Ιανουάριος	277.348	248.235	11,7%	470.932	410.482	14,7%	748.280	658.717	13,6%
Φεβρουάριος	273.203	248.290	10,0%	412.633	397.406	3,8%	685.836	645.696	6,2%
Μάρτιος	313.707	302.518	3,7%	507.368	539.968	-6,0%	821.075	842.486	-2,5%
Απρίλιος	342.153	334.893	2,2%	588.876	603.426	-2,4%	931.029	938.319	-0,8%
Μάιος	362.564	376.997	-3,8%	667.268	688.164	-3,0%	1.029.832	1.065.161	-3,3%
Ιούνιος	408.248	394.658	3,4%	752.991	754.549	-0,2%	1.161.239	1.149.207	1,0%
Ιούλιος	445.205	425.799	4,6%	856.385	857.116	-0,1%	1.301.590	1.282.915	1,5%
Αύγουστος	497.211	464.440	7,1%	988.160	937.785	5,4%	1.485.371	1.402.225	5,9%
Σεπτέμβριος	433.756	421.249	3,0%	849.270	848.218	0,1%	1.283.026	1.269.467	1,1%
Οκτώβριος	379.013	362.128	4,7%	741.076	679.895	9,0%	1.120.089	1.042.023	7,5%
Νοέμβριος	313.561	283.291	10,7%	507.716	465.939	9,0%	821.277	749.230	9,6%
Δεκέμβριος	319.289	279.855	14,1%	544.461	502.207	8,4%	863.750	782.062	10,4%
Σύνολο 2003	4.365.258	4.142.353	5,4%	7.887.136	7.685.155	2,6%	12.252.394	11.827.508	3,6%

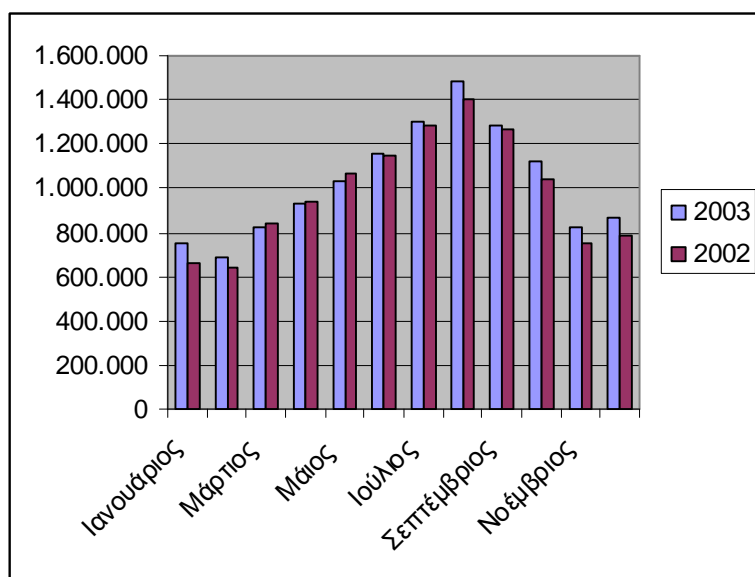
ΕΠΙΒΑΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΗ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ

ΕΠΙΒΑΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΗ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ

ΣΥΝΟΛΟ ΕΠΙΒΑΤΙΚΗΣ ΚΙΝΗΣΗΣ

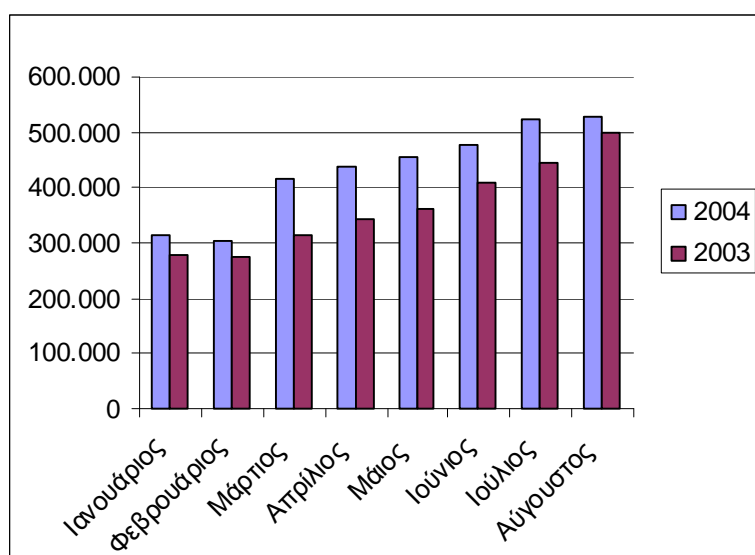

Όπως παρατηρούμε από τα παραπάνω διαγράμματα, η επιβατική κίνηση το 2003 έχει θετική μεταβολή σε σχέση με το 2002 τόσο στην επιβατική κίνηση του εξωτερικού όσο και στην επιβατική κίνηση του εσωτερικού. Είναι ολοφάνερος ο εποχικός χαρακτήρας των μετακινήσεων και αποκαλύπτει και τον εποχικό χαρακτήρα της τουριστικής κίνησης στην Ελλάδα, καθώς βλέπουμε ότι οι μετακινήσεις πυκνώνουν κατά τη διάρκεια της θερινής περιόδου. Βέβαια ίσως οι αριθμοί των μετακινήσεων να μην αντιπροσωπεύουν τις προσδοκίες μας εν' όψη μάλιστα και του επόμενου καλοκαιριού όπου θα φιλοξενούσαμε τους Ολυμπιακούς Αγώνες, αλλά αν λάβουμε υπόψη και τους εξωγενείς παράγοντες που επηρεάζουν το τουριστικό φαινόμενο σε παγκόσμιο επίπεδο, όπως τρομοκρατικά χτυπήματα, πόλεμοι, μεταδοτικές ασθένειες και άλλα, το γεγονός ότι οι ποσοστιαίες μεταβολές είναι κατά βάση θετικές είναι αρκετά αισιόδοξο μήνυμα.

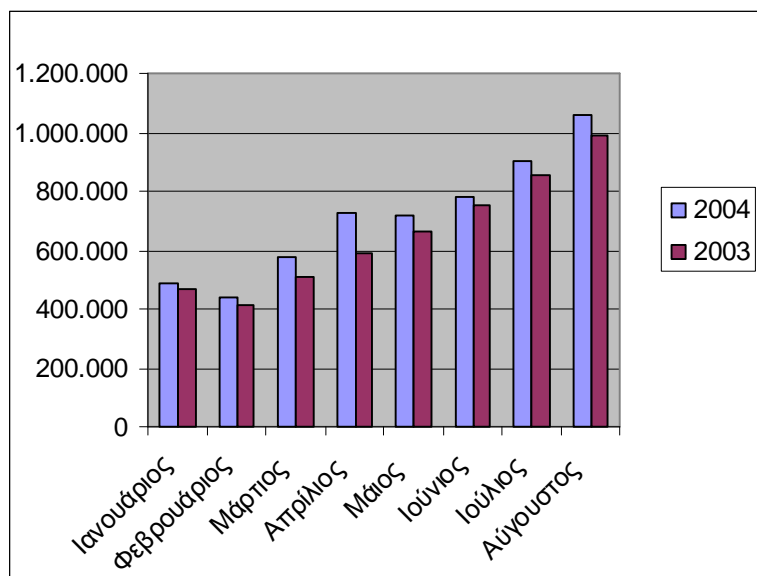
ΜΗΝΙΑΙΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΠΙΒΑΤΙΚΗΣ ΚΙΝΗΣΗΣ 2004

Επιβατική Κίνηση	Εσωτερικού			Εξωτερικού			Συνολική Κίνηση		
	2004	2003	% 2004/2003	2004	2003	% 2004/2003	2004	2003	% 2004/2003
Ιανουάριος	314.522	277.348	13,4%	489.070	470.932	3,9%	803.592	748.280	7,4%
Φεβρουάριος	303.243	273.203	11,0%	438.424	412.633	6,3%	741.667	685.836	8,1%
Μάρτιος	417.029	313.707	32,9%	574.277	507.368	13,2%	991.299	821.075	20,7%
Απρίλιος	437.175	342.153	27,8%	728.238	588.876	23,7%	1.165.413	931.029	25,2%
Μάιος	454.534	362.564	25,4%	716.090	667.268	7,3%	1.170.624	1.029.832	13,7%
Ιούνιος	476.990	408.248	16,8%	779.269	752.991	3,5%	1.256.259	1.161.239	8,2%
Ιούλιος	524.138	445.205	17,7%	898.751	856.385	4,9%	1.422.889	1.301.590	9,3%
Αύγουστος	527.529	497.211	6,1%	1.055.236	988.160	6,8%	1.582.765	1.485.371	6,6%
Σύνολο	3.454.963	2.919.639	18,3%	5.679.067	5.244.613	8,3%	9.134.030	8.164.252	11,9%

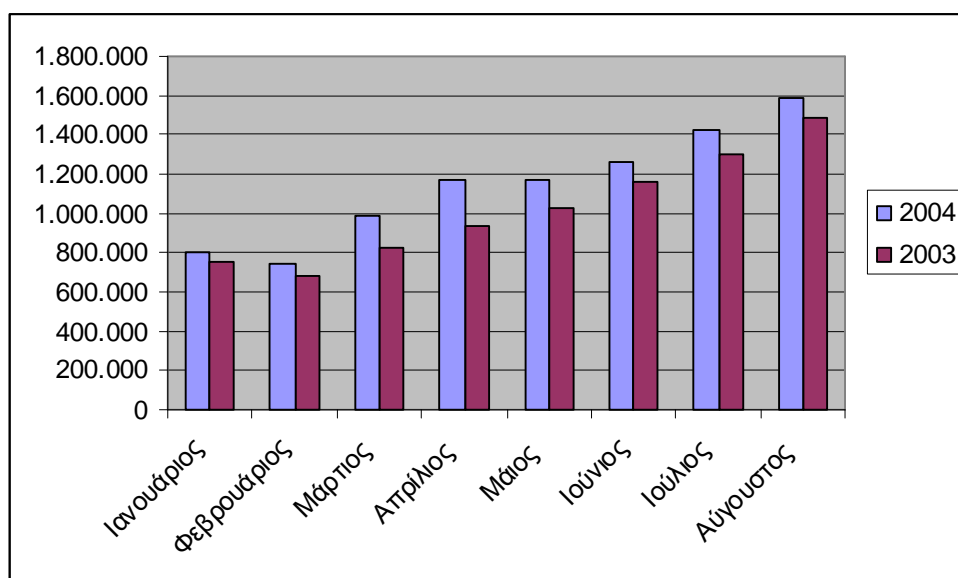
ΕΠΙΒΑΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΗ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ

ΕΠΙΒΑΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΗ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ

ΣΥΝΟΛΟ ΕΠΙΒΑΤΙΚΗΣ ΚΙΝΗΣΗΣ

Κατά τη διάρκεια του πρώτου εξαμήνου του 2004 παρατηρούμε μια συνηθισμένη αύξηση στις μετακινήσεις μέσω του διεθνούς αερολιμένα Ελευθέριος Βενιζέλος. Αυτό μπορεί να εξηγηθεί εύκολα αν λάβουμε υπόψη μας ότι τους πέντε

μήνες που προηγήθηκαν της έναρξης των Ολυμπιακών Αγώνων ήταν αναμενόμενο να έχουμε χαμηλότερους ρυθμούς αύξησης της επιβατικής κίνησης γιατί όσοι τουρίστες είχαν σκοπό να έρθουν στην Ελλάδα, θα περίμεναν τους Ολυμπιακούς Αγώνες ενώ όσοι δεν είχαν σκοπό να παρακολουθήσουν τους Αγώνες θα αποθαρρύνθηκαν, τόσο από την πιθανή πολυκοσμία όσο και από την ιλιγγιώδη αύξησης των τιμών. Επίσης αρνητικό ρόλο έπαιξαν τόσο τα δημοσιεύματα που ήθελαν την Ελλάδα να ακυρώνει τους Ολυμπιακούς Αγώνες έστω και την τελευταία στιγμή όσο και το ζήτημα της ασφάλειας ιδιαίτερα μετά και το τρομοκρατικό χτύπημα στο μετρό της Μαδρίτης λίγους μήνες πριν την έναρξη των Ολυμπιακών Αγώνων.

Ωστόσο είναι διάχυτη πλέον η αισιοδοξία στους αρμόδιους φορείς του τουρισμού, διότι από τη στιγμή που η Ελλάδα διοργάνωσε με απόλυτη επιτυχία και ασφάλεια τους Ολυμπιακούς Αγώνες του 2004, είναι σχεδόν βέβαιο ότι τελικά θα έχουμε θετικά αποτελέσματα από την ανάληψη των Ολυμπιακών και η τουριστική βιομηχανία στην Ελλάδα θα ανακάμψει τα επόμενα χρόνια ξεκινώντας από το καλοκαίρι που ακολουθεί.

Στατιστικά στοιχεία για την πληρότητα των ξενοδοχείων της Αθήνας

Η απόδοση των ξενοδοχείων αναπτύχθηκε στην Αθήνα κατά τη διάρκεια των Ολυμπιακών Αγώνων με ρεκόρ στα έσοδα ανά διαθέσιμο δωμάτιο. Παρά το ελικοειδές κόστος και τις προετοιμασίες της τελευταίας στιγμής, η Ολυμπιακή επιτροπή του Αθήνα 2004 μπορεί να είναι περήφανη για τη διοργάνωση επιτυχών Ολυμπιακών Αγώνων. Οι Αγώνες έδωσαν στην Αθήνα την ευκαιρία να βελτιώσει την εικόνα της και να επαναπροσδιοριστεί ως μια από τις σπουδαίες Ευρωπαϊκές πρωτεύουσες. Αυτό θα πρέπει να εξακολουθήσει να έχει θετικά αποτελέσματα στην πληρότητα των ξενοδοχείων για αρκετά χρόνια ακόμα.

Κάποιοι ξενοδόχοι στην Αθήνα περίμεναν υψηλή ζήτηση ξεκινώντας από λίγους μήνες πριν τους Ολυμπιακούς Αγώνες δηλαδή τον Ιούνιο και τον Ιούλιο. Παρόλα αυτά, σύμφωνα με τα στατιστικά στοιχεία, αυτή η προσδοκώμενη ζήτηση δεν πραγματοποιήθηκε. Τα στατιστικά στοιχεία του 2004 δείχνουν ότι τα έσοδα ανά διαθέσιμο δωμάτιο αυξήθηκαν κατά 12,5 % σε σύγκριση με τον προηγούμενο χρόνο για το μήνα Ιούλιο, αυτό όμως αντικατοπτρίζει τη χαμηλά απόδοση του 2003.

Η αύξηση στα έσοδα ανά διαθέσιμο δωμάτιο δημιουργήθηκε βελτιώνοντας τη μέση τιμή των δωματίων και όχι αυξάνοντας τη ζήτηση ενώ το επίπεδο πληρότητας εξακολουθούσε να μένει κάτω από 60 %.

Μόλις οι Ολυμπιακοί Αγώνες άρχισαν επισήμως στις 13 Αυγούστου, η εικόνα άλλαξε δραματικά. Τα πιο πρόσφατα στατιστικά στοιχεία δείχνουν ότι στην Αθήνα τον Αύγουστο τα έσοδα ανά δωμάτιο εκτινάχθηκαν 489 % σε σύγκριση με τον προηγούμενο χρόνο. Η αύξηση οφείλεται κυρίως στο γεγονός ότι η μέση τιμή των δωματίων αυξήθηκε κατά 261 %, δηλαδή περίπου έφτασε τα 398,00 € καθώς οι ξενοδοχοί εκμεταλλεύτηκαν την υψηλή ζήτηση σε συνδυασμό με την περιορισμένη προσφορά στο κέντρο της πόλης.

ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ 2004						
	ΠΛΗΡΟΤΗΤΑ		ΜΕΣΗ ΤΙΜΗ ΔΩΜΑΤΙΟΥ		ΈΣΟΔΑ ΑΝΑ ΔΩΜΑΤΙΟ	
	%	ΜΕΤΑΒΟΛΗ '03-'04 (%)	%	ΜΕΤΑΒΟΛΗ '03-'04 (%)	%	ΜΕΤΑΒΟΛΗ '03-'04 (%)
ΑΘΗΝΑ	84,4	51,86	398	261	335	489

Συνήθως, όταν μια πόλη φιλοξενεί τους Ολυμπιακούς Αγώνες, υπάρχει μια μεγάλη αύξηση στην προσφορά δωματίων έτσι ώστε να αντεπεξέλθει άξια στην αύξηση της ζήτησης. Και η Βαρκελώνη και το Σίδνεϋ αύξησαν την προσφορά τους περίπου κατά 30 %. Παρά την άρση της απαγόρευσης για την ανάπτυξη της ξενοδοχειακής βιομηχανίας, το 2000, λόγω της υψηλής τιμής της γης και της έλλειψης διαθέσιμου χώρου, η Αθήνα δεν ακολούθησε το παράδειγμα των παλαιότερων Ολυμπιακών πόλεων.

Για να αναπληρώσουν τον μικρό αριθμό δωματίων, οι διοργανωτές παρείχαν εναλλακτική διαμονή για τους επισκέπτες, όπως σπίτια ιδιωτών και έντεκα κρουαζιερόπλοια μεταξύ των οποίων και το Queen Mary 2, το μεγαλύτερο κρουαζιερόπλοιο του κόσμου. Μ' αυτό τον τρόπο και εφόσον η προσφορά δεν αυξήθηκε, η Αθήνα δεν θα βρεθεί στη δυσάρεστη θέση να μειωθεί η πληρότητα των ξενοδοχείων της τόσο όσο και στη Βαρκελώνη και στο Σίδνεϋ.

Η Ελλάδα είχε 12.000.000 επισκέπτες κατά το 2003, δηλαδή 1.000.000 παραπάνω από τον πληθυσμό της. Δυστυχώς όμως από το 2001 που εισήχθη το Ευρώ ως επίσημο νόμισμα της χώρας, μειώθηκε ο αριθμός επισκεπτών καθώς η Ελλάδα έπρεπε να ανταγωνιστεί φθηνότερους προορισμούς στη Μεσόγειο όπως η Κροατία και η Τουρκία.

Πριν το 2004 υπήρχαν μεγάλες προσδοκίες ότι οι Ολυμπιακοί Αγώνες θα βοηθούσαν στην αύξηση του αριθμού επισκεπτών. Η τουριστική βιομηχανία εκτιμούσε ότι θα επισκέπτονταν τη χώρα 2.000.000 επιπλέον επισκέπτες, κατά τη διάρκεια του καλοκαιριού, αλλά τα στατιστικά στοιχεία δείχνουν ότι αφίχθησαν λιγότεροι από τους μισούς.

Πρόσφατες μελέτες για τα στατιστικά στοιχεία του 2004, δείχνουν μείωση του αριθμού επισκεπτών κατά 12 % σε σχέση με το 2003 για το μήνα Ιούλιο. Αυτό δεν αποτελεί έκπληξη καθώς πολλοί πιθανοί τουρίστες θέλησαν να αποφύγουν την πολυκοσμία, αλλά και την αύξηση των τιμών λόγω των Ολυμπιακών Αγώνων.

Στην περίπτωση της Αθήνας φαίνεται ότι έπαιξαν πόλο και οι ανυσηχίες για την ασφάλεια αλλά και η κινδυνολογία για την ολοκλήρωση ή όχι των Ολυμπιακών έργων. Παρόλα αυτά όμως η επιτυχία τελικά των Αγώνων δεν πρέπει να υποτιμηθεί. Οι Ολυμπιακοί Αγώνες βοήθησαν την Ελλάδα να ανυψώσει το προφίλ της και το κύρος της στα μάτια όλων.

Πρόσφατες μελέτες, αναφέρουν ότι ήδη οι κρατήσεις για τον Σεπτέμβρη και τον Οκτώβρη είναι αυξημένες κατά 10% σε σχέση με το 2003. Το κόστος για την Ελλάδα, για την διοργάνωση των Ολυμπιακών Αγώνων αναμένεται να φτάσει τα 10 δισεκατομμύρια Ευρώ δηλαδή περίπου τα διπλά από την αρχική πρόβλεψη που ήταν 4,6 δισεκατομμύρια Ευρώ. Μεγάλος αριθμός χρημάτων διοχετεύθηκε στη βελτίωση της κυκλοφορίας αλλά και στα έργα υποδομής μέσα και έξω από την πόλη. Αυτές οι επενδύσεις όμως στα έργα υποδομής θα εξακολουθήσουν να ωφελούν την πόλη για πολλά χρόνια ακόμα.

Στατιστικά στοιχεία για την πληρότητα των ξενοδοχείων της Θεσσαλονίκης

Στον παρακάτω πίνακα παραθέτουμε την πληρότητα των ξενοδοχείων της Θεσσαλονίκης κατά τη διάρκεια των Ολυμπιακών Αγώνων. Επιλέξαμε τη Θεσσαλονίκη για δύο λόγους. Πρώτον γιατί είναι η μόνη από τις περιφερειακές Ολυμπιακές Πόλεις που έχει συγκεντρώσει έγκυρα στατιστικά στοιχεία από συλλογικό φορέα.. Δεύτερον γιατί θεωρήσαμε σκόπιμο να αναφέρουμε και μία άλλη Ολυμπιακή πόλη εκτός από την Αθήνα για να μας δώσει μια εικόνα για το αν και πόσο επηρεάστηκαν οι υπόλοιπες πόλεις από τη διοργάνωση των Ολυμπιακών Αγώνων.

	ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ					
	Πληρότητα ατόμων			Πληρότητα δωματίων		
Κατηγορία	2004	2003	%	2004	2003	%
Λουξ	30,63%	41,12%	-25,51%	38,10%	49,35%	-22,80%
A'	29,98%	38,64%	-22,42%	34,90%	42,14%	-17,18%
B'	38,54%	42,92%	-10,18%	46,77%	46,51%	0,55%
Γ'	40,22%	49,95%	-19,47%	43,20%	52,71%	-18,04%
Δ'	33,89%	38,99%	-13,07%	46,43%	48,61%	-4,49%
E'	36,51%	40,97%	-10,89%			
Σύνολο	34,34%	42,00%	-18,24%	40,47%	46,37%	-12,71%

Όπως παρατηρούμε, στον πίνακα, κατά τη διάρκεια του Αυγούστου, παρατηρούμε πτώση στα πληρότητες τόσο των ατόμων όσο και των δωματίων, σε όλες τις κατηγορίες ξενοδοχείων. Μόνη εξαίρεση είναι η πληρότητα των δωματίων σε ξενοδοχεία B' κατηγορίας όπου παρατηρούμε μικρή αύξηση ίση με μισή ποσοστιαία μονάδα. Αυτό είναι ίσως δείγμα της εικόνας που παρουσίασε όλη η χώρα κατά τη διάρκεια του καλοκαιριού. Εφόσον η Θεσσαλονίκη είχε Ολυμπιακό ενδιαφέρον και παρόλα αυτά είχε μείωση στον αριθμό επισκεπτών, τα υπόλοιπα τουριστικά αξιοθέατα της χώρας θα είχαν να αντιμετωπίσουν το ίδιο πρόβλημα.

Βέβαια επειδή η συγκέντρωση και η μελέτη των στατιστικών στοιχείων είναι μια χρονοβόρα διαδικασία, είναι πολύ νωρίς ακόμα, από χρονολογικής άποψης, για να είμαστε σε θέση να βγάλουμε σαφή και αντιπροσωπευτικά συμπεράσματα. Ωστόσο αυτό που χαρακτήρισε το φετινό καλοκαίρι είναι η πρωτοφανής, για τα μέχρι σήμερα δεδομένα, αύξηση της τουριστικής ζήτησης στην Αθήνα, που όμως δικαιολογείται απόλυτα από την διοργάνωση των Ολυμπιακών Αγώνων. Και παρόλο που στην περίπτωση της Ελλάδας υπήρχαν άλλες τέσσερις Ολυμπιακές Πόλεις (Βόλος, Ηράκλειο, Θεσσαλονίκη, Πάτρα) φαίνεται ότι το ενδιαφέρον συγκεντρώθηκε αποκλειστικά και μόνο στην Αθήνα που ήταν και το επίκεντρο βέβαια όλων των Ολυμπιακών δραστηριοτήτων.

Οφέλη στην τουριστική αγορά

Οι Ολυμπιακοί Αγώνες μπορούν να θεωρηθούν ως ένα Τουριστικό Αθλητικό γεγονός το πιο σημαντικό αυτής της κατηγορίας . Η ανάληψη της οργάνωσης τέτοιων γεγονότων , πολλές φορές , γίνεται με αντικειμενικό σκοπό την τουριστική ανάπτυξη μιας χώρας ή περιοχής .

Γενικά , τα οφέλη από την οργάνωση τέτοιων εκδηλώσεων είναι :

1. Η προσέλκυση τουριστών υψηλού εισοδήματος και η δημιουργία μιας μόνιμης τουριστικής πελατείας.
2. Η δημιουργία μιας ευνοϊκής τουριστικής εικόνας για τη χώρα προορισμού.
3. Η δημιουργία και ο εκσυγχρονισμός των τουριστικών υποδομών .
4. Η χρησιμοποίηση των διεθνών μέσων επικοινωνίας για ένα μεγάλο χρονικό διάστημα για τη μετάδοση διαφόρων μηνυμάτων .
5. Η δημιουργία εξειδικευμένου ανθρώπινου δυναμικού στους οργανωτικούς , χρηματοοικονομικούς και διοικητικούς τομείς , με ιδιαίτερη έμφαση στη τέλεση ειδικών γεγονότων (events) .

Οι Ολυμπιακοί Αγώνες μπορούν , αν αξιοποιηθούν κατάλληλα , να έχουν σημαντική και διαρκή επίπτωση στην τουριστική οικονομία μιας χώρας . Το σύνολο των επιδράσεων μπορεί να ταξινομηθεί σε **τρεις κατηγορίες** ανάλυσης των επιπτώσεων :

- Η Ολυμπιακή Αγορά.
- Η εσωτερική Τουριστική Αγορά .
- Η Διεθνής Τουριστική Αγορά .

Α) Η Ολυμπιακή αγορά

Η Ολυμπιακή Αγορά περιλαμβάνει ένα πλέγμα οικονομικών δραστηριοτήτων που είναι το αποτέλεσμα της οργάνωσης αυτού του ειδικού τουριστικού αθλητικού γεγονότος . Απαιτείται αρκετός χρόνος , αλλά και σημαντικοί χρηματικοί πόροι για τις δραστηριότητες που άμεσα σχετίζονται με το γεγονός , όπως :

Αρχές μάρκετινγκ , κύρια όμως προβολής και δημοσίων σχέσεων ,

Χρηματοδοτήσεις και χορηγίες ,

Εισιτήρια και άλλες υπηρεσίες για τους θεατές ,

Μεταφορά και καταλύματα για τους θεατές ,τους αθλητές , τους επισήμους ,

Ασφάλεια και υπηρεσίες έκτακτων αναγκών και ,

Προετοιμασία των αθλητικών και έκτακτων άλλων εγκαταστάσεων .

Για κάθε Ολυμπιάδα , για την εκτέλεση των παραπάνω δραστηριοτήτων, συστήνεται ειδικός οργανισμός που δημιουργεί χιλιάδες θέσεις εργασίας και μεγάλη οικονομική δραστηριότητα στην περιοχή , όπως η Αθήνα 2004 .

Β) Η Εσωτερική Τουριστική Αγορά

Η επίδραση στη εσωτερική τουριστική αγορά είναι σημαντική για μεγάλες τουριστικές χώρες , όπως οι ΗΠΑ και η Αυστραλία . Για την περίπτωση της Αθήνας , η επίπτωση αυτή , από διάφορες εκτιμήσεις και αποτελέσματα , δεν εκτιμάται ότι θα προκύψει πολύ σημαντική , τουλάχιστον όσο αφορά στην τουριστική επίπτωση . Η Ελλάδα είναι , γεωγραφικά και πληθυσμιακά , η μικρότερη χώρα που έχει αναλάβει την τέλεση ενός τέτοιου μεγάλου αθλητικού γεγονότος . Από αυτή την άποψη , η Ελλάδα μπορεί να θεωρηθεί και υπήρξε μία «πόλη»που ανέλαβε την τέλεση των Αγώνων .

Γ) Η Διεθνής Τουριστική Αγορά

Η επίδραση των Αγώνων στη Διεθνή Τουριστική Αγορά είναι διαχρονική και ξεκινά από την ανάληψη των αγώνων και διαρκεί και μερικά χρόνια μετά τους Αγώνες όσο αφορά τη χώρα που τελέστηκαν . Στην περίπτωση της Αθήνας , η σχετική περίοδος καλύπτει το χρονικό διάστημα από το 1998 – 2011 . Οι διεθνείς επισκέπτες μπορούν να ταξινομηθούν στις ακόλουθες κατηγορίες :

- Επισκέπτες πριν τους Αγώνες
- Επισκέπτες – Θεατές των Αγώνων
- Επισκέπτες που προσελκύονται στη χώρα λόγω της διεθνούς προβολής .

Στην **πρώτη** κατηγορία επισκεπτών ανήκουν εκείνοι που θα επισκέφτηκαν την Ελλάδα πριν τους Αγώνες , όπως τα μέλη της Διεθνούς Ολυμπιακής Οικογένειας , άνθρωποι των ΜΜΕ , χορηγοί , αθλητές , επίσημοι από άλλες χώρες και θεατές .

Στη **δεύτερη** κατηγορία ανήκουν οι ίδιοι οι επισκέπτες , μόνο που λαμβάνουν τη μέγιστη δυνατή κορύφωση της τέλεσης των Αγώνων .Τέλος , στην **τρίτη** κατηγορία ανήκουν όλοι εκείνοι οι ξένοι τουρίστες που επισκέπτονται τη χώρα λόγω της προβολής – δημοσιότητας που έτυχε η χώρα από τους Αγώνες . Η κατηγορία αυτή διαρκεί όλη την περίοδο , πριν , κατά τη διάρκεια και μετά τους Αγώνες .

Η εκτίμηση της επίδρασης που έχει ο διεθνής τουρισμός εξαρτάται από τον αριθμό τουριστών , τη διάρκεια παραμονής τους (αριθμό διανυκτερεύσεων) και ημερήσια δαπάνη των τουριστών . Εκτιμήσεις και συμπεράσματα πρέπει να γίνουν και για τις τρεις παραπάνω κατηγορίες επισκεπτών που αναφέρθηκαν παραπάνω.

Ανάγκες σε Καταλύματα

Το πιο σημαντικό , ίσως , συμπέρασμα που προκύπτει από την ανάλυση των προηγούμενων Ολυμπιακών Αγώνων είναι ότι οι ανάγκες σε καταλύματα είχαν υπερεκτιμηθεί . Σε μερικές περιπτώσεις , όπως του Λος Άντζελες και της Βαρκελώνης , παρατηρήθηκε μια πτώση των επισκεπτών κατά την περίοδο της τέλεσης των Αγώνων . Στην πρώτη περίπτωση , η πτώση μπορεί να οφείλεται στο γεγονός ότι πολλοί ανέβαλαν την επίσκεψή τους στην πόλη του Λος Άντζελες για να αποφύγουν την πολυκοσμία που δημιουργείται στη διάρκεια των Αγώνων . Στη δε δεύτερη περίπτωση , τον ίδιο χρόνο (1992) έλαβαν χώρα δύο παράλληλα σημαντικά γεγονότα : η διεθνής έκθεση EXPO στην πόλη της Σεβίλλης και η Μδρίτη είχε ορισθεί ως η Πολιτιστική Πρωτεύουσα της Ευρώπης . Κάτι ανάλογο έγινε και στη χώρα μας σε λιγότερο όμως βαθμό.

Σύμφωνα με το φάκελο υποψηφιότητας , οι ανάγκες σε καταλύματα των διαφόρων κατηγοριών επισκεπτών κατά τη διάρκεια των Αγώνων δίνονται στον παρακάτω πίνακα . Όπως έχει καταγραφεί και στο φάκελο υποψηφιότητας , οι ανάγκες αυτές εξειδικεύονται και σε ανάγκες ειδικών κατηγοριών καταλυμάτων . Για παράδειγμα , τα μέλη της ΔΟΕ φιλοξενήθηκαν σε ξενοδοχειακά καταλύματα πολυτελείας ή πρώτης κατηγορίας .

Συνολικό Σχέδιο Καταλυμάτων για την ΑΘΗΝΑ 2004

ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	Αριθμός Ατόμων
Ολυμπιακό Χωριό (αθλητές – επίσημοι)	15.000
Άλλα καταλύματα (επισκέπτες- τουρίστες)	145.000
Κατασκηνώσεις	2.000
Ολυμπιακή οικογένεια	33.890
Μ .Μ. Ε (Αγ.Ανδρέας &Φοιτητικές Εστίες στο Γουδί)	4.000

Υπάρχουσα Ξενοδοχειακή υποδομή

Ο σχεδιασμός της ελληνικής υποψηφιότητας για τους Ολυμπιακούς Αγώνες του 2004, ως προς την ξενοδοχειακή υποδομή, στηρίχτηκε σε **τρία** επιμέρους προγράμματα :

- Η υπάρχουσα ξενοδοχειακή υποδομή στην πόλη των Αθηνών, που οι αποστάσεις από όλες τις Ολυμπιακές εγκαταστάσεις δεν ξεπερνούσε τα 5 – 30 λεπτά .
- Η υπάρχουσα ή προγραμματισμένη να ολοκληρωθεί ξενοδοχειακή υποδομή πριν το 2004, πράγμα το οποίο και έγινε, στην ευρύτερη περιοχή των Αθηνών , του Αργοσαρωνικού και του Νότιου Ευβοϊκού Κόλπου .
- Η υπάρχουσα ή προγραμματισμένη να ολοκληρωθεί ξενοδοχειακή υποδομή και μετά τους Αγώνες του 2004 σε περιοχές που βρίσκονται στον Κεντρικό άξονα Αθηνών- Κορίνθου- Πάτρας – και Αθηνών – Λαμίας , καθώς και τις περιοχές που γειτνιάζουν με αυτούς , όπως το Ναύπλιο , το Άργος , το Τολό και η Χαλκίδα .

Πρόβλεψη για τη διάθεση καταλυμάτων

Σύμφωνα με το φάκελο υποψηφιότητας , στη διάρκεια των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004 η Αθήνα και οι γειτνιάζουσες σε αυτήν περιοχές φιλοξένησαν γύρω στις 140.000 θεατές – επισκέπτες ημερησίως . Ένας σημαντικός αριθμός επισκεπτών έμεινε σε καταλύματα που βρίσκονταν σε χρονική απόσταση μικρότερη μιας ώρας από τις Ολυμπιακές Αθλητικές Εγκαταστάσεις και τις αντίστοιχες του Φαληρικού Δέλτα.

Η επιλογή των καταλυμάτων βασίστηκε στα ακόλουθα , κυρίως , κριτήρια :

Απόσταση χρονικής διάρκειας μικρότερης των 60 λεπτών , κατηγορία του ξενοδοχείου σύμφωνα με τις επίσημες προδιαγραφές , επίπεδο προσφερόμενων υπηρεσιών και ποιότητα περιβάλλοντος (φυσικό περιβάλλον , αρχαιολογικοί χώροι , δημόσια υποδομή κλπ.)

Ο βασικός σχεδιασμός ως προς την εξασφάλιση καταλύματος για τους περίπου 140.000 επισκέπτες στηρίχτηκε σε δύο κατηγορίες προσφερόμενων κλινών :

1. Των υπάρχοντων ξενοδοχείων όλων των κατηγοριών .
2. Των ξενοδοχείων που κατασκευάστηκαν για τη φιλοξενία των επιπλέον τουριστών – επισκεπτών .

Η χώρα μας καλέστηκε να αντιμετωπίσει πολλά προβλήματα και πολλές ελλείψεις κατά τη διάρκεια των Αγώνων , το σημαντικότερο ήταν το χαμηλό επίπεδο των παρεχόμενων υπηρεσιών από το περίπου 27% των ξενοδοχειακών μονάδων που λειτουργούν στην Αθήνα , τα οποία αποκλείστηκαν από προγράμματα εκσυγχρονισμού και δημιούργησαν μια πολύ αρνητική εικόνα για τον Ελληνικό τουρισμό .

Θα πρέπει συνεπώς να εξετάσουμε δυο παραμέτρους για να προσδιοριστούν οι ανάγκες σε καταλύματα . Η πρώτη παράμετρος αφορά τον εσωτερικό τουρισμό. Οι 140.000 επισκέπτες/ θεατές συμπεριλαμβάνουν και τους ημεδαπούς. Για παράδειγμα, οι επισκέπτες της Βαρκελώνης του 1992 προέρχονταν κυρίως από τις άλλες περιοχές της Ισπανίας. Ακόμη μεγαλύτερα

ήταν τα ποσοστά για την Ατλάντα και το Λος Άντζελες. Οι πιο πολλοί από αυτούς έμειναν με οικογένειες και φίλους.

Η δεύτερη παράμετρος είναι η μέση διαμονή, κυρίως κατά τη διάρκεια των Αγώνων, αλλά φυσικά και μετά τους Αγώνες. Οι θεατές δεν έρχονταν για όλους τους Αγώνες αλλά ενδιαφέρονταν για συγκεκριμένα αθλήματα. Έτσι και οι τουρίστες – επισκέπτες φιλοξενούνται στη χώρα μας σταδιακά. Άρα υποθέτουμε ότι κάθε μέρα στην Αθήνα θα βρίσκονται 40.000 αλλοδαποί θεατές – τουρίστες.

Συμπεράσματα

Το αντικείμενο του κεφαλαίου αυτού ήταν η πολύ περιεκτική παρουσίαση της φύσης των οικονομικών επιπτώσεων των Ολυμπιακών Αγώνων, με ιδιαίτερη έμφαση στον προορισμό. Επίσης, παρουσιάστηκαν οι ανάγκες σε καταλύματα όπως αυτές είχαν καταγραφεί στο φάκελο της Ελληνικής υποψηφιότητας για τους Αγώνες του 2004.

Το βασικό συμπέρασμα της γενικής ανασκόπησης αυτού του κεφαλαίου, είναι η πιο σημαντική οικονομική επίπτωση των Ολυμπιακών Αγώνων, οι αναμενόμενες επιπρόσθετες αφίξεις αλλοδαπών τουριστών, που άρχισαν πριν τους Αγώνες και τελειώνουν πολύ μετά αυτούς. Στη περίπτωση της Ελλάδος το διάστημα αυτό συμπεριλαμβάνει την περίοδο 1998-2011.

Ο ελληνικός φάκελος υποψηφιότητας, που αποτέλεσε και την επίσημη δέσμευση της Ελλάδος, ανέβασε τον αριθμό των επισκεπτών περίπου στις 200.000 .

Διεθνής Τουριστική Ζήτηση

Εισαγωγή

Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω , η Βαρκελώνη θεωρείται ότι οργάνωσε τους καλύτερους Ολυμπιακούς Αγώνες της σύγχρονης εποχής , τόσο από οργανωτικής άποψης όσο και από αγωνιστικής πλευράς . Εκείνο , όμως , που πρέπει να αναφερθεί είναι ότι η Βαρκελώνη μεταμορφώθηκε με αφορμή ή και λόγω των Ολυμπιακών Αγώνων , σε σημείο μάλιστα που σήμερα να αποτελεί πόλο έλξης πολλών αλλοδαπών τουριστών . Αρκεί να αναφερθεί ότι οι διανυκτερεύσεις από 3,8 εκατομμύρια το 1990 αυξήθηκαν στα 7 εκατομμύρια το 1997 , ακολουθώντας μία πορεία συνεχούς και σταθερής αύξησης.

Η ικανοποίηση της ζήτησης πραγματοποιήθηκε με μία σταδιακή αύξηση των ξενοδοχειακών υποδομών της πόλης της Βαρκελώνης . Οι ξενοδοχειακές μονάδες αυξήθηκαν από 118 το 1990 , στις 148 το 1992 και στις 165 το 1997 . Αντίστοιχα οι ξενοδοχειακές κλίνες αυξήθηκαν από 18,500 το 1990 , στις 25 .000 το 1992 και στις 28.700 το 1997 . Δικαιολογημένα , λοιπόν , θεωρούν πολλοί ότι οι Ολυμπιακοί Αγώνες του 1992 άλλαξαν τις τουριστικές προοπτικές της πόλης της Βαρκελώνης . Καταδεικνύεται , έτσι, η σημαντική επίπτωση που μπορεί να έχουν οι Ολυμπιακοί Αγώνες στον τουρισμό .

Η αύξηση της μόνιμης τουριστικής ζήτησης , παρακινούμενης από τους αγώνες , δημιουργεί τις προϋποθέσεις για την αύξηση και βελτίωση των καταλυμάτων . Δεν είναι τυχαίο ότι μέρος του φακέλου υποψηφιότητας μιας πόλης για την ανάληψη των αγώνων αποτελούν και οι υποδομές της σε καταλύματα , ξενοδοχειακά και άλλα. Το πρόβλημα, όμως , με τις υποδομές καταλυμάτων είναι ότι συνήθως γίνεται μία υπερεκτίμηση των αναγκών σε καταλύματα που οφείλεται στην υπερεκτίμηση της ζήτησης του διεθνούς τουρισμού , σε υποεκτίμηση των υπάρχουσων και αναμενόμενων εναλλακτικών υποδομών καταλυμάτων ή και τα δύο .

Υποθέσεις και Σενάρια για την Τουριστική Ζήτηση

Ο τουρισμός αποτελεί ένα μοναδικό φαινόμενο και η αγορά του είναι παγκόσμια και για αυτό το λόγο πάρα πολύ ανταγωνιστική . Οι επιλογές χωρών και περιοχών προορισμού που κάνουν οι αλλοδαποί εξαρτώνται από πολλούς παράγοντες , οι σημαντικότεροι των οποίων είναι το εισόδημα και η τιμή . Η τελευταία συμπεριλαμβάνει και τις οποιεσδήποτε διακυμάνσεις στην συναλλαγματική ισοτιμία του νομίσματος της χώρας προορισμού . Η μεγάλη σημασία που έχει ο τουρισμός για την οικονομική ανάπτυξη μιας χώρας ή μιας περιφέρειας οδήγησε στην εκτενή μελέτη των προσδιοριστικών παραγόντων της τουριστικής ζήτησης με την ανάπτυξη οικονομετρικών υποδειγμάτων . Οι πιο σημαντικοί σκοποί αυτών των υποδειγμάτων ήταν η εκτίμηση ελαστικότητων , κυρίως των τιμών και του εισοδήματος , η μέτρηση των μακροοικονομικών επιπτώσεων της τουριστικής ανάπτυξης , η πρόβλεψη της ζήτησης και ο σχεδιασμός αποτελεσματικής τουριστικής πολιτικής .

Οι βασικές υποθέσεις αυτών των υποδειγμάτων είναι ότι ο τουρισμός επηρεάζεται θετικά από το κατά κεφαλή εισόδημα και αρνητικά από την τιμή . Δεν είναι , λοιπόν , καθόλου παράξενο που τις τελευταίες δεκαετίες έχουμε μία σημαντική αύξηση του διεθνούς τουρισμού , αφού είχαμε μία σημαντική αύξηση του παγκόσμιου κατά κεφαλή εισοδήματος και μία σημαντική πτώση του κόστους μεταφοράς και επικοινωνίας . Και οι δύο παράγοντες συντέλεσαν στην σημαντική αύξηση της κίνησης αλλοδαπών τουριστών . Αναμένεται δε η μακροχρόνια αυτή τάση να συνεχιστεί , αλλά είναι πραγματικά πολύ δύσκολο να γίνουν συγκεκριμένες προβλέψεις για ένα μεγάλο χρονικό διάστημα , 1998 – 2011 .

Τρεις κατηγορίες παραγόντων θα επηρεάσουν τις προοπτικές του διεθνούς τουρισμού τα επόμενα δεκαπέντε χρόνια : οικονομικοί , τεχνολογικοί , και θεσμικοί . Οι οικονομικοί αναφέρονται στην εξέλιξη των εισοδημάτων και των τιμών . Οι τεχνολογικοί κυρίως αφορούν τις μεταβολές στις μεταφορές , στην πληροφορική και στις τηλεπικοινωνίες . Τέλος , οι θεσμικοί αφορούν κύρια την απελευθέρωση των αερομεταφορών και την καθιέρωση της τηλεργασίας . Σύμφωνα με μια πρόσφατη μελέτη , Παυλόπουλος (1998) , στη χειρότερη περίπτωση η αύξηση της διεθνούς τουριστικής ζήτησης θα ανέλθει τα επόμενα δεκαπέντε χρόνια στο 3,5 % ετησίως , ενώ στην καλύτερη στο 4,5 % ετησίως .

Στην περίπτωση της Ελλάδος , οι προβλέψεις για τις διεθνείς τουριστικές αφίξεις εκτιμώνται ότι θα είναι λίγο πιο αισιόδοξες από τις αναμενόμενες παγκόσμιες τάσεις και αυτό χωρίς να υπολογίζουμε την επίδραση των Ολυμπιακών Αγώνων . Αν και κάποιες προβλέψεις στις αρχές της τρέχουσας δεκαετίας πρόβλεπαν υπερβολικές αφίξεις , παρόλο αυτά , ο ελληνικός τουρισμός από τα μέσα της δεκαετίας του 1960 είχε μία συνεχή άνοδο , φθάνοντας στα 10,5 εκατομμύρια αφίξεις το 1997 και σύμφωνα με τα προσωρινά στοιχεία , στα 12 εκατομμύρια αφίξεις το 1998 . Οι αριθμοί αυτοί είναι μέσα στο γενικότερο πλαίσιο των μακροχρόνιων τάσεων του ελληνικού τουρισμού .

Η βασική υπόθεση εργασίας που γίνεται στην παρούσα μελέτη είναι ότι η τάση αυτή θα συνεχιστεί . Η τάση αυτή αποτελεί τη βάση ή το σενάριο της τουριστικής ζήτησης που θα αναμενόταν , αν οι Αγώνες δεν γίνονταν στην Ελλάδα . Πάντως , θα πρέπει να σημειωθεί ότι μία σημαντική εξέλιξη θα επηρεάσει θετικά τις αφίξεις αλλοδαπών τουριστών . Η καθιέρωση του ευρώ είχε θετικές επιδράσεις στις αφίξεις , κυρίως τουριστών από τις χώρες που αποτελούν μέλη ζώνης του ευρώ ,διότι θα μειωθεί σημαντικά το κόστος συναλλαγών. Το πόσο μεγάλη ήταν αυτή η επίδραση δεν μπορεί να εκτιμηθεί εύκολα , διότι οι τουριστικά ανταγωνιστικές χώρες της Ελλάδος , όπως η Ιταλία , Ισπανία και Πορτογαλία είναι ήδη μέλη της ζώνης ευρώ. Οποιοδήποτε ανταγωνιστικό πλεονέκτημα σχετικά με το κόστος συναλλαγών αποκτήσει η Ελλάδα , αυτό θα είναι έναντι της Τουρκίας.

Η εκτίμηση που γίνεται , όπως αναλύεται παρακάτω , είναι ότι χωρίς τους Ολυμπιακούς Αγώνες ,οι αφίξεις θα συνέχιζαν να αυξάνονται με ρυθμούς της μακροχρόνιας τάσης , φθάνοντας τα 17 εκατομμύρια αφίξεις το 2011. Το ερώτημα που τίθεται είναι ποια θα είναι η μακροχρόνια επίδραση των Ολυμπιακών Αγώνων ; Για την απάντηση αυτού του ερωτήματος απαιτείται η διαμόρφωση διαφόρων σεναρίων . Επίσης διάφορες υποθέσεις πρέπει να γίνουν για τη μέση διαμονή και τη μέση δαπάνη.

Οι ολυμπιακοί Αγώνες είναι ένα μοναδικό τουριστικό γεγονός και απευθύνεται στην παγκόσμια τουριστική αγορά . Ο τουρίστας που επισκέπτεται μία πόλη – χώρα για να παρακολουθήσει τους Ολυμπιακούς Αγώνες είναι συνήθως πιο νέος , πιο μορφωμένος και υπάρχει μία ισορροπία μεταξύ των δύο φύλων .

Οι σημαντικές διαφοροποιήσεις στις αφίξεις αλλοδαπών τουριστών για την παρακολούθηση των Ολυμπιακών Αγώνων προέρχονται κυρίως από απόσταση . Είναι αναμενόμενο όταν οι αγώνες γίνονται στην Αμερική να τους παρακολουθούν περισσότεροι από την ίδια ήπειρο . Και αντιστοίχως όταν οι Αγώνες γίνονται στην Ευρώπη να τους παρακολουθούν περισσότεροι από αυτήν την Ήπειρο.

Συνήθως υπάρχει μία υπερεκτίμηση των αφίξεων αλλοδαπών τουριστών που είτε έρχονται για να παρακολουθήσουν τους Αγώνες , είτε παρακινούνται από την προβολή που απολαμβάνει κάθε χώρα που φιλοξενεί τους Αγώνες . Η διάκριση αυτή είναι πολύ σημαντική και θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη για να εκτιμώνται σωστά οι αναμενόμενες αφίξεις αλλοδαπών τουριστών . Οι επισκέπτες – θεατές αποτέλεσαν τον ελάχιστο αριθμό αλλοδαπών που ήρθαν στην Ελλάδα .

Το δεύτερο σενάριο της παρούσης μελέτης είναι το πιο πιθανό και υποθέτει ότι θα υπάρξει μια συνολική ποσοστιαία αύξηση των αφίξεων από 1% το 1998 έως 5% το 2005 και μετά μια σταδιακή πτώση στο 1% μέχρι το 2011. Το σενάριο αυτό αποτελεί το κεντρικό σενάριο της μελέτης .Η υπόθεση που γίνεται για την Ελληνική περίπτωση είναι ότι η παρακινούμενη ζήτηση δεν αφορά μόνο την Αθήνα , αλλά το σύνολο της χώρας , καθώς το μέγεθος της Ελλάδος δεν αιτιολογεί διαφοροποιήσεις . Όσον αφορά στην Αττική , η υπόθεση που γίνεται σε αυτό το σενάριο είναι ότι , λόγω των Αγώνων θα μπορέσει η περιοχή της Αττικής να διατηρήσει το μερίδιο της στο σύνολο της χώρας.

Το τρίτο σενάριο είναι και το πιο αισιόδοξο και στηρίζεται στην εμπειρία της Βαρκελώνης . Σύμφωνα με αυτό το σενάριο , η τουριστική κίνηση της Αθήνας θα αυξηθεί σημαντικά με βάση διαχρονικά χαρακτηριστικά τη μικρή έως ανύπαρκτη αύξηση πριν τους Αγώνες , τη σημαντική αύξηση κατά τη διάρκεια των Αγώνων , αλλά την πολύ μεγάλη αύξηση αμέσως μετά τους Αγώνες και τη σημαντική πτώση αργότερα . Εξίσου σημαντική θα είναι και η επίδραση της τουριστικής κίνησης για το σύνολο της χώρας .

Τέλος , θα πρέπει να σημειωθεί ότι , από τουριστικής πλευράς , θεωρείται αμελητέα η επίδραση της εσωτερικής τουριστικής κίνησης , παρακινούμενης από τους Ολυμπιακούς Αγώνες.

Πρόβλεψη της τουριστικής ζήτησης χωρίς τους Ολυμπιακούς Αγώνες

Οι επιπτώσεις που θα έχουν οι Ολυμπιακοί Αγώνες στην Ελληνική τουριστική αγορά εξαρτάται από το τι θα γινόταν , αν η Αθήνα δεν είχε επιλεγεί για την τέλεση των Αγώνων το 2004. Με δεδομένα το μεγάλο χρονικό διάστημα για το οποίο απαιτείται πρόβλεψη, 1998-2011, είναι πραγματικά πάρα πολύ δύσκολο να γίνει οποιαδήποτε πρόβλεψη στηριζόμενοι σε κάποιο διαρθρωτικό μακροοικονομικό υπόδειγμα. Η καλύτερη επιλογή είναι να υποθεθεί ότι η ιστορική εμπειρία της ελληνικής τουριστικής αγοράς θα συνεχιστεί με τους ίδιους ρυθμούς τάσεως και στο χρονικό διάστημα που μας ενδιαφέρει.

Μια στατιστική που έχουμε, μας δείχνει την ιστορική τάση των αφίξεων αλλοδαπών στην Ελλάδα από το 1951-1997. Από 40.000 αφίξεις το 1951, έφτασαν τις 500.000 το 1961, τα 2,3 εκατομμύρια το 1971, τα 5,6 εκατομμύρια το 1981, τα 8.3 εκατομμύρια το 1991 και τα 10, 6 εκατομμύρια το 1997. (τα στοιχεία που χρησιμοποιούμε και αφορούν τις αφίξεις και τις διανυκτερεύσεις προέρχονται από την ΕΣΥΕ) .

Ανάλογη ήταν και η διαχρονική πορεία των διανυκτερεύσεων . Από 1,3 εκατομμύρια διανυκτερεύσεις το 1954 , η τουριστική κίνηση αυξήθηκε στα 3,9 εκατομμύρια διανυκτερεύσεις το 1961, στα 11,2 εκατομμύρια το 1971 , στα 30,6 εκατομμύρια το 1981 , στα 30,7 εκατομμύρια το 1991 και στα 40 εκατομμύρια το 1997. Η υπόθεση που γίνεται είναι ότι οι αυξητικές τάσεις θα συνεχίζονταν και χωρίς τους Αγώνες.

Η τάση αυτή ήταν ακριβώς αντίθετη για την περιοχή της Αττικής . Από τα στοιχεία του παρακάτω πίνακα προκύπτει ότι για την περίοδο 1980-1997 υπήρξε μία πτώση τόσο των αφίξεων , όσο και των διανυκτερεύσεων , στην περιοχή της Αττικής . Από 2, 1εκατομμύρια που ήταν οι αφίξεις το 1980 , μειώθηκαν στα 1,5 εκατομμύρια το 1991για να φθάσουν στα 1,9 εκατομμύρια το 1997 . Ως ποσοστό στο σύνολο της χώρας , οι αφίξεις μειώθηκαν από 40% το 1980 στο 18% το 1997 . Το μέγιστο μερίδιο της Αττικής στις αφίξεις αλλοδαπών τουριστών ήταν 40 % το 1980 , το ελάχιστο 16% το 1995 και το μέσο 26% .

Αφίξεις Αλλοδαπών Τουριστών , 1980 –1997

Έτος	Αφίξεις Ελλάδος	Αφίξεις Αττικής	Αφίξεις Αττικής (%)
1980	5.271.115	2.128.680	40
1981	5.577.109	2.168.842	39
1982	5.463.060	2.071.256	38
1983	5.258.372	1.930.426	37
1984	6.027.266	2.277.109	38
1985	7.039.428	2.299.950	33
1986	7.200.000	1.829.266	25
1987	8.053.052	2.021.456	25
1988	8.351.182	2.025.388	24
1989	8.540.962	2.047.903	24
1990	9.310.492	2.075.022	22
1991	8.271.258	1.473.976	18
1992	9.756.012	1.870.988	19
1993	9.913.267	1.731.852	19
1994	11.301.722	1.641.684	17
1995	10.712.145	1.878.618	16
1996	9.782.061	1.888.889	17
1997	10.588.389	1.950.256	18

Το κεντρικό σενάριο της μελέτης υποθέτει ότι λόγω των Ολυμπιακών Αγώνων , η Αθήνα θα μπορέσει να διατηρήσει για τα επόμενα χρόνια το μέσο μερίδιο στις αφίξεις τα τελευταία χρόνια.

Ανάλογη με τις αφίξεις είναι και η εικόνα των διανυκτερεύσεων για την Αττική , όπως φαίνεται και στον παρακάτω πίνακα . Οι διανυκτερεύσεις από 7,8 εκατομμύρια το 1980 , μειώθηκαν στα 4,2 εκατομμύρια το 1991 και έφθασαν στα 4,8 εκατομμύρια το 1997 . Ως ποσοστό , μειώθηκαν από 26% το 1980 στο 12 % το 1997 .

Διανυκτερεύσεις Αλλοδαπών Τουριστών , 19890 – 1997

Έτος	Διανυκτερεύσεις Ελλάδος	Διανυκτερεύσεις Αττικής	Διανυκτερεύσεις Αττικής (%)
1980	29.596.704	7.760.090	26
1981	30.632.057	7.322.691	24
1982	29.954.664	6.937.227	23
1983	27.269.393	6.264.294	23
1984	32.821.789	7.308.861	22
1985	35.709.851	6.049.886	17
1986	35.450.027	5.762.229	16
1987	35.220.413	6.161.746	17
1988	34.518.119	6.021.804	17
1989	36.935.049	6.038.159	17
1990	30.739.587	5.905.165	16
1991	37.197.999	4.194.789	14
1992	41.199.694	5.060.990	13
1993	38.771.623	5.030.594	14
1994	41.199.694	5.005.090	12
1995	38.771.623	5.030.594	11
1996	35.497.834	4.205.739	12
1997	39.991.655	4.833.971	12

Συστατικά Στοιχεία του Συστήματος Μάρκετινγκ των Ολυμπιακών Αγώνων

Εκείνο που έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον στην ελληνική περίπτωση , είναι ότι το σωστό μάρκετινγκ θα συντελέσει στην σωστή διαχείριση της διεθνούς ζήτησης , που θα ανταποκρίνεται στην προσφορά των υποδομών καταλυμάτων , τόσο συνολικά , όσο και κατά κατηγορία ξενοδοχειακών και μη ξενοδοχειακών καταλυμάτων .

Το σύστημα μάρκετινγκ των Ολυμπιακών Αγώνων αποτελείται από τρία βασικά και αλληλοεξαρτώμενα στοιχεία .

Το πρώτο στοιχείο είναι η προσφορά , που περιλαμβάνει την προετοιμασία και την τέλεση όλων των Αγωνισμάτων , την επιλογή του τόπου υποδοχής και όλων των υπηρεσιών εξυπηρέτησης που αυτό συνεπάγεται , τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης (τηλεόραση , ραδιόφωνο , τύπος) και τα διάφορα πακέτα χορηγιών που προσφέρει στην περίπτωση των Ολυμπιακών Αγώνων η ΔΟΕ αλλά και η χώρα τέλεσης .

Το δεύτερο στοιχείο στο σύστημα μάρκετινγκ είναι η ζήτηση που περιλαμβάνει όλες τις εθνικές ομάδες και τους αθλητές τους , όλες τις ομοσπονδίες των Ολυμπιακών αθλημάτων , τους θεατές , τους τουρίστες , τους τηλεθεατές , τους ακροατές , τους αναγνώστες και όλες τις επιχειρήσεις που θέλουν να διαφημιστούν από τους Ολυμπιακούς Αγώνες . Η χορηγία αποτελεί σημαντική πηγή εσόδων των Ολυμπιακών Αγώνων , ιδιαίτερα μετά τους Ολυμπιακούς Αγώνες του Λος Άντζελες το 1984 .

Το τρίτο στοιχείο του συστήματος μάρκετινγκ των Ολυμπιακών Αγώνων είναι όλοι οι μεσάζοντες μεταξύ των φορέων προσφοράς και των φορέων ζήτησης . Πολλές φορές , είναι οι ίδιοι που αναλαμβάνουν την προετοιμασία του φακέλου υποψηφιότητας , την ανεύρεση χορηγιών , την προσέλκυση θεατών και γενικότερα την οργάνωση του όλου αθλητικού γεγονότος .

Με δεδομένο το παραπάνω πλαίσιο μάρκετινγκ των Ολυμπιακών Αγώνων , τίθεται το ερώτημα πώς μπορεί η Αθήνα να αξιοποιήσει κατά τον καλύτερο τρόπο αυτή τη σημαντική προβολή ; Αρχής γενομένης από το τέλος των Ολυμπιακών Αγώνων του Σίδνεϋ η Αθήνα και η Ελλάδα μπορούν να αναπτύξουν μια σειρά από στρατηγικές , με επιδίωξη την μεγιστοποίηση των ωφελειών .

Παρακινούμενη ζήτηση

Οι επιπτώσεις των Ολυμπιακών Αγώνων στην άφιξη αλλοδαπών τουριστών αφορούν τόσο την Ελλάδα όσο και την ευρύτερη περιοχή της Αττικής. Οι προβλέψεις γίνονται για τις αφίξεις στο σύνολο της χώρας. Οι προβλέψεις αυτές χρησιμοποιούνται για να εκτιμηθούν οι πιθανές αφίξεις στην Αττική, χρησιμοποιώντας τρία σενάρια.

Επιπτώσεις στο σύνολο της χώρας

Τρία είναι τα σενάρια όσον αφορά στην παρακινούμενη ζήτηση. Το πρώτο σενάριο, περιορίζεται μόνο στις αφίξεις λόγω των Αγώνων και υποθέτει ότι η παρακινούμενη ζήτηση θα είναι πολύ μικρή.

Το δεύτερο σενάριο, που είναι και το πιο πιθανό, υποθέτει μια σταδιακή αύξηση της παρακινούμενης ζήτησης με τη σταθεροποίηση της μερικά χρόνια μετά τους Αγώνες.

Το τρίτο σενάριο υποθέτει μια μικρή αύξηση πριν και κατά τη διάρκεια των Αγώνων, μεγάλη αύξηση μετά τους Αγώνες και μια μικρή μείωση μερικά χρόνια μετά τους Αγώνες. Τα σενάρια αυτά παρουσιάζονται αναλυτικότερα παρακάτω.

Πρώτο σενάριο

Στο παρακάτω πίνακα δίνονται οι εκτιμήσεις της παρακινούμενης ζήτησης, σύμφωνα με το πρώτο σενάριο. Το σενάριο αυτό είναι το πιο απαισιόδοξο και έχει πολύ μικρή πιθανότητα επιβεβαίωσης. Πάντως, το σενάριο αυτό είναι πολύ πιθανό σε περίπτωση που η Ελλάδα δεν ακολουθήσει μια αποτελεσματική στρατηγική μάρκετινγκ των Αγώνων.

Σύμφωνα με αυτό το σενάριο για τα 14 χρόνια της πρόβλεψης που γίνεται, μόνο 1,2 εκατομμύρια αλλοδαποί τουρίστες επισκέφτηκαν την Ελλάδα λόγω των Αγώνων. Κατά μέσο όρο, κάθε χρόνο η επίπτωση των Αγώνων στις αφίξεις εκτιμάται ότι θα είναι 90.000 με τυπική απόκλιση 67.000 τουρίστες.

Παρακινούμενες και συνολικές αφίξεις αλλοδαπών επισκεπτών 1998- 2011

Έτος	Χωρίς Ο.Α	Ποσοστό Παρακινούμενων Αφίξεων	Αριθμός Παρακινούμενων Αφίξεων	Άμεση	Σύνολο
1998	11.461.917	0,1	11.462	500	11.473.879
1999	12.311.918	0,1	12.312	1000	12.325.230
2000	12991.196	0,1	12.991	1500	13.005.688
2001	12.800.307	1	128.003	3000	12.931.310
2002	13.541.559	1	135.416	6000	13.682.975
2003	13.625.125	1	136.251	12000	13.773.376
2004	14.407.501	1	144.075	87000	14.638.856
2005	15.086.779	1	150.868	0	15.237.647
2006	14.895.890	1	148.959	0	15.044.849
2007	15.637.142	1	156.371	0	15.793.514
2008	15.720.708	1	157.207	0	15.877.915
2009	16.503.084	0,1	16.503	0	16.519.587
2010	17.182.362	0,1	17.182	0	17.199.545
2011	16.991.473	0,1	16.991	0	17.008.464
Σύνολο			1.244.592	111.000	

Δεύτερο σενάριο

Το δεύτερο σενάριο, που θεωρείται και το πιο πιθανό, βασίζεται σε μια σταδιακή αύξηση του ποσοστού παρακινούμενων αφίξεων αλλοδαπών μέχρι 1 χρόνο μετά τους Αγώνες και μετά μια σταδιακή πτώση του ποσοστού αύξησης που φθάνει το 1 % το 2011.

Στον παρακάτω πίνακα, δίνονται οι προβλέψεις σύμφωνα με το δεύτερο σενάριο. Οι παρακινούμενες αφίξεις για τα 14 χρόνια της περιόδου ανέρχονται περίπου στα 6 εκατομμύρια. Κατά μέσο όρο, οι ετήσιες αφίξεις ανέρχονται στις 440.000 επισκέπτες με τυπική απόκλιση 222.000 τουρίστες.

Παρακινούμενες και Συνολικές Αφίξεις Αλλοδαπών Επισκεπτών , 1998 – 2011

Έτος	Χωρίς Ο.Α	Ποσοστό Παρακινούμενων Αφίξεων	Αριθμός Παρακινούμενων Αφίξεων	Άμεση	Σύνολο
1998	11.461.917	1	114.619	500	11.577.036
1999	12.311.918	2	246.238	1000	12.559.157
2000	12.991.196	3	389.736	1500	13.315.319
2001	12.800.307	4	512.012	3000	14.224.637
2002	13.541.559	5	677.078	6000	14.318.381
2003	13.625.125	5	681.256	12000	15.214.876
2004	14.407.501	5	720.375	87000	15.841.118
2005	15.086.779	5	754.339	0	15.491.726
2006	14.895.890	4	595.835	0	16.106.257
2007	15.637.142	3	469.114	0	16.035.122
2008	15.720.708	2	314.414	0	16.833.146
2009	16.503.084	2	330.061	0	17.354.186
2010	17.182.362	1	171.823	0	17.161.338
2011	16.991.473	1	169.914	0	17.100.569
Σύνολο			6.146.818	111.000	

Τρίτο σενάριο

Στον παρακάτω πίνακα δίνονται οι παρακινούμενες και το σύνολο των αφίξεων αλλοδαπών τουριστών σύμφωνα με το τρίτο σενάριο . Μία από αυτές τις διαφορές μεταξύ του 2^{ου} και του 3^{ου} σεναρίου είναι ότι στο τελευταίο οι επιδράσεις εστιάζονται στην περίοδο 2003 – 2006 . Ανάλογη είναι και η τουριστική εμπειρία της Βαρκελώνης .

Σύμφωνα με το σενάριο αυτό , οι συνολικές παρακινούμενες αφίξεις για το σύνολο της περιόδου ανέρχονται στα 6,8 εκατομμύρια αλλοδαπών τουριστών . Κατά μέσο όρο οι ετήσιες αφίξεις ανέρχονται σε 485 χιλιάδες με πολύ μεγάλη τυπική απόκλιση της τάξης των 636 χιλιάδων τουριστών .

Παρακινούμενες και Συνολικές Αφίξεις Αλλοδαπών Επισκεπτών ,1998 –

2011

Έτος	Χωρίς Ο.Α	Ποσοστό Παρακινούμενων Αφίξεων	Αριθμός Παρακινούμενων Αφίξεων	Άμεση	Σύνολο
1998	11.461.619	1	114.619	500	11.577.036
1999	12.311.918	1	123.119	1000	12.436.038
2000	12.991.196	1	129.912	1500	13.122.608
2001	12.800.307	1	128.003	3000	12.931.310
2002	13.541.559	1	135.416	6000	13.682.975
2003	13.625.125	10	1.362.513	12000	14.999.638
2004	14.407.501	10	1.440.750	87000	15.935.252
2005	15.086.779	10	1.508.678	0	16.595.457
2006	14.895.890	10	1.489.589	0	16.385.479
2007	15.637.142	1	156.371	0	15.79 3.514
2008	15.720.708	1	157.207	0	15.877.915
2009	16.503.084	0,1	16.503	0	16.519.587
2010	17.182.362	0,1	17.182	0	17.199.545
2011	16.991.473	0,1	16.991	0	17.008.464
Σύνολο			6.796.854	111.000	

Τα τρία σενάρια για το σύνολο της χώρας χρησιμοποιούνται για τον υπολογισμό των προβλέψεων των παρακινούμενων αφίξεων στην Αττική . Απαιτούνται , όμως , επιπλέον υποθέσεις για το μερίδιο της Αττικής στις συνολικές αφίξεις αλλοδαπών τουριστών . οι υποθέσεις αυτές παρουσιάζονται παρακάτω .

Επιπτώσεις στην Αττική

Οι Ολυμπιακοί Αγώνες του 2004 αποτελούν τη μεγάλη ευκαιρία για την τουριστική αναβάθμιση της ευρύτερης περιοχής της Αθήνας και της Αττικής . Τα μεγάλα έργα σε συνδυασμό με την προβολή της πόλης για τα επόμενα επτά χρόνια θα βοηθήσουν την Αττική να διατηρήσει το ποσοστό αυξήσεων που έχει τα τελευταία χρόνια και μάλιστα είναι πολύ πιθανό να επιτύχει και αύξηση του .

Για τον υπολογισμό των προβλέψεων των αφίξεων στην Αθήνα διαμορφώθηκαν τρία σενάρια :

1ο σενάριο (16% στο σύνολο της χώρας)

Η Αθήνα θα μπορέσει να διατηρήσει το μερίδιο της στο σύνολο της χώρας , αφού 40% στις αρχές της δεκαετίας του 1980 έφθασε στο 16% στα μέσα της δεκαετίας του 1990 .

2ο σενάριο (22% στο σύνολο της χώρας)

Η Αθήνα θα αυξήσει σημαντικά το μερίδιο της στις αφίξεις και ο μέσος όρος για όλη την περίοδο ,1998 -2011 , θα φτάσει το 22% . Συγκριτικά να αναφερθεί ότι στη δεκαετία του 1990 , το μέσο μερίδιο της Αθήνας ήταν 18,22% , ενώ η μέγιστη τιμή ήταν 22,3% .

3^ο σενάριο

Το σενάριο αυτό προβλέπει μία αύξηση του μεριδίου από 18 % το 1998 στο 22% το 2004 και μία σχετική πτώση και επιστροφή στο αρχικό ποσοστό του 18% το 2011. Το μέσο ποσοστό για όλη την περίοδο πρόβλεψης είναι 19,6% . Το σενάριο αυτό θεωρείται ως το επικρατέστερο .

Το κάθε ένα από τα τρία σενάρια για την Αττική συνδυάζεται με τα τρία σενάρια για το σύνολο της χώρας . Ο συνολικός αριθμός των σεναρίων για την Αττική ανέρχεται σε εννέα . Όσον αφορά στις διακυμάνσεις των επιπτώσεων , αυτές είναι ίδιες με τις αντίστοιχες των σεναρίων για το σύνολο της χώρας και δεν παρουσιάζονται εδώ . Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι οι επιπτώσεις στην Αττική εκτιμώνται ως ποσοστό επί του συνόλου . Στις δύο πρώτες περιπτώσεις το ποσοστό αυτό υπολογίζεται ως σταθερό , ενώ στην Τρίτη περίπτωση θεωρείται ότι ακολουθεί μία κατανομή από το 18% στο 22% και μετά πάλι στο 18% .

Το ενδιαφέρον των επιπτώσεων της Αττικής εστιάζεται στο σύνολο των αφίξεων που προβλέπονται σύμφωνα με τα διάφορα σενάρια . Τα περιγραφικά στοιχεία των αφίξεων δίνονται στον παρακάτω πίνακα .

Συγκριτικά Περιγραφικά Στατιστικά Στοιχεία των Σεναρίων Αφίξεων στην Αττική , 1998 - 2011

Σενάριο Χώρας	1 ^ο σενάριο			2 ^ο σενάριο			3 ^ο σενάριο		
	1ο	2ο	3ο	1ο	2ο	3ο	1ο	2ο	3ο
Σενάριο Αττικής									
Ετήσιος Μέσος Όρος	2337	2393	2401	3214	3291	3301	2865	2935	2949
Μέγιστη Τιμή	2752	2777	2752	3784	3818	3784	3352	3485	3651
Ελάχιστη Τιμή	1835	1852	1852	2524	2547	2547	2065	2084	2084
Τυπική Απόκλιση	287	284	300	394	391	413	449	461	508

Οι διαφοροποιήσεις μεταξύ των σεναρίων 2 και 3 δεν είναι πολύ μεγάλες διότι εξομαλύνονται από τα αντίστοιχα ποσοστά μεριδίων στο σύνολο της χώρας . Παραμένουν οι διαφορές στις τυπικές αποκλίσεις . Το 3^ο σενάριο χαρακτηρίζεται από μεγαλύτερη μεταβλητότητα . Επίσης , αν και δεν φαίνεται από τον πίνακα , οι μέγιστες τιμές του 2^{ου} σεναρίου συμβαίνουν στο τέλος της περιόδου , ενώ του 3^{ου} σεναρίου στα χρόνια γύρω από το έτος τέλεσης των Αγώνων . Το σενάριο που υιοθετείται στην παρούσα μελέτη ως το πιο πιθανό για την Αττική είναι το τρίτο , που σε συνδυασμό με το δεύτερο σενάριο για το σύνολο της χώρας , μας δίνει το κεντρικό σενάριο για την Αττική .

Τα παραπάνω σεσάρια χρησιμοποιούνται για τον υπολογισμό των αναμενόμενων αναγκών σε καταλύματα. Πριν όμως , θα πρέπει να γίνει μία παρουσίαση των υπαρχόντων υποδομών σε καταλύματα πριν προχωρήσουμε στον προσδιορισμό των επιπρόσθετων αναγκών .

Συμπεράσματα

Τα σεσάρια που αφορούν την αναμενόμενη αύξηση στις αφίξεις αλλοδαπών τουριστών προσδιορίζουν ένα εύρος εκτιμήσεων που στην καλύτερη περίπτωση θα είναι γύρω στις 500.000 επιπρόσθετες αφίξεις κάθε χρόνο από το 1998 έως το 2011.

Εκείνο όμως που είναι το πιο σημαντικό είναι οι μεγάλες διαχρονικές διακυμάνσεις στις αφίξεις, δημιουργώντας μια ζήτηση αιχμής, το έτος τέλεσης των Αγώνων, δηλαδή το 2004.

Οι παραπάνω εκτιμήσεις αφορούν σε μια μελέτη που ολοκληρώθηκε το 1999 και ουσιαστικά περιέχει τις προβλέψεις του Ιδρύματος Τουριστικών Ερευνών και Προβλέψεων για τον αντίκτυπο που θα είχαν οι Ολυμπιακοί Αγώνες από τη στιγμή της ανάληψής του από τον Αθήνα 2004 έως και κάποια χρόνια μετά την τέλεσή τους.

Οι προβλέψεις των Διεθνών Οργανισμών για την ανάπτυξη του Ελληνικού Τουρισμού.

Σύμφωνα με την εκτίμηση του Παγκόσμιου Συμβουλίου Τουρισμού και Ταξιδιών, η οποία στηρίζεται στην μέθοδο κατάρτισης των δορυφόρων λογαριασμών του Oxford Economic Forecasting, τα επόμενα δέκα χρόνια, πρόκειται να γνωρίσει σημαντικούς (ετήσιους) ρυθμούς ανάπτυξης μετρούμενης σύμφωνα με τους ακόλουθους δείκτες:

- 5% στην ζήτηση για αγαθά και υπηρεσίες
- 4,6% συμβολή στο ΑΕΠ του τομέα (άμεση επίδραση) όπου ανεβάζει τον αριθμό των επισκεπτών σε περίπου 19,7 εκατ.
- 2,1% στην απασχόληση (άμεση) στον τομέα
- 2,2% στη συνολική απασχόληση της χώρας
- 4,8% στις επενδύσεις.

Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού (WTO) προβλέπει ετήσιο ρυθμό ανάπτυξης 2% (15,2 εκατ. αφίξεις). Το IOBE εκτιμά ένα υψηλότερο ρυθμό ανάπτυξης (αύξησης αφίξεων) μεταξύ 2003-2009 σε 6,7%. Το ΙΤΕΠ, συνυπολογίζοντας την θετική επίδραση των Ολυμπιακών Αγώνων, εκτιμά ότι οι αφίξεις θα προσεγγίσουν το 2010 τα 17,5 εκατ. Ο ΣΕΤΕ υιοθετεί ένα «συντηρητικά αισιόδοξο» σενάριο με παραδοχές την επιτυχία των Ολυμπιακών Αγώνων, την ποιοτική βελτίωση του τουριστικού προϊόντος και την «ελάχιστη» ενίσχυση της επενδυτικής δραστηριότητας. Σύμφωνα με το σενάριο αυτό που είναι συντηρητικότερο του WTTC (που στηρίζεται σε ανεπτυγμένες στατιστικές μεθόδους των δορυφόρων λογαριασμών) ο Ελληνικός Τουρισμός, μέχρι το 2010, θα αναπτύσσεται με ετήσιο ρυθμό αύξησης αφίξεων 4,5%, και εσόδων 5% (προσεγγίζοντας τα 19,4 εκατ. αφίξεις και 15 εκατ. Η προσέγγιση αυτή είναι ρεαλιστική και μπορεί να υιοθετηθεί στο Στρατηγικό μας σχέδιο.

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΟΛΥΜΠΙΑΔΑΣ

- **Φιλοξενία 2004:** Τέθηκε σε εφαρμογή κατά τη διάρκεια των Ολυμπιακών αγώνων το μνημόνιο συνεργασίας μεταξύ της οργανωτικής επιτροπής του Αθήνα 2004 και της Ένωσης Ξενοδόχων.
- **Τουριστικό Ολυμπιακό Πακέτο:** Η αφορμή των Ολυμπιακών Αγώνων και της Πολιτιστικής Ολυμπιάδας προσέφερε μοναδική ευκαιρία για να σχεδιαστεί μια ολοκληρωμένη παρέμβαση για την επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου.

Η προοπτική της Ολυμπιάδας του 2004 επιδιώχτηκε να αξιοποιηθεί έτσι ώστε να διαμορφωθεί αυξημένη κίνηση, ιδίως πολιτιστικού και αθλητικού τουρισμού πριν και μετά τους Αγώνες, με τη μεγαλύτερη δυνατή διάρκεια. Σ' αυτό συμβάλουν:

- οι νέες αθλητικές υποδομές,
- τα μεγάλα προγράμματα στο χώρο του πολιτισμού (ενοποίηση αρχαιολογικών χώρων, Πολιτιστική Ολυμπιάδα, επιμήκυνση και αναβάθμιση του Ελληνικού Φεστιβάλ)
- η νέα εικόνα της Αθήνας αλλά και των υπόλοιπων Ολυμπιακών πόλεων λόγω των μεγάλων έργων γενικής υποδομής (αεροδρόμιο, Μετρό, οδικό δίκτυο ταχείας κυκλοφορίας κλπ).
- οι νέες τουριστικές υποδομές της Αθήνας και της υπόλοιπης Ελλάδας
- η αναβάθμιση και αύξηση των ξενοδοχειακών μονάδων

Η αξιοποίηση της Ολυμπιάδας προς όφελος του Τουρισμού θα επιτευχθεί μέσω ειδικά προσανατολισμένου προγράμματος διαφήμισης, που θα συντονίζεται με την γενική ετήσια καμπάνια του ΕΟΤ, τις πρωτοβουλίες του Οργανισμού «Αθήνα 2004» και του Υπουργείου πολιτισμού. Ηδη ο ΕΟΤ εκπονήθηκε ειδικό marketing plan 2001-2005 για την ευρύτερη περιοχή της Αττικής καθώς και διαμορφώθηκε το αναγκαίο πακέτο δημιουργικού και η αγορά των μέσων για την περίοδο εφαρμογής του 2002-2003.

Προβολή – Διαφήμιση

α. Στρατηγική Διαφήμισης-Marketing Plan: Οι κύριες κατευθύνσεις της επικοινωνιακής πολιτικής και διαφήμισης είναι η ανάδειξη της ιδιαιτερότητας και συνθετότητας του ελληνικού τουριστικού προϊόντος, ώστε να αντιμετωπιστεί η δυνατότητα υποκατάστασης.

Σχεδιάστηκε και υλοποιείται ήδη μία ενιαία διαφημιστική εκστρατεία για όλες τις διεθνείς αγορές (14 χώρες) με δυνατότητα προσαρμογής στις ανάγκες της κάθε επί μέρους αγοράς. Γενικός στόχος είναι η αύξηση της «ανταγωνιστικότητας» της Ελλάδας στις διεθνείς τουριστικές αγορές. Η προβολή περιλαμβάνει μία σειρά από ενημερωτικές αναφορές σε διάφορες παραμέτρους όπως:

- Στο πεδίο του προϊόντος :
  - Σημαντικές βελτιώσεις στις υποδομές και στην ποιότητα του προσφερόμενου προϊόντος
  - Προστασία φυσικών και πολιτιστικών πόρων.
- Στο πεδίο της πολιτικής marketing
  - Δημιουργία μίας σαφούς «τοποθέτησης» (positioning) της χώρας, διακριτής από αυτή των ανταγωνιστών της, σε συνδυασμό με ένα σαφές ελκυστικό προφίλ του ελληνικού τουριστικού προϊόντος. Επιλεκτική στρατηγικής για τις ομάδες – στόχους και τις αγορές – στόχους.

β. Διαφημιστική προβολή: Η διαφημιστική προβολή κατά το 2002 θα απορροφήσει συνολικά περίπου 32 εκ. ευρώ και θα συνίσταται:

- Στη γενική διαφημιστική καμπάνια του ΕΟΤ, η οποία θα καλύψει τις 15 πιο σημαντικές αγορές του Ελληνικού Τουρισμού. Η καμπάνια αυτή υλοποιείται κανονικά επί τη βάση νέου δημιουργικού και σύμφωνα με τα πορίσματα ειδικού μεσοπρόθεσμου marketing plan, που εκπονήθηκε μετά από εκτεταμένη έρευνα αγοράς.
- Σε ενέργειες έμμεσης διαφήμισης σε συνεργασία με Tour Operators στην αγορά των ΗΠΑ και του Καναδά

- Σε ενίσχυση των διαφημιστικών προγραμμάτων των Νομαρχιακών Επιτροπών Τουριστικής Προβολής
- Σε συμμετοχή σε άνω των 75 τουριστικών εκθέσεων διεθνώς
- Σε πρόσθετες ενέργειες έμμεσης διαφήμισης, όπως ενίσχυση της πραγματοποίησης διεθνών συνεδρίων και άλλων εκδηλώσεων και λοιπές δράσεις δημοσίων σχέσεων

Προοπτικές Ανάπτυξης του Ελληνικού Τουρισμού

Απαραίτητο στοιχείο για τη διαμόρφωση του Στρατηγικού Σχεδίου Ανάπτυξης του Ελληνικού Τουρισμού είναι **η αξιολόγηση της στρατηγικής μας θέσης** (το που βρισκόμαστε σήμερα σε σχέση με τις εξελίξεις στο διεθνές περιβάλλον και τους ανταγωνιστές μας). Η διαδικασία αυτή συνεκτιμά, συνυπολογίζει και προσμετρά δυο μεγάλες ομάδες παραγόντων:

- Η πρώτη ομάδα αφορά το **διεθνές περιβάλλον** και τους περιορισμούς, προκλήσεις αλλά και ευκαιρίες που αυτό περικλείει.
- Η δεύτερη ομάδα αναφέρεται στο **εσωτερικό περιβάλλον** και αφορά τα χαρακτηριστικά και το επίπεδο ανάπτυξης του τομέα, τη διασύνδεση του με τους υπόλοιπους τομείς της οικονομίας και την τοπική κοινωνία, τη συνεισφορά του στην οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη, και τη δυνατότητα περαιτέρω ανάπτυξης, το ρόλο των κοινωνικών εταίρων στην ανάπτυξη, το ρόλο και τις δομές στήριξης του κράτους, και εν γένει το επίπεδο πολιτισμού, παροχής κοινωνικών αγαθών και την εικόνα της χώρας στο εξωτερικό.

Διεθνές Περιβάλλον: Χαρακτηριστικά και Εξελίξεις στον Παγκόσμιο Τουρισμό

Με βάση τις εκτιμήσεις για τις προοπτικές της εξέλιξης της προσφοράς όσο και της ζήτησης στις διάφορες περιοχές του κόσμου για τα αμέσως επόμενα χρόνια, που έχουν γίνει πρόσφατα από εκπροσώπους των διεθνών οργανισμών, οι εξελίξεις στον διεθνή τουρισμό θα έχουν τα ακόλουθα χαρακτηριστικά:

1. Σημαντικές αλλαγές στο διεθνές περιβάλλον, αλλαγή κλίματος και διάθεσης για τουρισμό από ξένους επισκέπτες, ανάδειξη νέων προορισμών.
2. Επιτάχυνση του ετήσιου ρυθμού ανόδου του διεθνούς τουρισμού το 2004, με αύξηση 3 έως 4%.
3. Αύξηση του εξερχόμενου τουρισμού από τις ΗΠΑ κατά 4% το 2003 και κατά 6% το 2004.
4. Ανάκαμψη του εξερχόμενου τουρισμού της Ιαπωνίας (στο τέλος του 2003 θα επιτευχθούν τα επίπεδα του 2000).
5. Ανοδικός ρυθμός και διεύρυνση της κοινωνικής βάσης του τουρισμού με προέλευση την Κίνα.
6. Συνεχιζόμενες και πιθανώς ενισχυμένες απαιτήσεις ασφαλείας.
7. Ενίσχυση των ενδο-περιφερειακών ταξιδιών για διακοπές σε σύγκριση με τους μακρινούς προορισμούς.
8. Συντομότερες και συχνότερες παραδοσιακές διακοπές.
9. Συνεχιζόμενη μεταστροφή από τις παραδοσιακές τακτικές αερογραμμές και τις εταιρείες charter σε ραγδαία αναπτυσσόμενους αερομεταφορείς χαμηλού κόστους (όπως Ryanair, Easyjet, κ.ά.).
10. Συνέχιση της τάσης για κρατήσεις «τελευταίας στιγμής».
11. Αυξημένη χρήση του διαδικτύου για σχεδιασμό και κρατήσεις διακοπών, καθώς και άνοδος των τμηματικά «πακετοποιημένων» και εξατομικευμένων διακοπών.
12. Αυξημένη ζήτηση για αυθεντικές εμπειρίες, γνωριμία με τη φύση και τον πολιτισμό των προορισμών.
13. Εξακολούθηση της αυξητικής τάσης του αριθμού των ερχομένων τουριστών ηλικίας 45+ από τις δυτικές χώρες και την Ιαπωνία.

14. Διεύρυνση του χάσματος που διαπιστώνεται ανάμεσα στην ολοένα απαιτητικότερη διεθνή ζήτηση και την προσφορά προϊόντων και υπηρεσιών σε αρκετούς προορισμούς.
15. Ισχυρός ανταγωνισμός από άλλους προορισμούς της Μεσογείου. Ενδυνάμωση των ανταγωνιστικών χωρών σε ειδικές μορφές τουρισμού και υποδομές.

ΣΧΕΔΙΟ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΜΕ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΤΩΝ ΥΠΟΥΡΓΕΙΩΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΚΑΙ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Στόχοι για τον Ελληνικό Τουρισμό με ορίζοντα το 2010

Ποσοτικοί στόχοι

1. Αύξηση των αφίξεων σε 20 εκ.
2. Αύξηση των εισπράξεων από τον Τουρισμό σε 20 δις.€
3. Αύξηση της Μέσης κατά κεφαλήν δαπάνης σε 1020 €(ποιοτικός τουρισμός).
4. Αύξηση της συμμετοχής του Τουρισμού στο ΑΕΠ κατά 3 τουλάχιστον ποσοστιαίες μονάδες.
5. Αύξηση του απασχολούμενου στον Τουρισμό εργατικού δυναμικού τουλάχιστον κατά 16%.
6. Αύξηση των διανυκτερεύσεων στα ξενοδοχεία σε 87 εκ.
7. Αύξηση των πληροτήτων των ξενοδοχείων των ανεπτυγμένων περιοχών κατά 10 ποσοστιαίες μονάδες

Ποιοτικοί Στόχοι

1. Καλύτερος συντονισμός όλων των φορέων της «τουριστικής αλυσίδας» και αναβάθμιση της τριμερούς συνεργασίας (κυβέρνηση και τοπική αυτοδιοίκηση, επιχειρήσεις και εργαζόμενοι) για κοινή δράση - τη διαμόρφωση και την εφαρμογή των πολιτικών για την ανταγωνιστικότητα και την ανάπτυξη της τουριστικής οικονομίας (Εθνικό Συμβούλιο Ανταγωνιστικότητας και Ανάπτυξης, Εθνικό Συμβούλιο Τουρισμού, Εταιρία Προβολής, Μηχανισμοί Στήριξης).

2. Βελτίωση (της ανταγωνιστικότητας) της εικόνας και της θέσης του ελληνικού τουριστικού προϊόντος στις διεθνείς αγορές.
3. Πλήρης τουριστική επιτυχία των μεγαλύτερων τουριστικών γεγονότων: Ολυμπιακών Αγώνων 2004, EXPO 2008 Θεσσαλονίκης και Πάτρα - Πολιτιστική Πρωτεύουσα 2006 και Μεσογειακή 2007.
4. Αναβάθμιση και διαφοροποίηση της τουριστικής προσφοράς, ώστε όλο το δυναμικό των τουριστικών εγκαταστάσεων και επιχειρήσεων να είναι σε θέση να προσφέρει «προϊόντα» και υπηρεσίες υψηλού επιπέδου (σύμφωνα με το κυρίαρχο καταναλωτικό πρότυπο και ειδικότερα την σχέση ποιότητας προς τιμή) ανάλογα με το επίπεδο ανάπτυξης της κάθε (εγκατάστασης) επιχείρησης.
5. Αναβάθμιση του συνόλου των εγκαταστάσεων και υπηρεσιών που απαρτίζουν την «τουριστική αλυσίδα» χωρίς να είναι αμιγώς τουριστικές (πχ οδικό δίκτυο, λιμάνια, αεροδρόμια, χερσαίες και σιδηροδρομικές μεταφορές, μουσεία και αρχαιολογικοί χώροι, ταξί, κλπ).
6. Προώθηση των εγκαταστάσεων ειδικής τουριστικής υποδομής καθώς και των οργανωτικών υποδομών για την περαιτέρω ανάπτυξη των εναλλακτικών μορφών τουρισμού, ως «τμημάτων» του ελληνικού τουριστικού προϊόντος, που μπορούν να στηρίξουν σταδιακά τη, μερική και περιορισμένη πάντως μεσομακροπρόθεσμα, διαφοροποίηση της ζήτησης. Προτεραιότητα στις μορφές εκείνες στις οποίες η Χώρα διαθέτει συγκριτικό πλεονέκτημα έναντι των ανταγωνιστών της (πχ θαλάσσιος τουρισμός, θαλασσοθεραπεία, οικοτουρισμός κλπ και κυρίως πολιτιστικός τουρισμός). Έμφαση επίσης στις μορφές εκείνες τουρισμού, που δεν έχουν αναπτυχθεί όχι λόγω έλλειψης των αναγκαίων τουριστικών πόρων, αλλά λόγω οργανωτικών αδυναμιών και ελλείψεων, όπως πχ ο αστικός τουρισμός.
7. Ενίσχυση της «επιχειρηματικής κουλτούρας» για την έμμεση υποστήριξη μιας τιμολογιακής πολιτικής ανταγωνιστικού χαρακτήρα, που θα εξασφαλίσει την ομαλή μετάβαση από την «ανταγωνιστικότητα που εξαρτάται αποκλειστικά από την τιμή» στην «ανταγωνιστικότητα που εξαρτάται από τον λόγο ποιότητας / τιμής». Οι επιχειρήσεις θα πρέπει βραχυπρόθεσμα να ευθυγραμμίσουν τις τιμές ενώ σε ορίζοντα δεκαετίας να βελτιώσουν σημαντικά την ποιότητα προκειμένου να ενισχύσουν την ανταγωνιστικότητά τους.

Αυτό σημαίνει ότι θα είναι περισσότερο ενημερωμένοι και καλύτερα προετοιμασμένοι από τους μηχανισμούς στήριξης (Ινστιτούτο Οικονομικών και Τουριστικών Ερευνών, Επιμελητήριο, Παρατηρητήριο Διεθνών Εξελίξεων και Δορυφόρων Λογαριασμών Τουρισμού).

8. Συστηματική ενίσχυση του τουριστικού προϊόντος με το συγκριτικό πλεονέκτημα του πολιτιστικού μας αποθέματος (ως του βασικότερου τουριστικού πόρου, που διαφοροποιεί τον Ελληνικό Τουρισμό από τους ανταγωνιστικούς προορισμούς), οργανωμένου με σύγχρονους τρόπους επικοινωνίας και νέες ιδέες παρουσίασης.
9. Επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου των ανεπτυγμένων κυρίως περιοχών (προσέλκυση του μεμονωμένου τουρίστα, αλλά και του τουρίστα τρίτης ηλικίας, δεδομένου ότι η τελευταία αυτή κατηγορία μπορεί να συμβάλλει αποφασιστικά στην επέκταση της τουριστικής περιόδου κατά τους πλάγιους μήνες άνοιξης και Φθινοπώρου. Προσέλκυση του τουρίστα του «τριημέρου» στα μεγάλα αστικά κέντρα της χώρας όπου εκτός από τη δυνατότητα αναψυχής θα πρέπει να προβληθεί η δυνατότητα shopping, ιδιαίτερα προϊόντων αργυροχοΐας και υψηλής κοσμηματοποιΐας, όπως γουνοποιΐας. Ανάδειξη της χώρας ως αξιόλογου κέντρου υποδοχής Συνεδριακού Τουρισμού, που όπως είναι γνωστό είναι μια μορφή τουρισμού εξαιρετικά προσοδοφόρα και συμβάλλει στην άμβλυνση της εποχικότητας.

ΠΩΣ ΘΑ ΒΕΛΤΙΩΘΕΙ Η ΠΟΙΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΥ ΠΡΟΪΟΝΤΟΣ

Το κλειδί για να εκμεταλλευτούμε τα οφέλη του ελληνικού τουρισμού, να αντιμετωπίσουμε τις προκλήσεις του διεθνούς ανταγωνισμού και να μη καταστούμε θύμα του ανταγωνισμού των τιμών και της αντίληψης περί φθηνού εναλλακτικού προορισμού, είναι να προσφέρουμε **ποιοτικό τουρισμό**.

Αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντικό για την αναβάθμιση της θέσης μας στη διεθνή αγορά εξαιτίας του ότι η ποσοτική αύξηση δείχνει να συμπορεύεται με μία καθαρά ποιοτική εξέλιξη της τουριστικής ζήτησης, έτσι ώστε στις περισσότερες χώρες προορισμού τουριστών η ποιότητα στον τομέα του τουρισμού, δηλαδή της τουριστικής προσφοράς, να καθίσταται όλο και πιο απαιτητή. Κρίνεται λοιπόν σκόπιμο και σημαντικό να ενισχύσουμε τον πυρήνα της ποιότητας του ελληνικού τουρισμού και να εφαρμόσουμε πολιτικές που προστατεύουν τις πολιτισμικές ιδιαιτερότητες και τα φυσικά πλεονεκτήματα στα τοπικά περιβάλλοντα, ώστε να διασφαλίσουμε έτσι την μακροπρόθεσμη βιωσιμότητα και ανταγωνιστικότητα του τομέα.

Η εφαρμογή πολιτικών για βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη απαιτεί κοινωνική υπευθυνότητα και συλλογικότητα πέρα από τη λογική του βραχυπρόθεσμου μεμονωμένου ατομικού ή και πολιτικού κέρδους. Αυτό αφορά όλους τους συμμετέχοντες στο τουριστικό γίγνεσθαι, συμπεριλαμβανομένων και των τουριστών. Οι θεσμοί οι οποίοι αναπαράγουν αξίες και στάσεις οφείλουν να μεταδίδουν τα κοινωνικά μηνύματά τους, προς την κατεύθυνση της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης. Πιο άμεσα από ποτέ, οι ίδιες οι επιχειρήσεις απαιτούν πληροφόρηση, ευαισθητοποίηση και εκπαίδευση στα μέσα και τις στρατηγικές για την επίτευξη βιώσιμου τουρισμού ως προϋπόθεση για την ανταγωνιστικότητά του.

Για τη βελτίωση της ποιότητας του παρεχόμενου τουριστικού προϊόντος απαραίτητες είναι οι δράσεις βελτίωσης των υποδομών, των ανωδομών και των συμπληρωματικών υποδομών. Οι υποδομές περιλαμβάνουν τα μέσα και τις υπηρεσίες όπως είναι τα αεροδρόμια, τα λιμάνια, δρόμοι, δημόσιες μεταφορές, παροχή νερού και ηλεκτρικού ρεύματος, συλλογή απορριμμάτων, επικοινωνία, κ.ά. Η βελτίωσή τους δεν αποτελεί επιτακτική ανάγκη μόνο υποστήριξης της τουριστικής ανάπτυξης της χώρας, αλλά γενικότερα για την οικονομική ανάπτυξη αυτής. Μέσω του ΕΠΑΝ και των ΠΕΠ χρηματοδοτούνται και ολοκληρώνονται έως το 2006 εγκαταστάσεις συμπληρωματικών τουριστικών υποδομών (μαρινών, χιονοδρομικών κέντρων, συνεδριακών κέντρων, τουριστικών αγκυροβολίων, εγκαταστάσεων γκολφ και υποδομών και προγραμμάτων εναλλακτικού τουρισμού).

Ο Ελληνικός Τουρισμός έχει μια επενδυτική δυναμική που ενεργοποιείται από:

- την προοπτική των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004, που θα αποτελέσει το βασικό μοχλό της τουριστικής κίνησης προς την Ελλάδα τα επόμενα χρόνια,
- τις διαδικασίες αξιοποίησης των τουριστικών ακινήτων της ΕΤΑ Α.Ε. Το πρόγραμμα αξιοποίησης της δημόσιας τουριστικής περιουσίας, είναι το μεγαλύτερο πρόγραμμα τουριστικών επενδύσεων που από τη δεκαετία του '60 πραγματοποιήθηκε ποτέ στη χώρα,
- τα προγράμματα του Γ΄ ΚΠΣ με έμφαση στην ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας σε συνδυασμό με τον νέο αναπτυξιακό νόμο.
- τη χρηματοδότηση και ολοκλήρωση έως το 2006 των επόμενων δράσεων:
  - επενδύσεις ποιοτικού εκσυγχρονισμού ξενοδοχειακών μονάδων, κάμπινγκ και λοιπών καταλυμάτων.
  - Επενδύσεις οργανωτικού εκσυγχρονισμού
  - Καινοτόμες επενδύσεις για την ανάδειξη στοιχείων του τουριστικού προϊόντος (όπως γαστρονομίας, πολιτισμού, εικαστική και λογοτεχνική παραγωγή, κλπ).
  - Κοινές επενδύσεις του κράτους με τους συλλογικούς φορείς του τομέα για τη δημιουργία δικτύου στήριξης μικρομεσαίων τουριστικών επιχειρήσεων.
  - Επενδύσεις για την ενίσχυση της καινοτομίας και την ένταξη των επιχειρήσεων στην κοινωνία της γνώσης.

Για την περίοδο 2004 – 2010, στα πλαίσια αυτού του άξονα θα υλοποιηθούν οι επόμενες δράσεις:

- Δημιουργία κλίματος εμπιστοσύνης και σταθερού περιβάλλοντος επενδύσεων (απλοποίηση διαδικασιών χρηματοδότησης επιχειρήσεων, αφορολόγητα αποθεματικά, ενίσχυση των κινήτρων του νέου Αναπτυξιακού Νόμου για επενδύσεις που αφορούν στον Τουρισμό κλπ).

Λήψη μέτρων για την ενίσχυση των επενδύσεων - προσέλκυση Διεθνών Άμεσων Επενδύσεων.

- Η αξιοποίηση της Δημόσιας Τουριστικής Περιουσίας που διαχειρίζεται η ΕΤΑ, εκτός από τουριστικές εκμεταλλεύσεις (για τις περισσότερες των οποίων έχουν δρομολογηθεί ή έχουν ολοκληρωθεί διαγωνιστικές διαδικασίες), περιλαμβάνει και περίπου 65 σχολάζουσες εκτάσεις σημαντικού μεγέθους και σε στρατηγικής τουριστικά σημασίας περιοχές, όπως: Χαλκιδική, Κρήτη, Ρόδος, Πελοπόννησος κλπ.
- Οι εκτάσεις αυτές προσφέρονται για ολοκληρωμένες τουριστικές επενδύσεις μεγάλης κλίμακας και για το λόγο αυτό:
- Μέχρι το α' εξάμηνο του 2004 θα επιλυθούν πολεοδομικά και χωροταξικά προβλήματα που έχουν κάποιες από αυτές τις εκτάσεις και με την προώθηση των σχετικών ρυθμίσεων, να καταστεί άμεση η αξιοποίησή τους (θα αναδειχθούν δηλαδή, ως περιοχές επενδύσεων μείζονος σημασίας).
- Επίσης οι εκτάσεις αυτές απαιτούν επενδύσεις υψηλού κόστους και σχετικά μεγάλου κινδύνου. Για το λόγο αυτό το κράτος ενθαρρύνει και διευκολύνει τις επενδύσεις αυτές τόσο με το Προεδρικό Διάταγμα που επιτρέπει την ανάπτυξη τουριστικών κατοικιών σε μεγάλες εκτάσεις, όσο και με τα κίνητρα του νέου αναπτυξιακού νόμου.
- Με τον τρόπο αυτό η χώρα προσδοκά αφενός να καταστεί σημαντικός προορισμός επενδυτικών κεφαλαίων και αφετέρου να διεκδικήσει με αξιώσεις μερίδιο στις τουριστικές επενδύσεις της διεθνούς αγοράς.
- Οι προτεινόμενες περιοχές, είναι: Ανάβυσσος – Λαγονήσι - Cape Sounio – Αστέρας (σύνολο εκτάσεων Αττικής 2.450 στρ.), Παλιούρι - Αγ. Ιωάννης - Νικήτης – Αγ. Τριάδα Θεσ/νίκης – Μαρίνα Καλαμαριάς – Φανάρι Κομοτηνής – Σκοτεΐνα Ολύμπου (σύνολο εκτάσεων Β. Ελλάδας 3.730 στρ.), Κυλλήνη – Χ.Κ. Παρνασσού – Καλά Νερά Μαγνησίας - Καϊάφας Ηλείας – Καραθώνας Αργολίδας – Νήσοι Θεσπρωτίας (σύνολο εκτάσεων Κ. Ελλάδος και Πελοποννήσου 22.000 στρ.), Τσαμπίκα Ρόδου – Αφάντου Ρόδου – Καρτερός Ηρακλείου – Αγ. Απόστολοι Χανίων (σύνολο εκτάσεων Νησιωτικής Ελλάδας 4.130 στρ.).

- Άνοιγμα της αγοράς υψηλής ποιότητας παραθεριστικής κατοικίας σε συνέργια με τις μεγάλες ολοκληρωμένες τουριστικές επενδύσεις (Ουσιαστική παρέμβαση προς αυτήν την κατεύθυνση αποτελεί η πρόσφατη νομοθετική ρύθμιση του ΥΠΑΝ για άνω των 300 στρεμμάτων εκτάσεις).

Μέσα - Πόροι για την υλοποίηση του Σχεδίου

Τα μέσα και τα εργαλεία για την προώθηση των στόχων και των δράσεων του τουρισμού είναι τα επόμενα: ΕΠΑΝ, ΠΕΠ, Αναπτυξιακός Νόμος, Πρωτοβουλίες Interreg και Leader. Μετά το 2006, οι χρηματοδοτήσεις μπορούν να προέλθουν από το Δ' ΚΠΣ, από πρωτοβουλίες public – private – partnership (για μεγάλες επενδύσεις που εφαρμόζει ήδη με επιτυχία η ETA Α.Ε.) ή από χρηματοδοτήσεις της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων.

Χρονοδιάγραμμα υλοποίησης των Στόχων του Σχεδίου

Στόχοι	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Επαύξηση των μεριδίων (αριθμός τουριστών, εισοδήματα) από τη διεθνή τουριστική αγορά. Ενίσχυση της εικόνας της χώρας ως τόπου προορισμού. Εφαρμογή σύγχρονων μεθόδων και εργαλείων μάρκετινγκ στη βάση της τριμερούς συνεργασίας.	X	χ	χ	χ	χ	χ	X
Βελτίωση της ποιότητας του ελληνικού τουριστικού προϊόντος.	X	χ	X	χ	χ	χ	X
Η διαφοροποίηση και ο εμπλουτισμός του ελληνικού τουριστικού προϊόντος με ανάπτυξη θεματικών και εναλλακτικών μορφών τουρισμού με στόχο την ικανοποίηση των εξελισσόμενων προσδοκιών / αναγκών των τουριστών .	X	χ	X	X			

Δημιουργία κλίματος εμπιστοσύνης και σταθερού περιβάλλοντος ανάπτυξης της επιχειρηματικότητας και ενίσχυσης των ιδιωτικών επενδύσεων.	X	χ	X	X	χ	χ	X
Επένδυση στο ανθρώπινο κεφάλαιο. Εκπαίδευση – επιμόρφωση επιχειρηματιών και εργαζομένων στον τομέα.	χ	χ	χ	X	χ	X	X
Ανάπτυξη εργαλείων έρευνας και πληροφόρησης της οικονομικής δραστηριότητας στον τομέα και υποβοήθησης της τουριστικής πολιτικής.	X						

Και το 2005 τι:

Οι Ολυμπιακοί Αγώνες του 2004 αποτελούν την αφορμή των κολοσσιαίων επενδύσεων, που έχουν δρομολογηθεί στον τουρισμό, όχι μόνο στην Αττική αλλά και πανελλαδικά... Ωστόσο, πέρα από τη δημιουργία των υποδομών εκείνων που θα συμβάλουν στην επιτυχή διεξαγωγή των Αγώνων, δε λείπει ο προβληματισμός και τα ερωτηματικά για την "επόμενη μέρα". Αν δεν έχει αποδώσει έως τότε ο στρατηγικός σχεδιασμός για τουριστική σεζόν "δώδεκα μήνες το χρόνο", πιθανολογείται η δημιουργία μιας νέας γενιάς "προβληματικών" επιχειρήσεων, κυρίως στην ευρύτερη περιφέρεια της Αττικής. Το να αναδειχθεί η συγκεκριμένη περιοχή σε τόπο αναψυχής και όχι απλώς σε ενδιάμεσο σταθμό προς δημοφιλέστερους τουριστικούς προορισμούς (Κρήτη, νησιά κλπ.), είναι ο "γρίφος" που καλούνται να επιλύσουν οι αρμόδιοι του υπουργείου Ανάπτυξης. Η ανάπτυξη του θεματικού τουρισμού, ίσως είναι η απάντηση, και προς αυτή την κατεύθυνση κινείται ο στρατηγικός σχεδιασμός για την κατανομή των ενισχύσεων που θα κατευθυνθούν στον τουρισμό στο πλαίσιο του Γ' Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης.

Η ανάδειξη και ενίσχυση του θεματικού τουρισμού στηρίζεται σε τέσσερις άξονες: στην ανάπτυξη υποδομών στο συνεδριακό - εκθεσιακό τουρισμό, που ίσως δώσει την απάντηση στον πιθανολογούμενο "πληθωρισμό" ξενοδοχείων στην Αττική, στην ανάπτυξη του χειμερινού τουρισμού, μέσω της αναδιοργάνωσης και αναβάθμισης των χιονοδρομικών κέντρων, στον τουρισμό των σπορ (γκολφ, κέντρα προετοιμασίας αθλητικών ομάδων κλπ.), καθώς και στην αναβάθμιση και ενίσχυση του ιαματικού τουρισμού (κέντρα λουτροθεραπείας, αναζωογόνησης, ομορφιάς κ.ά.), στον οποίο υπάρχει ισχυρό συγκριτικό πλεονέκτημα, λόγω των 822 ιαματικών πηγών της χώρας μας.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Οι Ολυμπιακοί Αγώνες του 2004 είναι δυνατό να αποτελέσουν μοχλό της τουριστικής ανάπτυξης της χώρας, της Αττικής και της Αθήνας αλλά και φορέα αναδιοργάνωσης του τουριστικού προϊόντος. Η επιτυχία τους θα αποτελέσει το σημείο εκκίνησης μιας δυναμικά σχεδιασμένης τουριστικής πολιτικής. Η Ελλάδα παρουσιάζει αυξητικούς αριθμούς τουριστικών αφίξεων, που όμως δεν συνοδεύονται και από την ανάλογη αύξηση τουριστικών εσόδων. Η κύρια αιτία αυτού του αποτελέσματος είναι το τουριστικό προϊόν της χώρας είναι εύκολα ανταγωνίσιμο από άλλες Μεσογειακές χώρες. Κατά συνέπεια δεν έχει ισχυρά χαρακτηριστικά μοναδικότητας. Οι Ολυμπιακοί Αγώνες, όπως αναφέραμε και νωρίτερα, προσδίδουν στο χώρο που τους φιλοξενεί μια μοναδικότητα, μέσω της φήμης που δημιουργούν αλλά και των έργων υποδομής που συνοδεύουν τους Αγώνες. Στη σύγχρονη ιστορία των Ολυμπιακών Αγώνων υπάρχουν πολλά παραδείγματα της επιρροής τους στις πόλεις που τους διοργάνωσαν, άλλα θετικά και άλλα αρνητικά. Ένα πρόσφατο παράδειγμα επιτυχούς διοργάνωσης των αγώνων είναι αυτό της Βαρκελώνης. Η Βαρκελώνη, μια κορεσμένη βιομηχανική πόλη, αναμορφώθηκε με τη συνδρομή των έργων υποδομής και διοργάνωσε επιτυχείς αγώνες. Το αποτέλεσμα ήταν η δυναμική αύξηση της τουριστικής ζήτησης. Αυτή η ζήτηση διαχύθηκε σε τρία επίπεδα: σε μακρο- Ισπανία, μέσο- Καταλονία και μικρο- Βαρκελώνη. Το μεγαλύτερο θετικό αντίκτυπο το αποκόμισε η Βαρκελώνη. Οι Ολυμπιακοί Αγώνες όχι μόνο βοήθησαν στην ανάπτυξη της πόλης της Βαρκελώνης αλλά ανέστρεψαν και την υπάρχουσα

πορεία του τουρισμού, αποτελώντας αφετηρία για την εμφάνιση σημαντικού αριθμού αλλοδαπών επισκεπτών και την αύξηση του γενικότερου επιπέδου αφίξεων και διανυκτερεύσεων. Αυτή η νέα τάση παρουσιάστηκε έντονα δύο χρόνια μετά τους αγώνες.

Εφαρμόζοντας με οικονομολογικές μεθόδους, το αντίκτυπο που είχαν οι Ολυμπιακοί Αγώνες του 1992 στην Ισπανία, την Καταλονία και τη Βαρκελώνη, και προσομοιάζοντάς το με την περίπτωση της Ελλάδας, της Αττικής και της Αθήνας, και συγκρίνοντας τα αποτελέσματα με τις προβλέψεις σχετικά με την τουριστική ζήτηση για το 2004 στην περίπτωση που δεν γινόντουσαν οι Αγώνες του 2004 στην Αθήνα παρατηρούμε τα ακόλουθα:

Χωρίς τους Αγώνες

- Η τουριστική ζήτηση στην Ελλάδα θα ακολουθούσε μηδενικούς ως και αρνητικούς ρυθμούς ανάπτυξης
- Θα υπήρχε μείωση των αφίξεων και διανυκτερεύσεων των αλλοδαπών επισκεπτών στην περιοχή της Αθήνας και της Αττικής και μικρή αύξηση για το σύνολο της χώρας.

Με τους αγώνες

- Θα αυξηθεί δυναμικά ο συνολικός αριθμός των επισκεπτών (αλλοδαπών και ημεδαπών, κυρίως στην Αθήνα και σε δεύτερο λόγο στην Ελλάδα ως σύνολο. Θα ακολουθήσει η Αττική, με ελαφρά χαμηλότερους ρυθμούς αύξησης
- Ιδιαίτερα δυναμικός θα είναι ο ρυθμός αύξησης των αλλοδαπών επισκεπτών κυρίως στην Αθήνα
- Θα υπάρξει δυναμική αύξηση του αριθμού των διανυκτερεύσεων, κυρίως στην Αθήνα και γενικά στην Ελλάδα και την Αττική.
- Αναφορικά με τις διανυκτερεύσεις των αλλοδαπών επισκεπτών, ο ρυθμός αύξησης τους, θα είναι μεγαλύτερος για το σύνολο της χώρας και μετά για την Αττική. Ακολουθεί η Αθήνα με ελαφρά χαμηλότερους ρυθμούς.

Τα θέματα που αναμένεται να προκύψουν κατά την περίοδο 2004-2009 είναι συνάρτηση της ποιότητας της φιλοξενίας που παρείχαμε κατά τη διάρκεια των Ολυμπιακών Αγώνων. Οι προκλήσεις που θα τεθούν στον Ελληνικό τουρισμό,

μπορούν να αντιμετωπιστούν με επιτυχία μόνο με ανασχεδιασμό της τουριστικής πολιτικής ο οποίος θα πρέπει να κινηθεί σε δύο άξονες:

- Πρώτον, τη σταδιακή αποσύνδεση του ελληνικού τουρισμού από τον εποχιακό χαρακτήρα του
- Δεύτερον, τη δημιουργία ανταγωνιστικών πλεονεκτημάτων ανεξάρτητων από τα συγκριτικά πλεονεκτήματα που ουσιαστικά οδηγούν στον εποχιακό τουρισμό.

Οι Ολυμπιακοί Αγώνες μπορούν να προσφέρουν τέτοια ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα, που κυρίως θα ωφελήσουν τη πόλη της Αθήνας αλλά και τη χώρα στο σύνολο της, με τα έργα υποδομής που δημιουργήθηκαν. Α δε έργα υποδομής δεδομένου ότι απαίτησαν αυτοχρηματοδότηση κατάφεραν να φέρουν σε συνεργασία το δημόσιο με τον ιδιωτικό φορέα, θεμελιώνοντας μια μακροχρόνια, οργανωμένη στρατηγική για τον τουρισμό. Μερικές από τις αρχές στις οποίες θα μπορούσε να στηριχθεί αυτή η στρατηγική είναι οι ακόλουθες:

- Απομάκρυνση από το μαζικό τουρισμό που μειώνει τα έσοδα του τουριστικού προϊόντος.
- Βελτίωση του τουριστικού προϊόντος, με στόχο πλέον καταναλωτές υψηλού και μεσαίου εισοδήματος, ώστε να οδηγηθούμε στην μεγιστοποίηση των τουριστικών εσόδων
- Απομάκρυνση από την εποχικότητα, μέσω διάφορων μορφών θεματικού τουρισμού
- Βελτίωση της υλικοτεχνικής υποδομής αλλά και του ανθρώπινου δυναμικού
- Συνεχή προσπάθεια βελτίωσης, μέσω συνεχούς έρευνας της αγοράς.

Η ανάληψη της τέλεσης των Ολυμπιακών Αγώνων από την Αθήνα το 2004 θα έχει σημαντικές επιπτώσεις στο σύνολο της οικονομικής δραστηριότητας, αυξάνοντας το ρυθμό αύξησης του ΑΕΠ, καθώς δημιούργησε νέες θέσεις εργασίας και έδωσε τη δυνατότητα να προβληθεί η Αθήνα και η Ελλάδα, σε όλο τον κόσμο. Η προβολή αυτή αναμένεται να αυξήσει την εισροή αλλοδαπών τουριστών για ένα μεγάλο χρονικό διάστημα που θα ξεκινήσει από το καλοκαίρι του 2005.

Η επιπλέον αύξηση στην οικονομική δραστηριότητα θα προέλθει από τις επενδύσεις στις κατασκευές αθλητικών έργων αλλά και των έργων υποδομής σε ολόκληρη την Ελλάδα.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

ΟΙ ΟΛΥΜΠΙΑΚΟΙ ΑΓΩΝΕΣ ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ ΠΑΝΑΚΕΙΑ

Οι αναμφιβόλως επιτυχείς Ολυμπιακοί Αγώνες – τα μη θετικά στοιχεία δεν μπορούν να σκιάσουν τη μεγαλοπρέπεια και τη λαμπρότητα, με την οποία περιεβλήθησαν – αποτελούν μιας πρώτης τάξεως ευκαιρία για τον επί έτη διολισθαίνοντα ελληνικό τουρισμό. Είναι εφικτό – θα ήταν και χωρίς τους Ολυμπιακούς Αγώνες – να δημιουργηθεί μια νέα αφετηρία μακροπρόθεσμης δυναμικής, ενόψει και της αισιόδοξης προοπτικής εξέλιξης του παγκόσμιου τουρισμού, που πανταχόθεν επισημαίνεται. Αρκεί να συνειδητοποιηθεί ευρέως, από Κυβέρνηση-Τοπική Αυτοδιοίκηση, επιχειρούντες στον τομέα αλλά και από τον πληθυσμό εν συνόλω, ότι η επιτυχία των Ολυμπιακών Αγώνων δεν αποτελεί πανάκεια, ούτε άφεση αμαρτιών για τις παραλείψεις του παρελθόντος και, βεβαίως, ούτε υποκατάστατο των απαιτούμενων πολιτικών για την ανάνηψη του τομέα.

Οι Ολυμπιακοί Αγώνες μπορεί να λειτουργήσουν ως αυτόματος πιλότος, και όχι για υψηλές πτήσεις, μόνο βραχυπρόθεσμως. Αν δεν λυθούν τα προβλήματα που οδήγησαν ένα αναπτυξιακά ελπιδοφόρο τομέα σε προβληματικό, το μεθεπόμενο τουριστικό έτος θα επανέλθει στην τρέχουσα καθοδική τροχιά. Άμεσοι ανταγωνιστές, και μάλιστα εν μέσω πολλών τρομοκρατικών επεισοδίων με θύματα αλλοδαπούς, πραγματοποιούν πρωτοφανείς ρυθμούς τουριστικής ανάπτυξης. Διότι φροντίζουν για την ποιότητα του προϊόντος που παράγουν, το οποίο και προσφέρουν σε τιμή που δικαιολογείται από την ποιότητα. Χωρίς Ολυμπιακούς Αγώνες, χωρίς μοναδικά νησιωτικά συμπλέγματα, χωρίς πολιτισμική παράδοση. Αντιθέτως, όσον αφορά στο τελευταίο αυτό στοιχείο, θα μπορούσε κανείς να προβεί σε χαρακτηρισμούς βαρύτατους, ιστορικά τεκμηριωμένους.

Η μικρή αυτή παρέμβαση του ΙΤΕΠ έχει αφετηρία όχι μόνο τα συμπεράσματα των μελετητών του, αλλά και τον πανταχόθεν εκπορευόμενο ενθουσιασμό (20 εκατ. τουρίστες έκαναν αίφνης την εμφάνισή τους!) για το διανοιγόμενο λαμπρό μέλλον του τουρισμού. Οι λαμπροί Ολυμπιακοί Αγώνες προκάλεσαν επικίνδυνες φαντασιώσεις, από τις οποίες οι αρμόδιοι πρέπει να προφυλαχθούν.

Ενθουσιασμοί αυτού του είδους είναι εξαιρετικά επικίνδυνοι, και μάλιστα σε δύσκολους δημοσιονομικούς καιρούς. Η χώρα πρέπει να ενεργήσει, από άποψη πολιτικής, ως εάν δεν είχαν συντελεσθεί Ολυμπιακοί Αγώνες. Διαφορετικά το παιχνίδι θα χαθεί. Θα μείνει δε μόνο η εμπορική ναυτιλία, ως αναπτυξιακή ελπίδα, η οποία, ωστόσο, παρά τις θαυμαστές επιδόσεις της, δεν θα επαρκέσει για να στηρίξει την συντήρηση έστω και ενός μέτριου ρυθμού αναπτύξεως.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- ΚΕΠΕ(1994). Οικονομία και αθλητισμός
- IOBE (1999). Στρατηγικός Σχεδιασμός για τον τουρισμό στην Ευρύτερη περιοχή της πρωτεύουσας και στην Ελλάδα εν όψει των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004
- Θ.Γ. Παπανίκος. Οι Ολυμπιακοί Αγώνες του 2004 και οι επιπτώσεις στον Ελληνικό Τουρισμό.
- ΑΡΓΩ ΕΛΛΑΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΕΣ 2004, Τα έργα της Νίκης , με τη συνεργασία του Υ.ΠΕ.ΧΩ.ΔΕ
- Επίσημος Φάκελος Διεκδίκησης
- Brunet F.(1993) Economy of the 1992 Barcelona Olympic Games, Lausanne: International Olympic Committee
- Douglas S. (1994) Forecasting international arrivals at a hallmark event. The Olympic Games, Sydney 2000, University of Surrey
- HLG (1998) Report on European Tourism- new partnerships for jobs, High Level Group on Tourism Employment
- Lensky Helen Jefferson (2000) Inside the Olympic Industry: Power, Politics Activism, State University of NY
- Wallenchinsky David (2000) The complete Book of the Olympic Games, Woodstock, NY: Overlook Press
- Cashman Richard and Antony Hughes (1999) Staging the Olympic Games: The event and its impact, UNSW Press Sydney
- World Sport Research and Publications, (1996) The Olympic Century: The 1st century History of the Modern Olympic Movement
- Γραφείο Επικοινωνίας Αθήνα 2004 (Μάιος 2002) ΑΘΗΝΑ 2004 Info kit
- Υπουργείο Τύπου και Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης, Γενική Γραμματεία Πληροφόρησης (2004) About Greece in the year of the Olympic Games
- Ross D. Stephen (July 2001) Developing Sports Tourism, an eGuide for Destination Marketers and Sports Event Planners

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΔΙΕΥΘΥΝΣΕΙΣ:

www.traveldailynews.com

www.taxidia.com.gr

www.uti.gr

www.world-tourism.org

www.gnto.gr

www.hellasguide.com

www.presspoint.gr

www.publicityguide.gr

www.tourism.gov.au

www.ypodomi.gr

www.sport.gov.gr

www.business2005.gr

www.sport-tourism.net

www.sportmissions.org

www.sptourism.net

www.sportcomissions.org

www.etasa.gr

www.travelling.gr

www.attica.gr

www.sette.gr

www.poet.gr

www.itep.gr

www.elke.gr

www.mediainfo2004.gr

www.athens2004.com

www.athens.gr

www.ypan.gr